

Kohtaamistaiteen opas varhaiskasvattajille

Farin, Saskia

2014 Vantaa

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Kohtaamistaiteen opas varhaiskasvattajille

Saskia Farin
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2015

Farin Saskia

Kohtaamistaiteen opas varhaiskasvattajille

Vuosi

2015

Sivumäärä

113

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön aiheena oli tehdä Kohtaamistaiteen opas varhaiskasvattajille. Opinnäytetyö liittyy tiiviisti Laurea-ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan yksikössä, tehtävään Kohtaamistaiteen kehittämistyöhön. Kohtaamistaide on ryhmämuotoista, tavoitteellista taidetoimintaa, jonka perustana on arvostava kohtaaminen, vuorovaikutus sekä jokaisen ihmisen arvostaminen sellaisena, kuin hän on. Oppaan yhtenä päätavoitteena oli innostaa ja tukea varhaiskasvattajia käyttämään taiteen keinoja vuorovaikutuksen ja kohtaamisen tukena päiväkotiryhmässä. Toisena päätavoitteena oli selvittää Kohtaamistaiteen mahdollisuuksia toteuttaa koko päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä löytää uusia työkaluja henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamisessa. Tavoitteena oli myös selvittää, voiko Kohtaamistaide tuoda lisäulottuvuutta kasvatuskumppanuuteen. Oppaan tarkoituksena oli myös innostaa varhaiskasvattajia hankkimaan Kohtaamistaiteen ohjaajan tutkinto.

Materiaali oppaaseen kerättiin lähdekirjallisuuden, teemahaastattelun sekä sähköpostikyselyn pohjalta. Alun teemahaastattelu tehtiin Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksen suorittaneille varhaiskasvattajille heidän mielipiteistään mitä oppaan tulisi sisältää. Väliarviona oppaan kehitystyössä toimi sähköpostikysely Kohtaamistaiteen suorittaneille varhaiskasvattajille. Lopuksi oppaan onnistumista arvioitiin sähköpostikyselyn avulla Kohtaamistaiteesta tietämättömille varhaiskasvattajille. Vastauksista selvisi, että Kohtaamistaide antaa uusia, kokonaisvaltaista hyvinvointia edistäviä mahdollisuuksia tukea lasten henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien sekä päiväkodin yhteisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista. Kohtaamistaide tukee myös rikkaampaa kasvatuskumppanuutta vanhempien ja kasvattajien välillä. Tulosten perusteella opas innosti varhaiskasvattajia kokeilemaan Kohtaamistaiteen menetelmiä päiväkotiryhmässä ja havahdutti pohtimaan, kuinka toimintatapoja voisi muuttaa paremmiksi. Puolet vastaajista kiinnostui suorittamaan Kohtaamistaiteen ohjaajaopinnot oppaan luettuaan. Opas tarjoaa päiväkodeille ennaltaehkäiseviä taidemenetelmiä varhaiskasvatuksen ongelmiin. Kohtaamistaide tukee lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista.

Kohtaamistaide, Kohtaamistaide lapsille, varhaiskasvatus, taide varhaiskasvatuksessa

Farin Saskia

A Booklet of Encounter Art for Early Childhood Educators

Year	2015	Pages	113
------	------	-------	-----

The aim of this functional Bachelor's thesis was to make a booklet of Encounter Art for early childhood educators. This thesis is part of the development project of Encounter Art in the Tikkurila Unit at Laurea University of Applied Sciences. Encounter Art is goal-oriented, group-formed art activity which is based on appreciative interaction and encounters as well as respect of every human being exactly as they are. One of the main objectives of this booklet was to inspire and support early childhood educators to use art as a supportive method for better interaction and encounters in kindergarten groups. Another main goal was to find out what potential Encounter Art has to support the early childhood education plan's realization and also to find out new tools to improve the individual early childhood education plans. One purpose was also to clarify, if Encounter Art can bring something more and new to the educational partnership of the parents and teachers. The intention of the booklet was also to inspire the early childhood educators to accomplish the qualification of an Encounter Art instructor.

The material for the booklet was gathered from literature, theme interviews and E-mail inquiries. The theme interviews were conducted with some early childhood educators, who also are Encounter Art instructors, to find out their opinion of what the booklet should contain. The mid-term evaluation in the development process of the booklet was carried out as an E-mail inquiry. In the end the utility of the booklet was tested on early childhood educators, who did not know about Encounter Art. The main conclusion was that Encounter Art gives new possibilities and perspectives to support the holistic wellbeing and the early childhood education plans for individuals as well as for the whole kindergarten. The results indicate that Encounter Art also supports a rich educational partnership between the parents and teachers. According to the results, the booklet inspired the early childhood educators to try out some Encounter Art methods in child groups and encouraged them to ponder how they could change the practices to a more functional form in their kindergartens. After reading the booklet, half of the early childhood educators wanted to accomplish the qualification of an Encounter Art instructor. The booklet offers preventive art methods for the problems of early childhood education. Encounter Art supports holistic growth, development and learning of children.

Encounter Art, Encounter Art for Children, Early Childhood Education, Art in Early Childhood Education

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Varhaiskasvatus ja taidekasvatus	8
2.1	Varhaiskasvatussuunnitelma ja sen tavoitteet	8
2.1.1	Orientaatiot varhaiskasvatuksessa	9
2.2	Taidekasvatus ja eri ikäkaudet	10
2.3	Dokumentointi	10
3	Taiteen mahdollisuudet	11
3.1	Taide ja lapset	13
3.2	Luova puuttuminen	13
3.3	Varhainen puuttuminen	14
4	Kohtaamistaide	15
4.1	Ytimessä kohtaaminen	16
4.1.1	Lapsen kohtaaminen	17
4.1.2	Tuloksellisuus	18
4.2	Ryhmätapaaminen	18
4.2.1	Alkuvirittäytyminen	21
4.2.2	Taidetyöskentely	21
4.2.3	Arvostuskierros	22
5	Opinnäytetyöprosessin suunnittelu	22
5.1	Tiedonkeruu	23
5.2	Haastattelut ja kyselyt	24
5.2.1	Teemahaastattelu - alkukartoitus (Liite 7.)	25
5.2.2	Sähköpostikysely - väliarvio (Liite 8.)	26
5.2.3	Sähköpostikysely - loppuarvio (Liite 9.)	27
5.3	Aineiston purku	29
6	Haastattelu- ja kyselyvastaukset	29
6.1	Alkukartoituksen vastaukset	29
6.1.1	Haastatteluvastausten samankaltaisuus	30
6.1.2	Kohtaamistaiteen sovellettavuus	31
6.1.3	Vastausten vaikutus	32
6.2	Väliarviointikyselyn vastaukset	33
6.3	Loppuarviointikysymysten vastaukset	34
6.3.1	Vastaukset osioon 2	34
6.3.2	Opas rohkaisi ja antoi vinkkejä	36
6.3.3	Lisäys- ja korjausehdotukset	37
6.3.4	Lopulliset muutokset	38
7	Tavoitteet ja arviointi	39

7.1	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	41
7.1.1	Validoinnin periaatteet suhteessa Kohtaamistaiteen oppaaseen	42
7.2	Oman oppimisen arviointi	44
8	Eettisyys	45
8.1	Toiminnan etiikka opinnäytetyössä	46
8.2	Tutkimusetiikka opinnäytetyössä.....	47
9	Pohdinta	49
	Lähteet	51
	Liitteet	55
	Liite 1. Saatekirje.....	55
	Liite 2. Saatekirje Väliarviokyselyyn	56
	Liite 3. Saatekirje Loppuarviointikyselyyn	57
	Liite 4. Tutkimuslupa 1.	58
	Liite 5. Tutkimuslupa 2.	59
	Liite 6. Valokuvaus- ja julkaisulupahakemus	60
	Liite 7. Haastattelukysymykset - Teemahaastattelu	61
	Liite 8. Sähköpostikyselyn kysymykset - väliarvio.....	63
	Liite 9. Sähköpostikyselyn kysymykset - loppuarvio	64
	Liite 10. Kohtaamistaiteen opas	65

1 Johdanto

Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tuotoksena tein Kohtaamistaiteen oppaan varhaiskasvattajille. Opinnäytetyö toteutettiin toimintatutkimuksena ja materiaalin oppaaseen keräsin lähdekirjallisuuden, teemahaastattelun sekä sähköpostikyselyn pohjalta. Oppaan tekeminen liittyi tiiviisti Laurea-ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan yksikössä, tehtävään Kohtaamistaiteen kehittämistyöhön.

Oppaan yhtenä päätavoitteena oli innostaa ja tukea varhaiskasvattajia käyttämään taiteen tekemistä vuorovaikutuksen ja kohtaamisen tukena päiväkotiryhmässä. Tätä kautta pyritään ennaltaehkäisevästi tukemaan lasten hyvinvointia ja osallistumismahdollisuuksia ryhmässä sekä edistämään lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Toisena päätavoitteena oli selvittää Kohtaamistaiteen mahdollisuuksia toteuttaa koko päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä löytää uusia työkaluja lasten henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamisessa. Tavoitteena oli myös selvittää, voiko Kohtaamistaide tuoda lisäulottuvuutta kasvatuskumppanuuteen, sekä innostaa varhaiskasvattajia hankkimaan Kohtaamistaiteen ohjaajan tutkinto.

Keräsin materiaalia oppaaseen teemahaastattelun avulla Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksen suorittaneilta varhaiskasvattajilta. Haastattelu kartoitti heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään siitä, mitä oppaan tulisi sisältää. Väliarviona oppaan kehitystyössä toimi sähköpostin kautta tehtävä kysely oppaan sisällöstä ja mahdollisista lisäyksistä. Oppaan onnistumista ja tarkoituksenmukaisuutta arvioin lopuksi teemahaastatteluina kohtaamistaiteesta tietämättömille varhaiskasvattajille pääkaupunkiseudun alueella.

Opinnäytetyöni viitekehyksen luovat varhaiskasvatus, taidekasvatus ja Kohtaamistaide. Näiden teemojen läpi punaisena lankana kulkee lapsen arvostava kohtaaminen ja hyväksyminen. Kerätessäni aineistoa oppaaseen, muovasivat nämä teemat haastatteluiden kysymysten asetelua. Raportissani avaan tämän opinnäytetyöprosessin syklistä rakennetta ja arvioin haastattelusta sekä kyselyistä saamiani vastauksia, sekä vastausten vaikuttavuutta oppaan kehitystyössä. Sen jälkeen pohdin työni tavoitteita, niiden saavuttamista ja avaan lukijalle niitä perusteita, joilla olen arvioinut oppaan ja tämän opinnäytetyön onnistumista. Työn lopussa arvioin sekä toiminnan, että tutkimuksen etiikkaa tässä opinnäytetyössä. Pohdintaosuudessa mietin varhaiskasvatusta, sen tulevaisuutta ja vaikuttavuutta ihmisen elämänsäkaareen. Näitä teemoja katsastelen taidekasvatuksen ja Kohtaamistaiteen ikkunoiden läpi.

Valitsin tämän aiheen opinnäytetyöhöni, sillä olen kiinnostunut varhaiskasvatuksesta ja haluan suorittaa opinnoissani lastentarhanopettajan pätevyyden. Erityisenä kiinnostuksen kohteena minulla ovat myös taiteet ja taiteen terapeuttisuus, joihin myös erikoistuin syventävissä opinnoissani.

Työelämän yhteyshenkilönä opinnäytetyössäni toimii Tiina Pusa, Lehtori TaT, Kohtaamistaitteen Kehittämishankkeesta Laurea-ammattikorkeakoulusta, Ratatie 22, FI-01300 Vantaa, Finland.

2 Varhaiskasvatus ja taidekasvatus

”Varhaiskasvatus on pienten lasten eri elämämpiireissä tapahtuvaa kasvatuksellista vuorovaikutusta, jonka tavoitteena on edistää lasten tasapainoista kasvua, kehitystä ja oppimista.”

todetaan Suomen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (Stakes Oppaita 56 2005, 11). Suomi on myös allekirjoittanut YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen, jonka 31. artiklassa todetaan:

1. *”Sopimusvaltiot tunnustavat lapsen oikeuden lepoon ja vapaa-aikaan, hänen ikätasonsa mukaiseen leikkimiseen ja virkistystoimintaan sekä vapaaseen osallistumiseen kulttuurielämään ja taiteisiin.”*
2. *”Sopimusvaltiot kunnioittavat ja edistävät lapsen oikeutta osallistua kaiken kulttuuri- ja taide-elämään ja kannustavat sopivien ja yhtäläisten mahdollisuuksien tarjoamista kulttuuri-, taide-, virkistys- ja vapaa-ajantoimintoihin.”* (Unicef.)

Näihin kohtiin nojaavat myös varhaiskasvatuksen arvot Suomessa. Ne perustuvat YK:n vuonna 1989 hyväksymään lapsen oikeuksien julistukseen sekä muihin kansainvälisiin lapsen oikeutta käsitteleviin sopimuksiin ja asiakirjoihin. (Stakes Oppaita 56 2005, 12).

2.1 Varhaiskasvatussuunnitelma ja sen tavoitteet

Varhaiskasvatussuunnitelman juuret juontavat Valtioneuvoston vuonna 2002 tekemään periaatepäätökseen Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Sen laativat entinen Stakes (nykyinen THL) yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, opetushallituksen, Suomen kuntaliiton sekä muiden asiantuntijoiden kanssa. Periaatepäätös toimii pohjana vuonna 2005 viimeisteltyyn ja tarkistettuun painokseen Vasusta, varhaiskasvatussuunnitelman perusteista. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet toimivat välineenä kehittää ja ohjata varhaiskasvatuksen sisältöä sekä kunnallisella että yksikkökohtaisella tasolla ja sitä kautta myös yksilön tasolla. Tavoitteena on myös edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko Suomessa. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet muodostavat lasten hyvinvointia, kasvua ja oppimista edistävän kokonaisuuden, jossa esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmat nivoutuvat toisiinsa sujuvana jatkumona. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2002; Stakes 2006, 7.)

Varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteena on hyvinvoiva lapsi, vaikka samaan aikaan keskitytään myös perusasioihin oppimiseen ilon ja leikin kautta sekä sisä- että ulkotiloissa, unohtamatta liikkumista, taiteellista kokemista, ilmaisua ja tutkimista. Sisällöllisiin orientaatioihin kuuluvat matematiikka, luonnontieteet, historiallis-yhteiskunnallinen orientaatio, esteettinen, eettinen, uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio sekä sisällöllisten orientaatioiden jatkumo esiopetuksen opetussuunnitelman perusteiden sisältöalueisiin. Tärkeä osuus annetaan myös vanhempien kanssa tehtävälle yhteistyölle, varhaiskasvatussuunnitelman toteutuksen arvioinnille sekä erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeille unohtamatta kieli- ja kulttuurinäkökulmaa varhaiskasvatuksessa. (Stakes 2006.)

2.1.1 Orientaatiot varhaiskasvatuksessa

Toimiessaan vuorovaikutuksessa ympäristönsä sekä ihmisten kanssa, lapsi oppii koko ajan erilaisia asioita. Hän on aktiivinen oppija, jonka maailmankuvan monipuolisuus, eheys ja kokonaisvaltaisuus pyritään turvaamaan eri orientaatioiden viitekehyksellä. (Stakes 2006, 26-29)

Esteettinen orientaatio mainitaan hyvin pintapuolisesti Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Taiteisiin erikoistuneet varhaiskasvattajat ovat kirjoittaneet aiheesta määritellen esteettistä orientaatiota ja sen ulottuvuuksia hienolla tavalla. Esteettisen orientaation sisällöllisiksi suuntalinjoiksi on määritelty tanssi, musiikki, draamakasvatus, nukketeatteri, lastenkirjallisuus, kuva, kädentaidot ja käsityökasvatus, monikulttuurinen taidekasvatus, taiteen terapeuttisuus ja dokumentointi kehittämisen välineenä (Ruokonen, Rusanen & Välimäki 2009, 7).

Tavoitteena varhaiskasvatuksessa on aktiivinen ja luova lapsi. On kuitenkin osaavan varhaiskasvattajan vastuulla mahdollistaa asioita, tarjota mielikuvia työskentelyprosessin etenemisestä sekä sen eri vaihtoehtoista ja näyttää lapselle oivaltamisen polkuja. Varhaiskasvattajan tehtävänä on kiteytetysti mahdollistaa lapsen omaehtoinen toiminta ja kokonaisvaltainen kehitys. (Ruokonen ym. 2009, 4; Rusanen 2009, 53; Pusa 2009, 73.)

Käsitelläänäpä mitä Varhaiskasvatussuunnitelman orientaatioiden osa-aluetta tahansa, tulee hyvän työskentelyn sisältää elämyksiä, havainnointia ympäristöstä ja kulttuurista sekä

korostaa toiminnallisuutta, jossa lapsi kokeilee, soveltaa, eläytyy, leikkii ja tarinoi. Lapsi voi myös ratkaista ongelmia tai jäsentää kokemuksiaan kuvallisesti. (Rusanen 2009, 48-51.)

2.2 Taidekasvatus ja eri ikäkaudet

Kasvattajan vastuulla on tarjota lapsen iälle sopivia tilaisuuksia moniaistiseen työskentelyyn sekä konkreettisesti ohjata työskentelyä ja välineiden sekä materiaalien käyttöä. Luova prosessi on erilainen eri-ikäisillä lapsilla. He ovat erilaisia myös temperamenttityypiltään ja tarvitsevat usein myös siksi erilaista ohjausta. Turvallisessa oppimisympäristössä lapsi voi rauhassa ja keskittyen leikkiä, kokeilla ja nauttia erilaisista materiaaleista sekä toteuttaa itseään. (Rusanen 2009, 51-54.)

Alle kolmivuotiaille lapsille tärkeintä työskentelyssä on toiminnallisuus. Syntyvät kuvat ovat sattumanvaraisia ja nopeasti syntyviä. Niitä ei tulisi korjata tai täydentää, vaan mieluummin dokumentoida toteutuksen prosessia. Kasvattaja voi kirjoittamalla tai valokuvaamalla tallentaa lapsen puhetta, ääntä ja liikkeitä, sillä ne ovat oleellisessa osassa tämän ikäisten lasten työskentelyssä. Myös lasten töitä arvostava esillepano on erittäin tärkeässä osassa, josta myös kasvattaja on vastuussa. (Rusanen 2009, 51-52.)

Neljä - viisivuotiaat käyttävät mielellään mielikuvitusta, mutta kertovat myös ympäristöstään. Kuviin tulee lisää yksityiskohtia ja kokonaisuudella on suurempi merkitys lapselle. He nauttivat sosiaalisesta vuorovaikutuksesta työskennellessään sekä huumorista ja liioittelusta. Toiminnallisuus on lapsista tässä iässä vielä mukavaa, vaikkakaan ei enää pääosassa. (Rusanen 2009, 51-52.)

Kuusi - seitsemänvuotiaat nauttivat kuvallisten tarinoiden kertomisesta. He rakentelevat mielellään erilaisista materiaaleista. Työskentely kuvastaa lapsen kokemuksia ja tietoja ympäristöstään. Hän kykenee jo yksityiskohtaisten havaintojen tekemiseen, mutta kuten kaikissa ikävaiheissa lasten välillä voi olla suuriakin kehityksellisiä eroja sekä motoriikassa että ilmaisussa. (Rusanen 2009, 51-52.)

2.3 Dokumentointi

Dokumentointi näyttelee merkittävää osaa varhaiskasvatuksessa. Sen tarkoituksena on ensisijaisesti havainnoida työn tekemisen prosessia. Dokumentoinnin ensimmäinen askel on, kun aletaan havainnoida ja taltioda muistoja, jotta voitaisiin näyttää esimerkiksi vanhemmille, mitä heidän lapsensa on päivän aikana tehnyt. Dokumentit alkavat toimia siltana varhaiskas-

vatuksen ja vanhempien välillä. Kysymys on kuitenkin ennen kaikkea prosessien havainnoinnista ja näkyväksi tekemisestä, jotta toimintaa voitaisiin arvioida ja kehittää. (Rintakorpi 2009, 84-86.)

Dokumentointi tapahtuu kirjaamalla, valo- ja videokuvaamalla, nauhoittamalla, piirtämällä ja haastatteleamalla. Näin on mahdollista tallentaa prosessin merkityksellisimpiä hetkiä ja oppimiskokemuksia. Saadaan näkyviin kaari; mikä johti mihinkin, mitä tehtiin, mistä nautittiin, mikä oli haasteellista, mihin tämä kaikki johti ym. Dokumentoinnin avulla voidaan saada näkyviin esteettiselle orientaatiolle ominaiset elementit. Tämä on tärkeää, jotta voidaan tarkastella metakognitiivisia taitoja, eli miten juuri tietty lapsi oppii parhaiten. Näiden tietojen pohjalta kasvattaja pystyy muokkaamaan omaa toimintaansa ja kehittämään toiminnan tavoitteita, sisältöjä ja menetelmiä entistä paremmin lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja oppimisen tukemiseksi. Tämä kuitenkin vaatii luottamuksellista ilmapiiriä kasvattajien kesken sekä avoimuutta ja tahtoa oppia virheitä pelkäämättä. (Rintakorpi 2009, 84-87.)

Kuten Koivunen Hyvä päivähoito kirjassaan toteaa, on varhaiskasvattajan oman ihmiskäsityksen tiedostaminen hänelle erittäin tärkeää siksi, että se vaikuttaa kaikkeen hänen toimintaansa ja suhtautumiseensa ihmisiin, sekä aikuisiin että erityisesti vielä kasvaviin lapsiin. Kasvattajalla ja kasvatuksella on suuri merkitys siihen, kuinka lapsi oppii toimimaan vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa sekä kasvaa osaksi ympäröivää kulttuuria ja todellisuutta. (Koivunen 2009, 138-139.)

Nämä samat dokumentoinnin tavat ja tavoitteet pätevät myös Kohtaamistaiteen saralla. Juuri dokumentoinnin avulla on helpompi viedä viestiä vanhemmille lapsen päivästä ja työskentelytavoista ja näin ollen toteuttaa osittain varhaiskasvattajan osuutta kasvatuskumppanuudesta. Dokumentointi helpottaa myös varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen seuraamista sekä toimii hyvänä reflektoinnin apuvälineenä liittyen omaan työhön ja työtapoihin; videotallinnit erityisinä apuvälineinä tarkastella lasten kohtaamista ja kohtaamisia.

3 Taiteen mahdollisuudet

Taiteella on läpi aikojen ollut sekä lohduttava, rauhoittava, että innoittava ja ymmärrystä sekä yhteisyyttä luova merkitys toteaa Meri-Helge Mantere kirjassa Taideterapian perusteet. Taiteeksi Mantere luokittelee sekä musiikin, kirjallisuuden, kuvataiteen, draaman että tanssin. (Rankanen, Hentinen & Mantere 2007, 11.) Tähän listaan voidaan hyvin lisätä sirkus, sanataide ja arkkitehtuuri puhuttaessa varhaiskasvatuksesta (Ruokonen & Rusanen 2009, 15) sekä valokuva ja sen terapeuttisuus.

Varhaiskasvatuksen parissa työskennellessä taidetta ei tietysti voida lukea terapiaksi sen ollessa oma erillinen hoidon ja kuntoutuksen alansa. Taideterapian periaatteet ja järjestelyt liittyvät kuitenkin terveydenhoito- ja sosiaalialan vallitseviin yleisiin ihmistyön peruseriaatteisiin ja siksi näitä periaatteita voidaan hyvin käyttää myös varhaiskasvatuksen parissa esimerkkeinä henkilökohtainen kasvu, voimaantuminen, yksilöllisten ja sosiaalisten ongelmien ratkaisu ja ihmisen kokonaisvaltainen hyvinvointi. Puhuttaessa taideterapiaprosessista, tulee sitä aina ohjata alan koulutettu ja laillistettu ammattilainen. Taideterapiaa ei kuitenkaan ole olemassa ilman taiteen terapeuttisuutta, mutta kuten Tiina Pusa Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa kirjassa toteaa, on taiteen terapeuttisuus voimassa myös terapiamaailman ulkopuolella. (Pusa 2009, 73.) Taideulottuvuuden mukanaolo sekä lasten että aikuisten välisessä vuorovaikutuksessa tuo siihen syvyyttä sekä luovan toiminnan energiaa. (Rankanen ym. 2007, 9.)

Jotkut taideterapeutit luottavat ensisijaisesti juuri taiteellisen työskentelyn terapeuttiseen voimaan. Myös Eeva Anttila kirjassa Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa toteaa, että taide on itsessään parhaimmillaan kuin voitelevaa balsamia, joka hoivaa, lohduttaa ja parantaa. Hän puhuu tanssista, mutta muillakin taiteen lajeilla on tutkimusten mukaan rauhoittava ja parantava vaikutus jo pienten lasten elämässä. Esimerkiksi draamakasvatuksen on todettu kehittävän pienten lasten pitkäjännitteisyyttä, keskittymiskykyä sekä sosiaalisuutta ja ymmärrystä toisia kohtaan (Rankanen ym. 2007, 12; Anttila 2009, 21; Toivanen 2009, 35) sekä valokuvan kanssa työskentelyn lisäävän itsetuntemusta, vuorovaikutussuhteiden kehittymistä ja yhteisöllisyyttä. Valokuvan voima on sen visuaalisessa kielessä ja siitä voisivat hyötyä varhaiskasvatuksessaakin erityisesti ne lapset ja ryhmät, joiden on vaikea ilmaista itseään sanallisesti, esimerkiksi maahanmuuttajat, kehitysvammaiset tai keskittymisvaikeuksia omaavat lapset. Kuvan äärellä on myös luontevaa puhua vaikeistakin aiheista ja ne puhuvat myös meille takaisin. (Halkola, Mannermaa, Koffert & Koulu 2009, 10.)

Nämä kaikki määritelmät taiteen eri lajeista ja vaikutuksista vastaavat lähes sanatarkasti Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainittuja varhaiskasvatuksen ensisijaisia tavoitteita ja päämääriä, kuten esimerkiksi "Edistää lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia". Kahdeksi muuksi tärkeimmäksi kasvatuspäämääräksi, joista kasvattajien tulee huolehtia ja joiden tulee ohjata toimintaa tasapainoisesti ja riittävän syvällisesti ovat "Toisen huomioon ottavien käytäytymismuotojen ja toimintatapojen vahvistaminen" ja "Itsenäisyyden asteittainen lisääminen". (Stakes oppaita 56 2005, 14 - 15.)

3.1 Taide ja lapset

Kuvataide on lapselle luonnollinen tapa ilmaista itseään ja työstää kokemuksiaan, mutta ihmisenä kasvamisessa taide ja taidekasvatus ovat vahvoilla myös siksi, että ne voivat hienosti tukea lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista kokonaisvaltaisesti (Ruokonen ym. 2009, 51-54), joita Varhaiskasvatussuunnitelma korostaa. Taidekasvatus parhaimmillaan voi auttaa lasta tai nuorta identiteettikysymyksissä ja olla terapeutista, mutta kokemattoman ja varomattoman taidekasvattajan käsissä se voi muuttua taakaksi tuottaa vain tekniikaltaan korkeatasoista taidetta tai lyömäaseeksi arvosteltaessa työtä. (Sederholm 2007, 146-147.)

Taideteollisen korkeakoulun taidepedagogiikan professori Inkeri Sava (2007, 107-109, 192-195) muistuttaa, että valaistakseen ihmisen sisäisiä maailmoja ja muuntaakseen torjutut tai arat tunteet turvallisesti käsiteltävään muotoon ja ollakseen terapeutista, tarvitsee lapsi ja nuori taiteen tekemisen lisäksi oppaakseen jonkun aikuisen; kuvataideterapeutin tai terapeutisesti työskentelevän taidekasvattajan. Taidekasvatusta ei varsinaisesti vanhassa totutussa muodossaan voida Savan mukaan tähän tarkoitukseen käyttää sen keskittyessä lähinnä tuottamaan sitä, mitä silmä todellisuudessa näkee. Taito- ja taideaineet usein myös arvioidaan vain lopputuloksen perusteella, vaikka valmiit työt eivät useimmiten tuo kuitenkaan näkyviin työskentelyn tärkeintä elementtiä eli prosessia, jonka aikana elämykset ja oppiminen tapahtuvat. (Rintakorpi 2009, 84-86.)

Sava näkeekin parhaana vaihtoehtona osallistavan taidekasvatuksen, jossa taiteellinen toiminta nähdään sekä yksilöllisenä, että yhteisenä toimintana. Tarkoituksena Savan mukaan on luoda toista ja itseä kunnioittavan kohtaamisen tila, jossa olisi mahdollista saada sekä äänen- ja kuuluville, että toimintansa näkyville ja luoda tila keskinäiselle jakamiselle. Tämän tyyppisiä tilanteita, joissa lapset voivat harjoitella heille tärkeiden asioiden ilmaisemista sekä puheella että kuvilla, olisi erittäin tärkeää järjestää riittävästi. Niiden kautta lapset ja nuoret saavat ns. henkisiä ja sosiaalisia edellytyksiä hyvään elämään ja toimimiseen yhteydessä muihin. (Sava 2007, 107-109, 192-195.)

3.2 Luova puuttuminen

Nämä samat tavoitteet ovat keskeisiä myös Kohtaamistaiteessa, jonka japanilainen peruskäsite *mitate* sisältää ajatuksen kokonaisvaltaisesta hyväksymisestä ja arvostamisesta (Pusa 2010c, 13). Samaa käsitystä tukee Pohjois-Amerikassa päätään nostava suuntaus innovatiivinen interventio eli luova puuttuminen lapsen tai nuoren mielenterveysongelmiin. Se on terapeutinen lähestymistapa, joka painottaa lasten ja nuorten korjaavia emotionaalisia kokemuksia puhepainotteisten terapioiden ohella. Siinä keskitytään holistiseen ja moniulotteiseen

lähestymistapaan tarjoten lapselle tai nuorelle positiivisia minä-kokemuksia erilaisten luovien menetelmien, kuten esimerkiksi taiteiden, luonnon (wilderness), musiikin, eläinten, kirjallisuuden (kirjallisuusterapia) ja meditaation kautta. Niiden avulla tähdätään vahvistamaan empatiakykyä, yhteenkuuluvuutta ja sosiaalista toimintakykyä, luovuutta sekä yleistä hyvinvointia. Näiden kokemusten avulla pystyy lapsi tai nuori usein luomaan uuden, yhtenäisemmän ja positiivisemmän narratiivin eli kertomuksen omasta elämästään. Sen avulla on helpompi suunnistaa myös parempaan tulevaisuuteen. (Norton 2011a, 1-2, 13; Norton 2011b, 169.)

Parhaimpia tuloksia Christine Lynn Norton, kliinisen sosiaalityön tohtori Loyolan Yliopistosta Chicagosta, on kuitenkin nähnyt juuri puhepainotteisten terapiaistuntojen ulkopuolella innovatiivisten interventioiden yhteydessä. Hän kuvaa lapsia ja nuoria idealisteiksi, vaikutuksille alttiiksi (impressionable) tutkijoiksi, jotka uteliaina etsivät elämän tarkoitusta. Vaaravyöhykkeellä ovat kuitenkin lapset ja nuoret, jotka kärsivät esimerkiksi köyhyydestä, väkivallasta, hyväksikäytöstä tai heitteillejätöstä. Lasten stressi aiheuttaa usein näköalattomuutta ja pelkoa tulevaisuutta kohtaan johtaen pahimmillaan itsetuhoisuuteen. Näiden uhkien muuttamista voimavaroiksi voidaan aktivoida ja tukea juuri innovatiivisten interventioiden ja luovien menetelmien avulla. (Norton 2011a, 1-3; Norton 2011b, 165-169, 189.)

Vaikka Kohtaamistaiteessa ei olekaan kyse terapiasta, vaan taiteen tekemisestä ja jakamisesta vuorovaikutuksessa muiden kanssa, kulkee se kuitenkin samoja polkuja taideterapioiden ja innovatiivisen intervention kanssa. Yhtenevät tavoitteet ja tulokset puhuvat selvää kieltä luovien menetelmien ja taiteiden voimauttavasta vaikutuksesta erityisesti lasten ja nuorten elämässä. Sitä pystytään lähestymään kattavammin ja syvemmin juuri näiden menetelmien kautta, sillä ne pureutuvat luonnollisemmin aivojen, kehon ja identiteetin jatkuvan kehityksen tahtiin. (Norton 2011a, 1-2; Pusa 2010a, 5.)

3.3 Varhainen puuttuminen

Kuten Pohjois-Amerikassa, on Suomessakin ymmärretty varhaisen puuttumisen tärkeys mielen terveyden ongelmissa, jotka tänä päivänä ovat räjähtämässä yhteiskunnan käsiin. Yhtenä tärkeänä aiheena on nähty puuttuminen ennaltaehkäisevästi lasten ja nuorten mielenterveydellisiin ongelmiin. Tänä päivänä monet taideinstituutiot ovatkin kehittäneet erilaisia taidepohjaisia hankkeita eri yleisöryhmille tavoitteena taiteen kautta vaikuttaminen ihmisten elämänlaatuun, siihen, että osallistuja itse pääsisi esille ainutlaatuisena ihmisenä ja yksilönä, oman elämänsä määrittelijänä ja tekijänä. Hankkeita on toteutettu monissa eri paikoissa asuinalueista päiväkoteihin ja kouluihin sekä nuorisotaloilta työpaikoille ja hoitolaitoksiin. (Bardy 2007, 21-29.)

Vaikka ennaltaehkäisevästi vaikuttavista taidehankkeista on Suomessa tehty vasta kohtalaisen vähän virallisia tutkimuksia, on kokemuksellinen tieto ja tulokset selviä. Työskentely erilaisissa taidepohjaisissa hankkeissa, esimerkiksi osana hoitotyötä, on usein tuottanut osallistujille epävarmuuden, tuskan ja surun keskellä suurta iloa. (Bardy 2007, 30; Strandman 2007, 160-161.)

Kun pohditaan ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen tärkeyttä, nousee oivaksi johtoaajatukseksi Kati-Pupita Mattilan toteamus teoksessa *Lapsen vahvistava kohtaaminen*:

”Ei ole olemassa erikseen lapsi-ihmisiä ja aikuisihmisiä, vaan nimenomaan ihmisen tarina. On olemassa ihmisiä, jotka ajallaan ovat lapsia ja ajallaan aikuisia.” (Mattila 2011, 16.)

Valitettavan usein esimerkiksi päivähoidossa käy kuitenkin niin, että ne lapset jotka kipeimmin tarvitsisivat tulla nähdyiksi ja hyväksytyiksi, huomataan vasta sitten, kun he jo voivat huonosti (Mattila 2011, 51). Tämän pohjalta ennaltaehkäisevä työ jo lasten parissa on ensiarvoisen tärkeää. Ensimmäiseksi ennaltaehkäiseväksi työmuodoksi päivähoidossa voitaisiin nähdä juuri hyvä kohtaaminen -kaunis katse ja arvostava asenne, jota Hyrynen (2013) korostaa samannimisessä opinnäytetyössään. Tämän arvomaailman kanssa yhtä köyttä vetää Kohtaamistaide, jonka pohjana toimii juuri hyvä kohtaaminen, näkyväksi tekeminen ja kokonaisvaltainen arvostaminen (Pusa 2010c, 10-15).

4 Kohtaamistaide

Kohtaamistaide on tavoitteellista ryhmässä toteutettavaa taidetoimintaa, jonka keskiössä yhdistyvät sen keskeisimmät toimintaperiaatteet: moniaistisuus, kokemuksellisuus, tekemisen ilo, arvostus ja sydäimestä sydämeen tapahtuva vuorovaikutus. Näiden kautta pyritään tukemaan ihmisen toimintakykyä, merkittävimpänä osa-alueena sosiaalinen toimintakyky. (Pusa 2010a, 5-6; Pusa 2010b, 7-8; Pusa 2010c, 10-11). Tavoitteet ryhmässä vaihtelevat yksilöiden ja ryhmän tarpeiden mukaan, mutta lähtökohtana toimii kuitenkin aina ihmisen hyväksyminen juuri sellaisena kuin hän on. Kaikki tunteet sekä kokemukset hyväksytään ja jokainen ihminen nähdään oman elämänsä asiantuntijana. (Pusa 2012, 49.)

Juuret kohtaamistaiteella on 1990-luvulla kehitetyssä japanilaisessa ikääntyneille muistisairaille ja heidän omaisilleen tarkoitetussa Clinical Art systeemissä, joka rantautui Suomeen Laurea-ammattikorkeakoulun, Vantaan kaupungin ja japanilaisen Tohoku Fukushi Universityn yhteistyön tuloksena 2006. Siitä lähtien on kehitetty suomalaista sovellusta nimeltä Active

Art, joka pilotointivaiheen jälkeen vuonna 2010, sai nimekseen Kohtaamistaide. (Pusa 2010a, 5.)

Samana vuonna, Laurea-ammattikorkeakoulun aloitettua Kohtaamistaiteen erikoistumisopinnot, alkoi toiminta laajeta. Enää ei keskitytty vain vanhustyöhön, vaan kuvaan tulivat mukaan myös muut sosiaali-, terveys- ja kasvatustalon työalueet, kuten lastensuojelutyö, vammaistyö, työhyvinvointi sekä muut ihmisen elämän haasteet. Tätä kautta toiminta levisi myös Vantaan rajojen ulkopuolelle. (Pusa 2010a, 5.)

4.1 Ytimessä kohtaaminen

Kohtaamistaiteen ryhmät toimivat kohtaamisen ja arvostamisen paikkoina. Työkaluna niissä toimii taide, jossa ei ole oikeita tai vääriä valintoja. Toiminta on pyritty luomaan niin, ettei se loisi liikaa negatiivisia paineita toimia oikein tai tehdä hieno tuotos, vaan että toiminta pikemminkin tuottaisi niin sanottua positiivista stressiä, jonka on tutkittu aktivoivan aivojen toimintaa. Näin ollen Kohtaamistaiteen on mahdollista luoda turvallinen ilmapiiri sekä pohja yhteistyölle ja näin ollen osallistujien on helpompi antautua yhteiseen aikaan ja paikkaan, joka onkin kohtaamisen perusedellytys. Tällaisessa ilmapiirissä myös valintojen tekeminen helpottuu, mikä voimauttaa taiteen tekijää ja saa tukea vielä arvostavasta palautteesta sekä muilta osallistujilta että ohjaajilta. Kokonaisvaltainen arvostaminen onkin Kohtaamistaiteessa keskeinen eettinen periaate. (Pusa 2010c, 10-15; Voutilainen 2012, 63.)

Se pohjautuu japanilaisessa Clinical Artissa käytettyyn termiin *mitate*, jota Liisa Girard (2009, 199) kuvaa teoksessa *Suhteessa kuvaan sanoilla*

"...se on uuden kauneuden näkemistä asioissa, joita ei ole huomattu tai joita on hyljeksitty."

Keskiöön Kohtaamistaiteessa nousee myös se, että tekemisestä, taideprosessista ja jakamisesta nautitaan. Liiallinen tuotoskeskeisyys pyritään sivuuttamaan, vaikkakin taitava ohjaaja pysyy taidemateriaaleja ja -prosesseja tuntien viemään taiteen tekijää kohti sellaista lopputulosta, jota voidaan kuvata esteettisesti tekijäänsä miellyttäväksi. Ohjaajan ammatillisuus voidaan nähdä myös siinä, että Kohtaamistaiteen ryhmäläisten erilaiset lähtökohdat tasoittuvat niin, että apaattiset sekä yliaktiiviset yksilöt voivat kohdata toisensa tasavertaisina ja samalle aaltopituudelle virittäytyneinä. (Pusa 2010c, 12,15.)

Yksilölle antoisana osana Kohtaamistaiteen ryhmässä toimii itse taidetyöskentely, jonka aikana tehdyt esteettiset päätökset heijastavat osallistujan sisäistä dialogia. Työskentelyn aikana osallistuja joutuu kohtaamaan valintoja tehdessään itsensä. Päätösten ja valintojen tekeminen, sekä jokaisen yksilön ainutkertaisuuden tunnistaminen vahvistavat osallistujan omaa käsitystä itsestään. Ryhmätapaamisen lopussa pidettävä arvostuskierros toimii vuorovaikutuksen ja kohtaamisen paikkana muiden osallistujien ja ohjaajan kanssa. Arvostuskierroksen tarkoituksena on tehdä näkyväksi jokaisen osallistujan työ ja sitä kautta antaa hänelle tunnustusta, korostaa hänen kykyään, taitoaan ja erityisyyttään. Tämä vaikuttaa positiivisesti myös osallistujan Kohtaamistaideryhmän jälkeiseen oloon, päätöksen tekoon ja sosiaaliseen toimintakykyyn. (Pusa 2010c, 11-15.)

4.1.1 Lapsen kohtaaminen

Hyvän kohtaamisen ratkaisevina tekijöinä ovat nöyryys, rohkeus ja hyväksyvä katse, kuten Hyyrinenkin (2013; 2014) toteaa teksteissään pohtiessaan Mattilan näkökulmaa kirjassa Lapsen vahvistava kohtaaminen. Hyvässä kohtaamisessa vaaditaan sekä rohkeutta asettaa itsensä näkyväksi ja haavoittuvaksi, että rohkeutta katsoa kauniisti kohdattavaa ihmistä nähden hänen ainutkertaisuutensa. Kaunis ja arvostava katse kertoo siitä asenteesta, että toinen ihminen on tärkeä. (Mattila 2011, 16 - 18, 27.)

Lapsen kohtaamisessa on kuitenkin vielä jotakin aivan erityistä. Aikuisen vastuulle kohtaamisessa jää paljon, erityisesti ammatillisesti. Hänen tulee kohdata lapsi jatkumona kauniisti, tehdä tämän olo turvalliseksi kunnioittaen lapsen persoonaa ja toimia arvostavana sekä kauniina katseena. Tällainen kohtaaminen on vahvistavaa sekä ongelmia ennaltaehkäisevää ja aktivoi lasta elämään rohkeasti omaa tarinaansa. Jokainen kohtaaminen lapsen kanssa on tärkeä, sillä hän etsii jatkuvasti viestiä siitä, onko hän hyväksytty ja rakastettu. (Mattila 2011, 18 - 19, 23, 27.)

Lasten Kohtaamistaiteen ryhmässä ohjaajien tehtävänä on luoda turvallinen ilmapiiri, jossa lasta kannustetaan osallistumaan, jakamaan, kokemaan sekä ilmaisemaan itseään. Lähtökohdana toimii lapsen kohtaaminen niin, että hän kokee itsensä arvokkaaksi juuri sellaisena kuin hän on ja sitä kautta uskaltautuu itsekkin kohtaamaan muita. Lähtökohdana toimii näkökulma siitä, että ihminen tuntee elämänsä merkitykselliseksi vasta yhteydessä muiden kanssa. (Hyyrinen 2014, 60; Mattila 2011, 51.)

Erityisesti Clinical Art systeemissä hyväksi havaittu moniammatillisuus ja yhteistyö myös hoidettavan läheisten kanssa, korostuu myös Reggio Emilia -pedagogiikassa, jossa koko päiväkodin henkilökunta vanhempien avustuksella pyrkii lapsilähtöiseen, jokaista lasta henkilökohtai-

sesti kunnioittavaan lähestymistapaan. (Reggio Children 2014; Heinimaa 2011, 281.) Clinical Artin ja Reggio Emilia -pedagogiikan näytettyä jo osittain suuntaa, kuinka Kohtaamistaide ja varhaiskasvatus voisivat luonnollisella tavalla kohdata suomalaisessa päiväkotimaailmassa, olisi mielestäni hyvin luonnollista käyttää Kohtaamistaiteen keinoja edistettäessä esimerkiksi kasvatuskumppanuuden toteutumista ja moniammatillisuutta suomalaisessa päiväkotimaailmassa.

4.1.2 Tuloksellisuus

Kohtaamistaidetta lasten parissa on tehty vasta hyvin vähän, joten varsinaista kliinistä tutkimusta ja tuloksia ei siltä alueelta löydy. Japanissa käytetyn Kohtaamistaiteen "isoveljen" Clinical Artin toimivuutta ja tuloksellisuutta dementiapotilaiden toimintakykyyn on kuitenkin mitattu tutkimalla dementiapotilaiden aivokuoren hermosoluja aivosähkökäyrätutkimuksissa. Testit osoittivat kiistattomasti sen, että Clinical Art systeemistä oli erityistä hyötyä henkilöille, joiden aivokuoren hermosolujen toiminta oli heikentynyt tai vähentynyt. Terapeuttinen taidetoiminta tuotti osallistujille samanaikaisesti iloa ja niin sanottua positiivista stressiä, jonka ansiosta aivokuoren hermosolut uudelleen aktivoituivat ja aktivoivat näin ollen tutkimuskohteena ollutta henkilöä. Samassa tutkimuksessa huomattiin myös se, että jos taideterapeuttinen työskentely lopetettiin, taantui myös aivokuoren hermosolujen toiminta. (Kimura, Oshiro, Musha, Kaneko, Nishida & Sekine 2012, 44-45.)

Positiivisista tuloksista lasten Kohtaamistaiteen ryhmässä kertoo Hyyrynen (2013) päättötyössään. Hän toteaa arvioaineistonsa pohjalta, että Kohtaamistaiteen ryhmän aikana lasten itseilmaisu, itsenäisyys omissa valinnoissa ja teoissa vahvistui samalla, kun heidän kiinnostuksensa toiminnasta lisääntyi. Tämä näkyi taidetyöskentelyn aikana tehdyissä lasten itsenäisissä valinnoissa sekä oma-aloitteisissa avunpyynnöissä. Virittäytymis- ja arvostuskierroksilla lasten omista mielipiteistä ja kokemuksista keskusteleminen myös lisääntyi. Kun levottomuus ryhmien myötä vähitellen vähentyi, jaksoivat lapset keskittyä paremmin omaan työskentelyynsä ja muiden kuuntelemiseen. (Hyyrynen 2013, 54.)

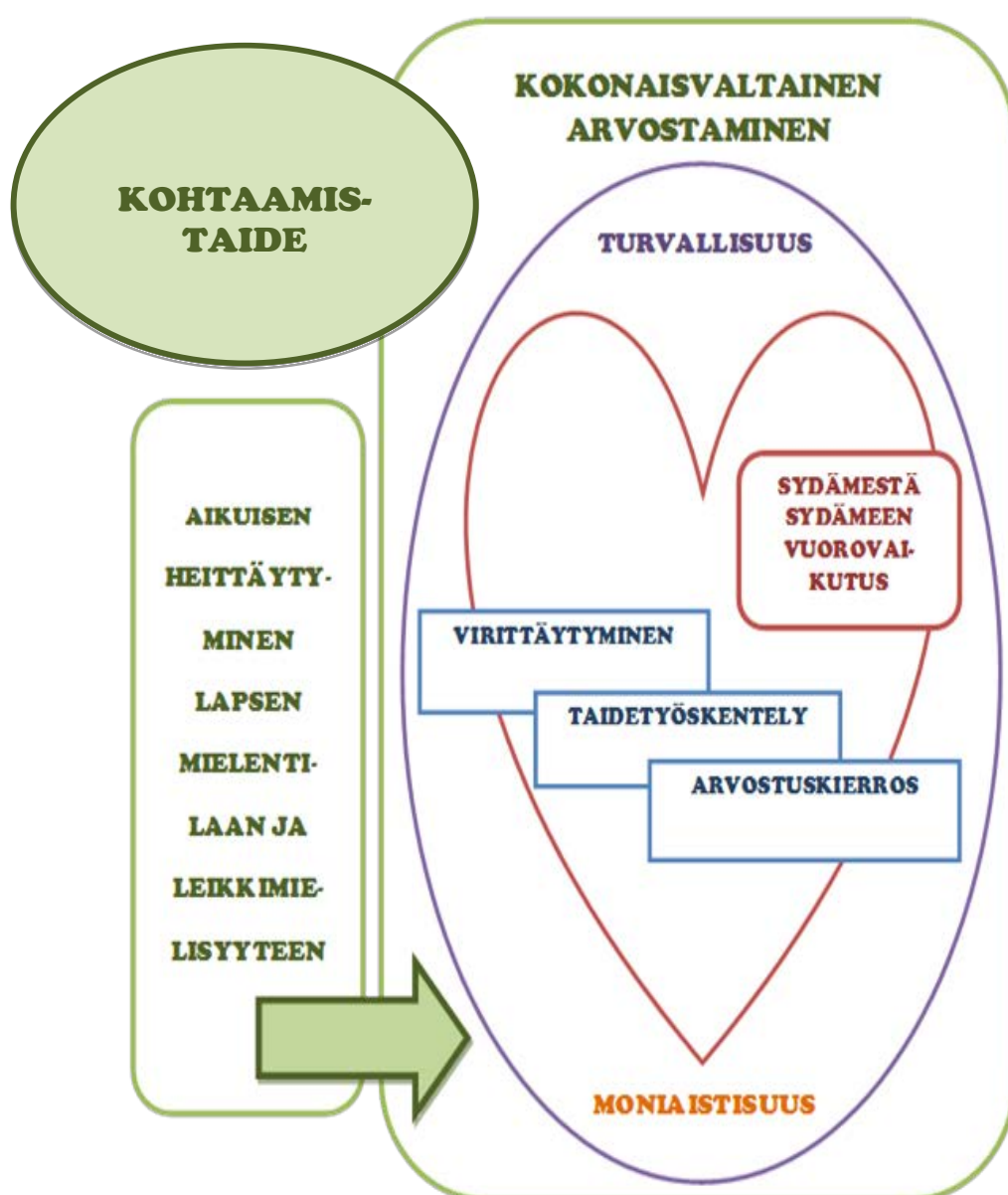
4.2 Ryhmätapaaminen

Suomalainen versio pyrkii noudattelemaan japanilaista Clinical Artin rakennetta, jossa tärkeänä turvallisena osana toimii toistuva, strukturoitu ja vaiheistettu ryhmän rakenne turvallises-
 sessa vertaisilmapiirissä. Kohtaamistaidejaksoon sisältyy aina kahdeksasta kymmeneen toimintakertaa, jotka noudattavat samaa kaavaa noin 20 minuutin alkuvirittäytymisestä varsinaiseen 60 minuutin taidetoimintaan ja lopun 40 minuutin arvostuskierrokseen. Ryhmän koko vaihte-

lee 5-8 osallistujaan. (Niiniö 2010, 20; Leinonen & Koistinen 2014, 48.) Päiväkoti-ikäisten lasten kanssa työskenneltäessä voivat tuokiot olla lyhyempiäkin, jotta lapset jaksavat paremmin koko ryhmäkerran loppuun asti. Ryhmästä ja lasten iästä riippuen voivat osiot kestää hieman eri ajan, esimerkiksi alkuvirittäytyminen 10-15 minuuttia, taidetyöskentely 30-50 minuuttia ja arvostuskierros 20-30 minuuttia.

Kohtaamistaitteen erityisessä ominaisuudessa, moniaistisuudessa keskitytään intensiivisesti tutkimaan piirrettävää kohdetta (esimerkiksi omena) tunnustellen, haistellen, maistellen ja pohtien mikä voisi olla esimerkiksi sen väri (Niiniö 2010, 20; Leinonen & Koistinen 2014, 48). Samat keinot ovat pienille lapsille hyvin tuttuja tapoja tutustua ympäröivään maailmaan sekä tehdä, että kokea taidetta (Stakes 2005, 23-24). Tällaista tapaa hahmottaa maailmaa on tutkittu ja painotettu myös Reggio Emilia -pedagogiikassa, jossa kuvataan lapsella olevan ”sata kieltä”, eli sata tapaa tutkia ja ymmärtää maailmaa. Tässä pedagogiikan suuntauksessa toteutetaan samoja keskeisiä periaatteita, kuin Kohtaamistaitteessakin; olla ja oppia kontaktissa ja suhteissa muihin ihmisiin. (Reggio Children 2014; Heinimaa 2011, 280.) Ks. kuva 1. s.19.

KUULE, NÄE, KOE LAPSEN KANNSSA

Kuva 1. Kuule näe koe lapsen kanssa. Kaavio Kohtaamistaiteesta ja sen kerroksellisuudesta

4.2.1 Alkuvirittäytyminen

Virittäytyminen toimintaan kohtaamistaiteen ryhmissä on aina tavoitteellista ja tärkeää. Tarkoituksena on asteittain lisätä motivaatiota, spontaaniutta ja turvallisessa ilmapiirissä vähitellen heittäytyä luovaan työskentelyyn, kohtaamisen tilaan sekä itsensä että toisen arvostamiseen. (Ahava & Vuorio 2014, 44-46.)

Ryhmään ja toimintaan virittäytymistä leimaa aina vahva vuorovaikutuksen ilmapiiri, vaikka tekniikat voivatkin vaihdella kuulumisten vaihtamisesta, visuaaliseen työskentelyyn, draama-leikkiin, tanssiin ja liikkeeseen, sanataiteeseen ja keskusteluun, musiikkiin sekä aistimusharjoituksiin. Ryhmän ohjaajat huolehtivat siitä, että virittäytyminen linkittyy tulevaan taide työskentelyyn. Parhaimmillaan osallistuja saavuttaa virittäytymisessä sellaisen spontaaniuden tilan, jossa arjen haasteet ja velvollisuudet on jätetty taakse ja mieli on halukas tarttumaan taidetyöskentelyyn. (Ahava & Vuorio 2014, 44-46.)

4.2.2 Taidetyöskentely

Taidetoiminta Kohtaamistaiteen ryhmissä on strukturoitua ja etenee vaiheittain kahden ohjaajan johdolla, jotka suunnittelevat jokaisen ohjauskerran teemat ja työskentelyn eri vaiheiden toteutuksen. Taidetyöskentely tukee aina näitä tavoitteita. Jokaiselle uudelle ryhmälle asetetaan oma yhteinen tavoite kohderyhmän mukaan sekä jokaiselle ryhmäläiselle henkilökohtainen tavoite omat tarpeet ja haasteet huomioiden. (Leinonen & Koistinen 2014, 48-53.)

Vaiheittain etenevä työskentely voi aluksi tuottaa stressiä osallistujille, jos he eivät saa riittävän selvää kuva siitä, mitä tehdään missäkin vaiheessa ja että tulevat vaiheet tuovat työhön uusia mahdollisuuksia. Ohjaajan tulee luoda kiireetön ja johdonmukainen jatkumo vaiheesta toiseen sekä tukea ja kannustaa osallistujia antamaan tilaa omalle luovuudelleen. Tärkeää on myös tukea osallistujaa niin, että hän voisi nauttia koko taidetoiminnasta aina lähtötilanteesta valmiiseen tuotokseen asti. (Leinonen & Koistinen 2014, 48-53.)

Ohjaajan näkökulmasta työskentely jakautuu kahteen pääteemaan; taideprosessin ohjaamiseen ja reflektiiviseen ohjaajuuteen. Taideprosessin ohjaamisen teemat ovat struktuuri ja vaiheistus, ohjeistus ja havainnollistaminen, materiaalien ja tekniikoiden hallinta sekä moniaistisuus. Reflektiiviseen ohjaajuuteen kuuluvat vuorostaan arvostus ja kannustus, havainnointi ja hiljainen läsnäolo, toiminnan muuttaminen tarpeen mukaan ja vuorovaikutus. Tärkeää ohjaajan roolissa on jatkuvasti luoda ja ylläpitää turvallista ilmapiiriä koko ryhmässä sekä huomioida yksittäisten ryhmäläisten henkilökohtaisia haasteita. Vaikka ohjaajan rooli ryhmässä on-

kin huomattava, on kuitenkin tärkeää, että jokaisen ryhmäläisen omille valinnoille jää riittävästi tilaa. (Leinonen & Koistinen 2014, 48-53.)

4.2.3 Arvostuskierros

Arvostuskierros on tärkeä osa Kohtaamistaiteen ryhmissä, joten sille tulee varata tarpeeksi aikaa jokaisen ryhmätapaamisen lopuksi. Arvostuskierroksessa korostuu jokaisen osallistujan huomioon ottaminen kokonaisvaltaisessa tasa-arvoisuuden tunnelmassa, joka kumpuaa hyvästä ja huolellisesta ohjauksesta. Siinä erittäin tärkeää on juuri positiivinen tunnelma. Tällaisessa ilmapiirissä sekä arvostuksen saaminen, että antaminen tuottavat voimakkaan voimaantumisen tunteen, joka kantaa myös arkielämän haasteisiin. Tärkeänä osana korostuu kuitenkin se, että jokainen saa tasa-arvoisesti sekä saada, että jakaa arvostusta. (Cavén-Pöysä 2014, 54-57.)

Kuten Inkeri Sava teoksessa Taiteeksi tarinoitu oma elämä toteaa, korostuu oikeastaan kaikkien terapeuttisten ryhmien lopun jakamisosuudessa se, että jokaisella ihmisellä tulisi olla joku, joka välittää niin paljon, että haluaa kuulla juuri hänen tarinansa. Identiteetin rakentumisen ja persoonallisuuden kehittymisen elinehto on, että olemme suhteissa muihin ihmisiin. Suhteissa ja vuorovaikutuksessa muihin muotoutuu jokaisen oma tulkinta siitä, kuka hän on ja millainen hänen elämänsä on. Toisten ihmisten puuttuminen ja oman elämän jakamattomuus tekee ihmiselämästä kuin kuivan autiomaan. (Sava & Vesanen-Laukkanen 2004, 24-25, 54-55.) Näin ollen myös huolimattomasti hoidettu arvostuskierros voi pahimmassa tapauksessa tuottaa jonkin tunneperäisen pettymyksen, joka voi olla paljon vakavampi ja syvempi, kuin ensi näkemältä uskotaankaan. Kelpaamattomuuden tai torjutuksi tulemisen tunteet erityisesti jo lapsuudessa niitä kokeneille henkilöille voivat olla hyvin lamauttavia ja vahingollisia. (Cavén-Pöysä 2014, 54-57.)

5 Opinnäytetyöprosessin suunnittelu

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tehdä Kohtaamistaiteen opas varhaiskasvattajille (Liite 10.). Se toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, toimintatutkimuksena, jonka produkti on usein jokin ohjekirja, opas, tietopaketti, portfolio, messuosasto yms. Tässä tapauksessa produktina eli lopputuotoksena on opas. Oppaan toteutustapoina voivat olla joko painotuote, kansio tai sähköinen muoto. (Vilka & Airaksinen 2003, 51-52). Koska oppaan tekeminen liittyi tiiviisti Laurea-ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan yksikössä, tehtävään Kohtaamistaiteen kehittämishankkeeseen, määrittyi oppaan toteutustapa tämän instanssin kautta painotuotteena tehtäväksi oppaaksi. Koska Kohtaamistaide on Laurean rekisteröity tuotemerkki, päättää Lau-

rea-ammattikorkeakoulu myös Kohtaamistaiteen julkaisuihin liittyvistä säädöksistä. Näin ollen myös viimeinen oma toteutukseni oppaasta, vaaleanvihreäpohjainen ja liilatekstinen versio vaihtui lopulta sini-beigeen ulkoasuun. Työelämän yhteyshenkilönä sekä samalla työn tilaajana ja myös opinnäytetyönohjaajana toimi Lehtori Tiina Pusa, Kohtaamistaiteen kehittämissankkeesta, Laurea-ammattikorkeakoulusta.

Materiaalin työstäminen oppaaseen tapahtui lähdekirjallisuuden sekä haastatteluiden pohjalta. Tarkoituksena oli saada kohtaamistaiteen ja varhaiskasvatuksen erityispiirteet kohtamaan yhdessä kirjallisessa tuotoksessa. Oppaan on tarkoitus toimia varhaiskasvattajien apuna tehtäessä Kohtaamistaidetta päiväkotiryhmissä sekä innostaa varhaiskasvattajia hankkimaan kohtaamistaiteen ohjaajan tutkinto. Vaikka Kohtaamistaideryhmiä ei saa ohjata muut, kuin Kohtaamistaiteen ohjaajan tutkinnon suorittaneet henkilöt, on oppaan tavoitteena myös innostaa ja tukea varhaiskasvattajia käyttämään taiteen tekemistä vuorovaikutuksen ja kohtaamisen tukena päiväkotiryhmässä. Tätä kautta pyritään ennaltaehkäisevästi tukemaan lasten hyvinvointia ja osallistumismahdollisuuksia ryhmässä sekä edistämään lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista.

Toisena tavoitteena oli selvittää voisiko Kohtaamistaiteen rikkaista ominaisuuksista löytyä työkaluja toteuttaa koko päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä saada työkaluja tukemaan henkilökohtaisten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumista. Halusin selvittää, voisiko Kohtaamistaidetta tuoda lisäulottuvuutta myös kasvatuskumppanuuteen. Yksi toimintatutkimuksen pyrkimyksistä Metsämuurosen (2009) määritelmän mukaan onkin vastata mahdollisiin toiminnassa ilmeneviin ongelmiin tai kehittää aikaisemmin määriteltäviä toimintatapoja, kuten tämän opinnäytetyön tarkoitus Kohtaamistaiteen oppaan muodossa päiväkodeille on (Metsämuuronen 2009, 234).

5.1 Tiedonkeruu

Tämän opinnäytetyön tiedonkeruumenetelmät perustuivat laadulliseen tutkimukseen ja siinä käytettyyn haastattelumenetelmään teemahaastatteluun (Vilkka & Airaksinen 2003, 56-57, 63-64.), sekä sähköpostin välityksellä tehtäviin kyselyihin. Vähäisestä julkaistusta tiedosta johtuen toimii tämän opinnäytetyön aineistona myös Kohtaamistaiteen ohjaajaopinnot suorittaneiden kahden ammattikorkeakouluopiskelijan tekemät opinnäytetyöt.

Tehtäessä toiminnallista opinnäytetyötä, jossa hyödynnetään vain osittain laadullisen tutkimuksen metodologiaa, teemahaastattelua, ei tutkimuksellisia menetelmiä käytetä niin tiukan yksityiskohtaisesti, kuin tehtäessä selvästi tutkimuksellista opinnäytetyötä. Tutkimus toiminnallisessa, erityisesti produktiivisessa opinnäytetyössä, nähdään usein tiedonhankinnan yh-

tenä apuvälineenä. Syynä sen käyttöön on monesti vähäinen julkaistu tieto. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 56-57). Kohtaamistaiteen oppaan tekemisessä varhaiskasvattajille kohdattiin samoja ongelmia.

Teemahaastattelujen ja sähköpostikyselyjen avulla keräsin aineiston Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksen suorittaneelta kolmelta varhaiskasvattajalta. Haastattelu kartoitti heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään siitä, mitä oppaan tulisi sisältää. Väliarviona oppaan kehitystyössä toimi sähköpostin kautta tehtävä kysely kolmelle muulle ohjaajaopinnot suorittaneelle varhaiskasvattajalle oppaan sisällöstä ja mahdollisista lisäyksistä. Oppaan onnistumista ja taroituksenmukaisuutta arvioin lopuksi sähköpostikyselynä kohtaamistaiteesta tietämättömille varhaiskasvattajille pääkaupunkiseudun alueella.

5.2 Haastattelut ja kyselyt

Haastattelumenetelmänä tässä opinnäytetyössä käytettiin laadullisen tutkimuksen metodologiaa, puolistrukturoitua haastattelua eli teemahaastattelua. Laadulliselle tutkimukselle tärkeänä esittäytyvä tarkasti harkittu haastateltujen joukko asiantuntijoita koostuu tässä työssä Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksen suorittaneista varhaiskasvattajista, jotka ovat myös kokemusasiantuntijoita (Tuomi & Sarajarvi 2009, 85-86). Heille kohdistetut teemahaastattelut kartoittivat heidän kokemuksiaan ja huomioitaan Kohtaamistaiteesta päiväkotiryhmissä ja heidän mielipiteitään siitä, mitä oppaan tulisi sisältää. Haastateltavien määrä oli pieni, kuten yleensäkin laadullisessa tutkimuksessa. Otanta on tässä työssä kuitenkin hyvin pieni, sillä Kohtaamistaite on vielä kohtalaisen uusi lähestymistapa ja erityisesti varhaiskasvatuksen parissa aiheen tiimoilta on tehty vasta hyvin vähän työtä. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 85-86.)

Haastattelua ja kyselyitä varten minun ei tarvinnut hakea tutkimuslupaa erikseen miltään kaupungilta, sillä jokainen varhaiskasvattaja vastasi kysymyksiin yksityishenkilönä, ei minkään kaupungin tai päiväkodin työntekijänä. Yhteen päiväkotiin lähetin kuitenkin tutkimuslupahakemuksen (Liite 4.) sillä tarkoitukseni oli jossain välissä tämän työn puitteissa käydä tutustumassa kyseiseen päiväkotiin ja halusin varmistaa päiväkodin johtajan tietävän asiasta ja tavoitteistani. Monista yrityksistä huolimatta, tutustumiskäynti jäi kuitenkin tekemättä, sillä yhteistä sopivaa ajankohtaa ei löytynyt. Onneksi se ei vaikuttanut tämän työn tekemiseen tai etenemiseen.

Tavoitteena oli, että Kohtaamistaiteen ohjaajan opinnot suorittaneille varhaiskasvattajille tehdään teemoiteltu pari- tai ryhmähaastattelu riippuen haastateltavien määrästä. Pari- ja ryhmähaastattelu koetaan usein rennompana tilanteena, kuin yksilöhaastattelu ja siinä ryhmä voi auttaa yksilöä, kun kyseessä ovat muistinvaraiset asiat (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara

2010, 210-211). Tässä tutkimuksessa tärkeään osaan eivät nousseet yhden ihmisen henkilökohtaiset mielipiteet tai kokemukset, vaan kyseessä oli enemmänkin ideointi ryhmähaastattelussa ja koska haastattelu perustui osittain myös muistinvaraiseen tietoon, on tässä tapauksessa perusteltua käyttää juuri pari- tai ryhmähaastattelua. Vaikka teemahaastattelu onkin usein hyvin avoin, niin että kysymyksiä ei ole kovin tarkasti strukturoitu, olen tässä tutkimuksessa tehnyt tarkat kysymykset haastattelutilanteen pohjaksi ja antamaan suuntaviivoja (Hirsjärvi & Hurme 2001, 106). Valmiiksi suunnitelluista kysymyksistä huolimatta yritin tehdä haastattelutilanteesta rennon ja keskustelunomaisen. Samanlaisen, rennon ja avoimen kuvan pyrin antamaan tästä työprosessista jo heti alussa, lähettäessäni varhaiskasvattajille kutsukirjeen haastatteluun (Liite 1.), sekä saatekirjeet sähköpostikyselyihin (Liite 2. ja 3.).

5.2.1 Teemahaastattelu – alkukartoitus (Liite 7.)

Ensimmäinen haastatteluosio tehtiin kasvokkain ja ajatuksena oli, että sen päätteeksi jokainen haastatteluun osallistunut saisi vastata kirjallisesti ja yksilönä kysymyksiin 24. ja 25. Nämä kysymykset olivat avoimia kysymyksiä, jotka liittyivät työkalupakki-osioon lopullisessa produktissa. Koska haastattelu venyi sen mielenkiintoisesta aiheesta johtuen, niin sovimme, että haastateltavat vastaisivat näihin kahteen kohtaan myöhemmin sähköpostilla. Haastattelusuudet nauhoitettiin ja siitä ilmoitettiin haastateltaville etukäteen. Heiltä pyydettiin myös kirjallinen suostumus haastatteluun ja nauhoitukseen (Liite 5.). Kun nauhoitteet oli purettu ja analysoitu luottamuksellisesti niin, ettei niistä käynyt selville päiväkodin nimi tai haastatellun henkilöllisyys, ne tuhottiin. Vaikka tutkimukselle tärkeää onkin kontrolloitavuus ja mahdollinen toistettavuus, näin tässä tutkimuksessa pitkän pohdinnan jälkeen oleellisemmaksi haastateltujen anonymiteetin säilymisen ja siksi tuhosin nauhoitteet. Niiden säilyttäminen olisi ollut mahdotonta niin, ettei kukaan muu olisi päässyt niihin käsiksi. (Vilka 2005, 33-35; Mäkinen 2006, 120.)

Jaottelin haastattelun kolmeen osaan aloittaen tapaamisen osion 1 kysymyksillä, joiden oli tarkoitus virittää haastateltavat aiheen äärelle. Osion 1 kysymyksillä ei ollut varsinaista tietoarvoa liittyen oppaan tekemiseen, mutta ne antoivat minulle haastattelijana tietoa haastateltavien taustoista, jotta minun olisi mahdollisesti helpompi ymmärtää heitä. Osion 2 kysymykset käsittelivät aiheita, joita haastateltavien mielestä oppaan tulisi sisältää ja osion 3 kysymyksillä halusin kartoittaa Kohtaamistaiteen hyötynäkökulmaa päiväkodin arjessa. Osion 4 kysymykset liittyivät oppaaseen tulevaan työkalupakkiosioon, jossa oli tarkoitus esitellä kolme erilaista teemaa alkuvirittäytymisestä arvostuskierron loppuun.

Toisen osion kysymysten tehtävänä oli selvittää, mitä konkreettisia asioita Kohtaamistaiteen ohjaajan tulisi erityisesti huomioida tehdessään Kohtaamistaidetta päiväkodissa. Kysymykset

sisälsivät huomioitavia asioita aina alkuvirittäytymisestä taidetyöskentelyyn ja lopulta arvostuskierrokselle. Teemoina olivat esimerkiksi ohjaajan rooli, toiminnan suunnittelu, materiaalit, moniaistisuus ja se, kenelle Kohtaamistaide todella sopii. Koin oman kokemukseni ja luetun materiaalin perusteella nämä teemat keskeisiksi.

5.2.2 Sähköpostikysely - väliarvio (Liite 8.)

Väliarviona oppaan kehitystyössä toimi sähköpostin kautta tehtävä kysely. Se tehtiin kolmelle muulle Kohtaamistaiteen ohjaajaopinnot suorittaneelle varhaiskasvattajalle liittyen oppaan sisältöön ja mahdollisiin lisäyksiin. Väliarviokysymykset alkoivat myös niin sanotuilla virittämiskysymyksillä osiossa 1 sisältäen kuitenkin jo kysymyksiä, joista uskoin saavani lisäinformaatiota oppaan tekemistä varten liittyen siihen, miten Kohtaamistaide sopii juuri lasten kanssa työskentelyyn päiväkodissa. Osion 2 kysymykset kartoittivat sitä, mitä mieltä kyselyyn vastaajat olivat oppaan raakaversiosta ja tulisiko heidän mielestään oppaaseen lisätä vielä jotain. Aluksi olin suunnitellut pyytäväni tässäkin kyselyssä materiaalia oppaan työkalupakkiosioon, mutta keskusteltuani ohjaajani kanssa päädyin jättämään tämän osion kokonaan pois, sillä oppaasta ei ollut tarkoitus tehdä niin sanottua reseptikirjasta.

Tämän jälkeen aloin myös pohtia sitä, olivatko ensimmäiset haastattelukysymykseni olleet oikean suuntaisia ollenkaan, sillä nehan olivat kartoittaneet hyvin konkreettisesti juuri sitä, kuinka Kohtaamistaidetta toteutetaan päiväkodissa ja opas oli kuitenkin suunnattu varhaiskasvattajille, jotka eivät vielä voisi toteuttaa Kohtaamistaidetta juuri sellaisenaan. Mietin, pitäisikö minun tehdä haastattelu uudestaan ja painottaa kysymyksiä hieman toisesta näkökulmasta. Ohjaajani avulla ymmärsin kuitenkin, että paras tapa sisäistää uusia asioita, on saada niistä konkreettista tietoa.

Saatuani sähköpostivastaukset väliarviointikyselyyni, vahvistui olettaus konkreettisten ohjeiden tarpeellisuudesta. Vastauksissaan Kohtaamistaiteen ohjaajaopinnot tehneet varhaiskasvattajat olivat suurimmaksi osaksi tyytyväisiä jo kehitteillä olevaan oppaaseen, sen ulkoasuun ja sisältöön. Sain heidän vastauksistaan vain muutaman uuden lisäyksen oppaaseen, joten päätin, että olin menossa oppaan kanssa juuri oikeaan suuntaan ja innosta puhkuen aloin viimeistelemaan viimeisen haastatteluosion kysymyksiä.

5.2.3 Sähköpostikysely - loppuarvio (Liite 9.)

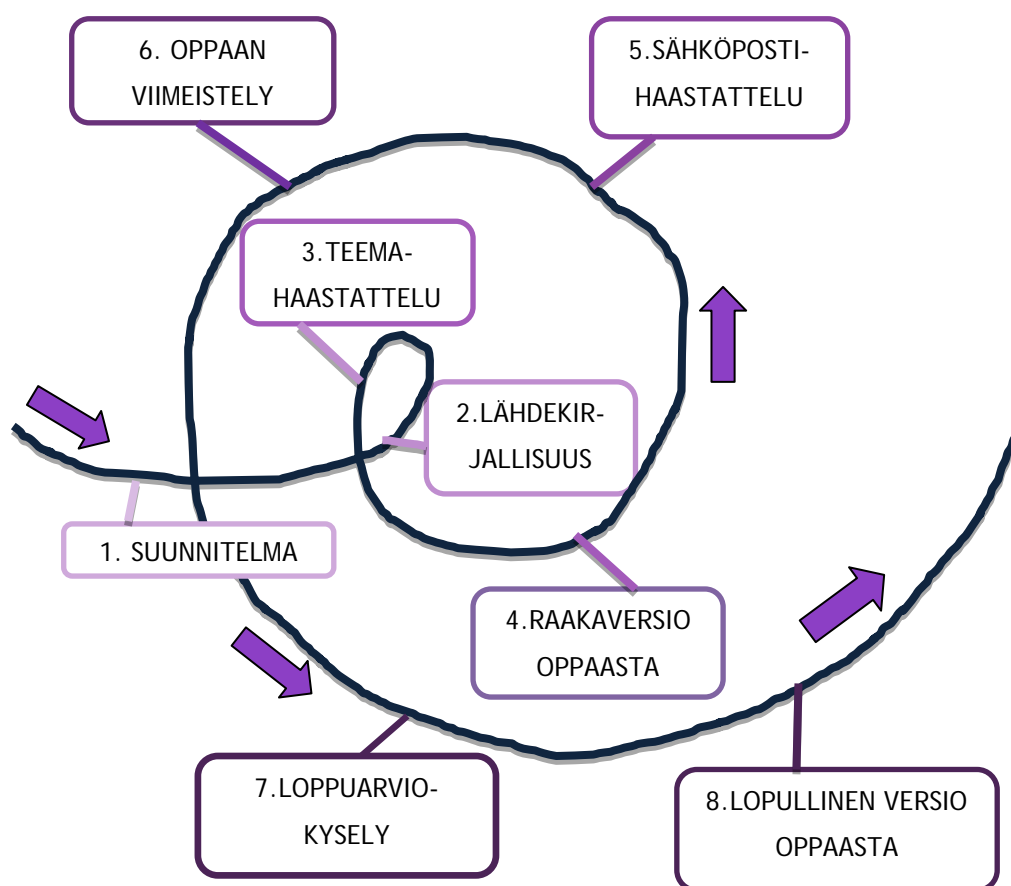
Oppaan onnistumista ja tarkoituksenmukaisuutta arvioin lopuksi teemahaastattelumuotoisena sähköpostikyselynä kohtaamistaiteesta tietämättömille varhaiskasvattajille pääkaupunkiseudun alueella. Saatekirje loppuarvioon osallistuneille varhaiskasvattajille löytyy tämän työn lopusta liite-osioista (Liite 3.). Kysymykset viimeiseen teemahaastatteluun tarkentuivat lopulliseen muotoonsa vasta väliarviointikyselyn vastausten myötä.

Käytin tässäkin kyselyssä kysymysten jaottelua osioihin 1 ja 2. Ensimmäisen osion kysymykset herättelivät taas vastaajia aiheen äärelle ja tässä osiossa kysyin myös suoraan, tiesikö vastaaja etukäteen Kohtaamistaiteesta. Tavoitteeni ja käsitykseni olivat, että kukaan viimeisen osioon vastanneista ei tietäisi vielä mitään Kohtaamistaiteesta. Uskoin saavani näin selkeämmin tietää, oliko opas ymmärrettävä ja tarpeeksi selkeä. Toisen osion kysymyksillä pyrin selvittämään, oliko opas ymmärrettävä ja selkeä ja rohkaisiko se vastanneiden mielestä tekemään taidelähtöisiä menetelmiä päiväkodissa. Olin myös kiinnostunut tietämään, olisivatko vastaajat tämän oppaan perusteella kiinnostuneita tekemään ja oppimaan lisää Kohtaamistaiteesta. Kuten teemahaastattelussa sekä väliarviointikyselyssäkin, kysyin myös tässä kyselyssä halusivatko vastaajat vielä lisätä jonkun aiheen tai asian oppaaseen.

Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut jatkuvasti muuttuva ja itseään korjaava sekä arvioiva prosessi, kuten toimintatutkimuksina tehdyt toiminnalliset opinnäytetyöt usein ovatkin. Toimintatutkimus nähdään useimmiten sykleittäin etenevänä prosessina, jossa korostuu suunnitelman ja toiminnan spiraalinomainen kehä. Siihen kuuluvat olennaisina osina konstruoivat ja rekonstruoivat vaiheet, joissa vuorotellen katse suunnataan joko tulevaisuuteen uutta rakentaen (konstruoiva) tai menneeseen, keskittyen jo tehdyn toiminnan havainnointiin ja arviointiin (rekonstruoiva). Toimintatutkimus tarkentuu havainnoinnin ja reflektoinnin myötä, kun jokaista työn eri vaihetta suhteutetaan edelliseen vaiheeseen kriittisesti arvioiden. Näin saadaan useiden peräkkäisten reflektointi- ja kokeilusyklien muovaama lopputulos, joka useimmiten johtaa aina uusiin kehittämisideoihin. (Metsämuuronen 2009, 235; Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2008, 78-82.)

Tarkasteltaessa varhaiskasvattajille suunnatun Kohtaamistaiteen oppaan kehitysprosessia, voidaan siinä nähdä myös toimintatutkimuksen spiraalinomainen kehä (ks. kuva 2. s.26). Spiraalin kohdassa 1. suunnattiin katse eteenpäin suunnitellen prosessia. Kohdassa 2. tarkasteltiin mennyttä lähdekirjallisuuteen nojaten. Kohta 3. sisälsi teemahaastattelun, jossa tarkasteltiin asiaa sekä rekonstruoivasta näkökulmasta kysellen kokemuksia, sekä konstruoivasta näkökulmasta kysellen mahdollisista tulevaisuuden haaveista ja visioista. Spiraalin vaiheessa 4. keskityttiin muovaamaan tulevaisuutta oppaan muodossa, kun taas kohdan 5. sähköpostihaastattelu pyysi varhaiskasvattajia arvioimaan jo tehtyä materiaalia. Kohdassa 6. keskityin

viimeistelemään opasta suunnaten katseeni taas eteenpäin. Loppuarviokyselyssä kohdassa 7. tarkasteltiin taas vuorostaan lähimenneisyyttä arvioiden edellistä versiota oppaasta ja kohdassa 8. keskityin kehittämään lopullista versiota oppaasta. Opinnäytetyöni kohtaa yhdeksän ei alla olevassa spiraalissa näy, mutta se on keskittynyt koko työprosessin reflektointiin, arviointiin ja opinnäytetyöni kirjoittamiseen (ks.kuva 2. s.28).

Kuva 2. Toimintatutkimuksen spiraalinomainen kehityksen kehä kuvaa hyvin myös varhaiskasvattajille suunnatun Kohtaamistaiteen oppaan kehitysprosessia.

5.3 Aineiston purku

Varhaiskasvattajille tehdyistä haastatteluista saadut äänitetyt aineistot purettiin ja analysoitiin niin, ettei niissä mainita haastateltujen henkilöllisyyttä tai päiväkotia, jossa he työskentelevät. Teemahaastatteluiden avulla saatua aineistoa toiminnallisissa opinnäytetöissä voidaan käyttää konsultaatioaineiston tavoin, eli lähdeaineistona. Näin ollen sitä ei tarvitse liittää tarkasti, vaan riittää, että keskitytään vain oppaan sisällön tuottamisessa tarvittavaan tietoon. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57-58.) Näin toimittiin myös työstettäessä tämän opinnäytetyön osana tehtyä Kohtaamistaiteen opasta.

Konsultaatio- eli lähdeaineistona käytetyt haastattelumateriaalit muokattiin oppaaseen sopiviksi ja niiden avulla perusteltiin myös Kohtaamistaiteen mahdollisuuksia ja hyötyä varhaiskasvatuksessa. Laadun kriteerinä tässä teemahaastattelussa toimi kysymysten ja aineiston monipuolisuus, ei määrä. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 63-64.) Haastattelun neljännestä osiosta saaduista vastauksista oli tarkoitus kerätä oppaan loppuun niin sanottu työkalupakki konkreettisista taidetyöskentelyideoista ja -esimerkeistä, mutta koska Kohtaamistaidetta eivät voi käyttää, kuin ohjaajaopinnot suorittaneet henkilöt, ei varsinaisen konkreettisen työkalupakkiosuuden sisällyttäminen oppaaseen tuntunut siinä vaiheessa enää perustellulta. Niin ollen työkalupakkiosuus muotoutui siinä vaiheessa ns. kirjalistaksi, josta löytyy mukaansatempaavia taidelähtöisiä menetelmiä. Ne soveltuvat erityisesti käytettäväksi päiväkodissa.

6 Haastattelu- ja kyselyvastaukset

Mielenkiintoista oli, että jokaisesta haastattelu- ja kyselyosiosta saadut vastaukset olivat omassa osiossaan keskenään hyvin samantyyppisiä ja tukivat toisiaan. Alkuhaastattelusta ja väliarviointikyselystä saadut vastaukset olivat myös samansuuntaisia. Ensimmäiseen haastatteluun saamani vastaukset noudattelivat noin suunnilleen odottamiani vastauksia antaen kuitenkin lisää ja syvemmälle luotaavampaa informaatiota, kuin mitä olin odottanut.

6.1 Alkukartoituksen vastaukset

Kaikki kolme haastateltua varhaiskasvattajaa olivat sitä mieltä, että oppaan tulisi sisältää lyhyesti ja kansantajuisesti se, mitä Kohtaamistaide on ja mitkä sen arvot ovat. Oppaan tuli heidän mielestään olla konkreettisen pelkistetty ja sisältää selkeät ohjeet siitä, kuinka Kohtaamistaidetta toteutetaan lasten kanssa päiväkodissa. He toivoivat, että opas sisältäisi paljon menetelmiä selventäviä kuvia ja näin innostaisi varhaiskasvattajia rohkeasti kokeilemaan jotakin uutta. He uskoivat, että jos aikuiset itse saisivat vain kokea mitä Kohtaamistaide on,

he varmasti myös tekisivät sitä itse. Tätä pohdin myös itse jo heti aloittaessani tätä opinnäytetyötä. Luvussa 8.3 pohdin, kuinka omalla kohdallani asian suhteen kävi.

Haastateltavat toivoivat, että opas painottaisi sitä, että kuka tahansa voisi käyttää luovia ja taidelähtöisiä menetelmiä, sekä toteuttaa arvostavaa kohtaamista toimiessaan lasten kanssa. Vaikka Kohtaamistaidetta voi ohjata vain Kohtaamistaiteen ohjaaja, toivoivat haastateltavat, että opas antaisi kaikille varhaiskasvattajille rohkeutta toteuttaa Kohtaamistaiteen arvoja elämyksellisesti ja moniaistisesti lasten kanssa. Yksi heistä kommentoi asiaa näin.

”Toivotaan, että tää opas antaa rohkeutta kokeilla ja rikkoa rajoja, lähinnä omia rajoja. Monella aikuisella on nimittäin semmonen asenne, että olis kiva tehdä, mutku en mä ole hyvä piirtämään. Ja tässähän ei ole yhtään kiinni siitä osaako joku piirtää vai ei.”

Toinen varhaiskasvattaja kommentoi tähän seuraavasti.

”Niin, pitää tässä kyllä itekin heittäytyä! Ja tarvitaan kans tietyn laista hulluutta uskaltaa kokeilla ja improvisoida.”

6.1.1 Haastatteluvastausten samankaltaisuus

Kaikki haastateltavat olivat kaiken kaikkiaan hyvin samoilla linjoilla vastaustensa kanssa. Jokaisella oli oma mielipiteensä tai painotuksensa siitä, miksi he näkivät Kohtaamistaiteen niin hyväksi vaihtoehdoksi, mutta peruseriaatteiltaan heidän ajatuksensa olivat hyvin samantyyppisiä. Perusajatuksena jokaisella oli se, että lapsella on oikeus olla oma itsensä ryhmässä ja tulla hyväksytyksi juuri sellaisena kuin on.

”Tärkeätä on, että jokainen saa olla oma itsensä ja että meillä aikuisilla olis aikaa kohdata jokainen lapsi henkilökohtaisesti.”

”Se, että kuullaan ja kohdataan lapsi just sellasena, kuin hän on ja arvostetaan sitä. Koko Kohtaamistaidetta ei tarvitse välttämättä tehdä, mutta jos lapset saisivat kokea vaikka pienen kohtaamisen hetken taiteen äärellä.”

Tärkeimmäksi asiaksi haastateltavista kaikki kokivat rauhallisen ja turvallisen ilmapiirin tehtäessä Kohtaamistaidetta lasten kanssa. Rauhallista ja turvallista ilmapiiriä heidän mukaansa tuo struktuuri ja se, että toiminta on huolella suunniteltu.

"Kunnon suunnittelu on tosi tärkeää. Kun aikuiset tietävät mitä tekevät ja on selkeä roolijako, niin niistä tulee rauhallisia ja turvallisia ohjaajia. Sillon lapsetkin on levollisia ja kaikki sujuu paljon paremmin.": kommentoi eräs varhaiskasvattajista.

Haastateltujen mielestä Kohtaamistaide sopii kaikille yli kolmivuotiaille lapsille, mutta suurimman hyödyn siitä heidän mielestään saavat erityislapset. Yliaktiiviset ja hieman flegmaattiset tai ujut voivat Kohtaamistaiteen avulla virittyä samalle aaltopituudelle ja löytää toisistaan sekä mahdollisesti itsestään uusia ulottuvuuksia. Tämä parhaimmillaan ohjaa lasta uuteen rooliin myös päiväkodin suuremmassa ryhmässä. Eräs päiväkotiryhmässä monia vuosia toiminut varhaiskasvattaja kertoi kokemuksistaan seuraavasti.

"Tälle hyperaktiiviselle lapselle teki erittäin hyvää olla Kohtaamistaiteen ryhmässä. Hänen omasta ryhmästään oli mukana kaksi muutakin lasta ja he huomasivat, että Antti olikin ihan kiva ja hyvä tyyppi. Oli taitava tekemään unisiepparia taidetyöskentelyssä ja sai toisenlaisen roolin niitten muitten lasten silmissä. Se muutti sitten kaikkien asennetta Antin omassa ryhmässä. Siis ennaltaehkäisi kiusaamista ja muutti muutenkin tilanteita ryhmässä. Mikään irrallinen lyhyt ryhmä ei kuitenkaan välttämättä kanna mihinkään isoon (päiväkotiryhmään ja (päiväkodin) arkeen asti. Joskus asenteet on sit kans kyllä aikuisten omia ennakkoasenteita lapsista ja sillon kyllä pitäis ryhmän aikuisen olla mukana, ja sitä kautta vaikuttaa häneen."

Eräs varhaiskasvattaja, joka toteutti Kohtaamistaiteen ryhmän päiväkodissaan, kertoo lapsista näin.

"Ujo lapsi avautui sekä rohkaistui puhumaan ja samaan aikaan yliaktiivinen lapsi rauhoittui omaan tekemiseen ja jaksoi odottaa omaa vuoroaan arvostuskierröksellään"

6.1.2 Kohtaamistaiteen sovellettavuus

Minulle uusi ja erittäin mielenkiintoinen tieto liittyi lähinnä Kohtaamistaiteen vaikuttavuuteen sekä sen laajempaan käyttöön rinnastettuna valtakunnalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä kasvatuskumppanuuteen.

Haastattelun vastaukset myös vahvistivat olettamukseni siitä, että valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman kaikki tavoitteet ja orientaatiot voidaan toteuttaa Kohtaamistaiteen

ryhmissä tai muuten taidelähtöisesti päiväkodissa. Eräs haastateltavista kertoi tästä aiheesta enemmänkin.

”Kun Vasussa painotetaan, että lapsella on oikeus luovaan ilmaisuun ja itseilmaisuun ja esteettiseen moniaistiseen kokemukselliseen työskentelyyn, niin kohtaamistaidehan pohjautuu just näihin asioihin. Siis ei kohtaamistaiteeseen ole tarkoitus ympätä esimerkiksi vaikka matikkaa, mutta kyllä koko vasu ja orientaatiot voidaan käydä läpi taidelähtöisesti.”

Toisessa yhteydessä hän kommentoi asiaa vielä innostuneesti näin.

”Koko vasuhan menee sen taidekasvatuksen ison sateenvarjon alle!”

Kokonaisvaltaisen, elämyksellisen taidekasvatuksen mahdollisuuksista varhaiskasvatuksessa puhuu myös Puurula (2001, 171–174) teoksessa *Taiteen ja leikin lumous*. Hänen mukaansa kahdesta taidekasvatuksen pääsuuntauksesta lapsi oppii parhaiten ollessaan itse aktiivisen toimijan roolissa, eikä vain passiivisena taiteen vastaanottajana. Tätä käsitystä tukee myös John Deweyn näkemys kokemuksellisesta oppimisesta, joka onkin keskeinen teoria taidekasvatuksesta puhuttaessa.

Nämä käsitykset ja teoriat tukevat käsitystäni siitä, että Kohtaamistaide ominaisuuksineen soveltuu minkä tahansa päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan rikkaine päämäärineen, joita ovat lapsen oikeus luovaan itseilmaisuun, esteettiseen moniaistisuuteen, kokemukselliseen työskentelyyn ja kokonaisvaltaiseen arvostamiseen. Alkuhaastattelussa kaksi varhaiskasvattajista painotti Kohtaamistaiteen erityisluonnetta yhtenä taidekasvatuksen osa-alueena ja yksi varhaiskasvattaja sen monia mahdollisuuksia kokonaisvaltaisena oppimismetodina.

6.1.3 Vastausten vaikutus

Ensimmäisen haastattelun jälkeen minulle tuli valtava tarve puhua lasten kanssa, jotka olivat osallistuneet kohtaamistaiteen ryhmään. Tässä vaiheessa ajattelin muuttaa toimintasuunnitelmaani niin, että haastattelin lapsia ja ottaisin heistä samalla kuvia oppaaseen. Näillä resursseilla ja tämän työn puitteissa ei kuitenkaan ollut mahdollista alkaa tekemään haastattelua myös lapsille. Onnekseni löysin melko paljon lasten suoria kommentteja ja hieman heidän auki kirjoitettuja ajatuksiaan ammattikorkeakouluun tehdyistä opinnäytetöistä.

Kyseisistä töistä löysin myös melko paljon kuvallista materiaalia, jonka koin myös hyvin tärkeäksi osaksi tulevaa opasta. Näin ollen olen itse suunnitellut ja ottanut vain osan lopullisen

oppaan kuvista. Kuvissa esiintyvien lasten vanhemmilta on pyydetty kuvaus- ja julkaisulupa (Liite 6.). Muut oppaaseen valokuviansa luvanneet Kohtaamistaiteen ohjaajat ovat Tanja Hyyrynen, Anni Lehtikunnas ja Airi Sasaki. Tämä oli ensimmäinen vaihe spiraalinomaisessa prosessiani, kun muutin suunnitelmaani oppaan suhteen.

6.2 Väliarviointikyselyn vastaukset

Välineenä väliarvioinnissa toimivat sähköpostikyselyn vastaukset. Niiden kautta vahvistui oletamus erityisesti juuri konkreettisten ohjeiden tarpeellisuudesta tulevassa oppaassa ja antoivat minulle viitteen siitä, että olin edennyt oppaan teossa oikeaan suuntaan. Kyselyyn vastanneet varhaiskasvattajat olivat tyytyväisiä sekä oppaan ulkonäön, rakkauteen että sisällön helppolukuisuuteen. Kuvat tukivat heidän mielestään kivasti kokonaisuutta.

Vastauksista sain vain muutaman pienen yksityiskohdan lisättäväksi oppaaseen. Ensimmäisessä haastattelussa sivuttiin muutamankin kerran aihetta, että päiväkodissa lapset ovat jo valmiiksi tuttuja toisilleen aloittaessaan Kohtaamistaiteen ryhmässä, mutta väliarviointikyselyyn vastanneista varhaiskasvattajista yksi painotti asiaa erityisesti.

”Kohtaamistaide sopii mainiosti kaikille ikäryhmille. Päiväkodissa toteutettu KT-toiminta tavoittaa helposti 3-6-v. lapset. Ryhmät koostuvat usein valmiiksi toisilleen tutuista lapsista, joten ryhmäytyminen ja sitä kautta luottamus uudenlaiseen toimintaan helpottuu. KT:sta tulee ns. matalan kynnyksen taide-toimintaa, jossa KT:n arvot pääsevät toteutumaan luonnikkaasti.”

Eräs varhaiskasvattajista ehdotti, että opasta voisi käyttää myös info-lehtisenä vanhemmille, kun suunnitellaan Kohtaamistaiteen ryhmää päiväkotiin. Tästä voisi mielestäni kehkeytyä hyvä aloitus myös toimivalle kasvatuskumppanuudelle. Ensimmäisessä haastattelussa kaksi varhaiskasvattajista oli ehdottomasti sitä mieltä, että myös vanhemmille tulisi tarjota mahdollisuutta osallistua Kohtaamistaiteen ryhmään. Vain sillä tavoin he voisivat ymmärtää mitä lapset ryhmässä tekevät ja kuinka se heihin vaikuttaa. Tätä kautta vanhemmat voisivat tukea samoja asioita lapsensa kehityksessä, kuin mihin varhaiskasvattajat päiväkodissakin keskittyvät. Tiettyjen lasten kohdalla tämä voisi olla erittäin tärkeä tukitoimi.

Kaksi kolmesta vastanneesta olisivat toivoneet oppaaseen mukaan vielä niin sanottua case-esimerkkiä, jossa selostettaisiin yksityiskohtaisesti jokin Kohtaamistaideryhmäkerta niin, että asian tiimoilla ensimmäistä kertaa oleva ymmärtäisi helpommin kokonaisuuden merkityksen ja hienouden. Eräs varhaiskasvattajista kommentoi asiaa näin.

”Lisäisin oppaaseen yhden kokonaisen kappaleen case-esimerkistä tai esimerkeistä eli tarkka kuvaus oikeasti toteutuneen ryhmän prosessista ja yksi taidekerta auki kokonaan. Ensikertalaisen helpompi hahmottaa ja ryhtyä kokeilemaan itse.”

Alun perin olin suunnitellutkin laittavani oppaaseen kyseisen tyyppisiä case - esimerkkejä enemmän, mutta poistin esimerkin oppaasta ohjaajani pyynnöstä.

6.3 Loppuarviointikysymysten vastaukset

Loppuarviointikysymykset lähetin sähköpostikyselynä kahteen eri päiväkotiin pääkaupunkiseudun alueella. Pyrin valikoimaan kyselyyn vastanneet päiväkodit ja varhaiskasvattajat niin, etteivät he etukäteen tienneet mitä Kohtaamistaide on. Uskoin, että suunnatessani kysymykset heille, saisin autenttisimmat vastaukset siitä, oliko opas ymmärrettävä ja käyttökelpoinen. Saatuaani vastaukset sähköpostikyselyihin, huomasin yllätyksekseni, että yksi vastaajista tiesikin jo Kohtaamistaiteesta käyttäen jopa osittain sen menetelmiä työssään.

Loppuarviokysely lähetettiin kuudelle varhaiskasvattajalle ja he kaikki vastasivat kyselyyn. He olivat kaikki poikkeuksetta myös sitä mieltä, että oppaan ulkoasu oli selkeä ja tyylikäs. Heidän mielestään opas oli helppolukuinen ja sopivan pituinen ja siitä sai perustiedon aiheesta selkeästi ja konkreettisesti. He pitivät myös oppaan värikkäistä kuvista.

6.3.1 Vastaukset osioon 2

Osion kaksi kysymyksiin varhaiskasvattajat vastasivat myös hyvin samansuuntaisesti toistensa kanssa. Kaikkien kuuden mielestä tämän tyyppisistä oppaista on hyötyä varhaiskasvattajille. Yksi vastaajista heräsi pohtimaan omia toimintamallejaan päiväkodin arjessa ja tehtäessä taidetta päiväkodissa. Toinen vastaajista totesi menetelmän sopivan varmasti juuri erityislapsille ja maahanmuuttajalapsille heidän päiväkodissaan. Kolme vastaajista oli sitä mieltä, että tämä opas herättää varmastikin keskustelua heidän päiväkodissaan ja kaksi heistä oli myös sitä mieltä, että on hyvä, että näin saadaan myös sovittua yhteisistä uusista toimintaperiaatteista päiväkodissa. Heistä yksi kommentoi asiaa näin.

”Herättää varmasti yhteistä keskustelua mahdollisista uusista toimintatavoista, mutta myös tärkeää keskustelua lapsen kohtaamisesta.”

Eräs toinen varhaiskasvattaja kertoo seuraavasti.

"Opas saa ajattelevaan millaista taidetta me päiväkodissa tällä hetkellä teemme ja voisiko sitä tehdä toisinkin. Opas rohkaisee ohjaajaa tarttumaan toimeen, ainakin itselle tuli sellainen tunne että olisi mukavaa päästä toteuttamaan kyseistä toimintaa."

Yksi vastanneista oli samoilla linjoilla Kohtaamistaiteen arvojen kanssa ja hän uskoi, että tämän tyyppiset oppaat antavat myös uutta näkökulmaa päiväkodin arkeen. Hän vastasi näin.

"Oppaasta on todellakin hyötyä! Antaa uutta näkökulmaa ja kannustaa käyttämään tätä itseilmaisun muotoa. Lapsille hyvä päästä uusiin tekemisiin ja nähdä kaveri uudessa valossa tämän toiminnan kautta. Kasvattajille antaa uuden työkalun. Toiminnan näkemys kaikista erilaisina yksilöinä on arvostava ja kasvattajan toiminnan tulisi olla aina lähtökohtaisesti aina tämä!"

Vain yhdelle vastaajista Kohtaamistaide oli tuttua. Hän oli käynyt kohtaamistaiteen kurssilla opiskelijan roolissa työssäoppimisjaksollaan. Hän oli myös ainoa, jolla oli vain yhden vuoden työkokemus varhaiskasvattajana. Kaikille muille loppuarvioon vastanneille varhaiskasvattajille Kohtaamistaide oli uusi käsite. Yhdelle heistä sen työtavat olivat täysin uusia ja hän oli erittäin vaikuttunut arvostuskierrroksesta sekä sen antamista mahdollisuuksista. Neljälle vastanneista Kohtaamistaide oli uutta, mutta osa toimintamalleista tuttuja. Kaikki heistä oli vaikuttuneita siitä mahdollisuudesta, että lapsi voitaisiin ryhmän jälkeen nähdä uudessa valossa. Yksi heistä jäi vielä pohtimaan tämän positiivista vaikuttavuutta kiusaamis- ja syrjintätilanteisiin.

"Jäin pohtimaan omia toimintamalleja varsinkin erityislasten kanssa, nojaten viimeisillä sivuilla olleeseen kommenttiin että kiusaava erityislapsi joka olikin kiva kaveri. Tällaisella tuloksella vähennetään huomattavasti kiusaamis/syrjäytymistilanteita."

Eräs toinen varhaiskasvattaja kertoi samaan asiaan liittyen seuraavaa.

"Paljon tuli tekstiä lukiessa pohdittua kaikenlaista, mutta esimerkiksi tuo "mahdollisuus lapsen tulla nähdyksi uudessa roolissa sekä aikuisten että toisten lasten silmissä..." on asia, joka on mietityttänyt minua ja varmaan mietityttää vielä useinkin, joten ehkä tästä löytyisi jotain uusia työkaluja itselleni työstää asiaa..."

6.3.2 Opas rohkaisi ja antoi vinkkejä

Kaikki vastaajat olivat sitä mieltä, että opas rohkaisee tekemään taidetta ja kokeilemaan uusia toimintamalleja päiväkodissa. Kaksi heistä jäi vielä pohtimaan omia toimintamallejaan ja kuinka niitä voisi muuttaa paremmiksi. Yksi kasvattaja puolestaan koki saaneensa uusia vinkkejä toimintaan ja soveltamalla niitä, hän voisi käyttää kyseisiä menetelmiä lapsiryhmässään. Eräs vastanneista koki, että tämä taiteen alue ei ollut hänen vahvuuttaan, mutta toivoi, että joku heidän työyhteisöstään innostuisi ohjaajakoulutuksesta.

Kaksi varhaiskasvattajista vastasi saaneensa oppaasta vinkkejä, kuinka harjoitella lasten kanssa palautteen antamista ja vastaanottamista, ja toinen heistä mainitsi haluavansa oppia aiheesta lisää. Toinen näistä kahdesta halusi kehittyä kohtaamaan paremmin lapsia omalla vastuualueellaan musiikin kanssa. Hän jäi pohtimaan, kuinka liittäisi arvostuksen ja positiivisen palautteen musiikkikasvatukseen ja lisäisi sitä muutenkin päiväkodin arjessa. Yksi kasvattajista innostui oppaan luettuaan käyttämään ryhmässään alkuvirittäytymistä ja arvostuskierrosta. Hän kertoi asiasta seuraavasti.

”Lähinnä mieleeni jäin alkuvirittäytyminen ja arvostuskierros, tällainen toiminta voisi auttaa kaikissa kädentaitotoiminnoissa päiväkodissa.”

Eräs toinenkin vastaajista oli vaikuttunut arvostuskierroksen sisällöstä ja kommentoi aiheesta näin.

”Koko aihe oli minulle uusi. Erityisesti arvostuskierros puhutteli minua. Olen työssäni huomannut, että lapsilla on valtava tarve tulla huomatuksi ja he kaipaavat arvostusta.”

Eräs vastaajista jäi pohtimaan ryhmänsä lapsia ja myönsi erityisesti yhden lapsen varmastikin hyötyvän Kohtaamistaiteesta, suorastaan tarvitsevan sen kaltaista kohtaamista, jotta toiminen suuressa ryhmässä sujuisi helpommin.

Yksi vastaajista huomasi oppaan luettuaan, että he olivat jo tietyllä tavalla soveltaen käyttäneet Kohtaamistaiteen elementtejä toiminnassaan erityisesti puhuttaessa tunneasioista lasten kanssa. Hän näki aiheen seuraavasti.

”Tunteista puhuminen ja niitä käsitellessä lapsia helpottaa se, että he pääsevät purkamaan ne maalauksiin tai askarteluun, jos puhuminen on vaikeaa. Eri-tyisesti tämän kevään aikana olemme ryhmäni kanssa käyttäneet myös paljon eri aisteja toiminnassamme.”

Kyseinen kasvattaja mainitsi myös olevansa jossain vaiheessa myöhemmin urallaan kiinnostunut suorittamaan Kohtaamistaiteen ohjaajan opinnot. Samoin vastasi myös yksi toinen varhaiskasvattajista. Yksi vastaajista olisi ollut halukas osallistumaan ohjaajakoulutukseen heti ja eräs toinen vastaajista toivoi henkilökunnastaan jonkun innostuvan suorittamaan Kohtaamistaiteen ohjaajaopinnot. Hänen oma vastuualueensa oli musiikissa. Erään varhaiskasvattajan mielestä Kohtaamistaide kuulosti erittäin mielenkiintoiselta. Yksi vastaajista olisi puolestaan ensin itse halunnut kokeilla miltä Kohtaamistaiteen tekeminen ryhmässä tuntuisi.

”En ehkä opiskella ohjaajaksi, mutta kuulla aiheesta enemmän ja päästä itse kokeilemaan (voisi olla että innostuisin kokeiltuani).”

6.3.3 Lisä- ja korjausehdotukset

Kysyttäessä halusivatko vastaajat vielä lisätä jotakin oppaaseen, vastasi loppuarvioon vastanneista kolme toivovansa vielä konkreettista kuvausta jostain tietyistä taidetyöskentelykokonaisuudesta, alkuvirittäytymisestä aina arvostuskierrokseen asti. Yksi heistä olisi halunnut myös kuulla millaisia tavoitteita lapsille olisi otettu varhaiskasvatussuunnitelmasta ja hän kommentoi näin.

”Minä itse ehkä kaipasin vielä selkeämmin lyhyttä esimerkkiä jostakin ryhmäkerrasta (”teorian” jälkeen voisi lyhyesti avata hiukan yhtä kertaa: minkälainen virittäytyminen oli tällä kertaa, minkälainen taidetyöskentely oli valittu..jne.) Lisäksi olisi ollut mielenkiintoista lukea minkä tyyppisiä tavoitteita lapsille on otettu vasusta. Ymmärrän toki, että tämä on opas eikä siihen kaikkea tietenkään mahdu, mutta tämänlaisia tuli lukiessa mieleen.”

Yksi vastaajista toivoi oppaaseen sisällysluetteloa. Hän olisi myös toivonut oppaaseen enemmän niiden kasvattajien kokemuksia, jotka olivat jo käyneet koulutuksen ja käyttäneet sitä. Samainen varhaiskasvattaja olisi halunnut myös kuulla lisää Kohtaamistaiteen vaikutuksista lasten väliseen vuorovaikutukseen. Hän kertoi ajatuksistaan seuraavasti.

”Olisin halunnut oppaassa olevan enemmän niiden kasvattajien kokemuksia, jotka ovat käyneet koulutuksen ja käyttäneet kohtaamistaidetta päiväkodissa. Mielenkiintoni heräsi ja olisin halunnut kuulla lisää kohtaamistaiteen vaikutuksesta lasten väliseen vuorovaikutukseen.”

Korjausehdotuksiksi vastaajat mainitsivat vain muutaman asian. Yksi heistä toivoi moniaistisuus-osiota lähemmäksi alkuvirittäytymistä. Se jäi hänestä hieman erilliseksi osioksi.

”Mielestäni oppaan rakenne on selkeä. Jos jotain jonnekin siirtäisin niin ehkä laittaisin tuon moniaistisuuden lähemmäksi virittäytymistä, jää tuossa kohtaa mielestäni vähän irralliseksi.”

Toinen vastaajista olisi vaihtanut otsikkofontin (Jokerman) joksikin toiseksi. Vaikka se hänen mielestään olikin kivan taiteellinen, niin samalla myös hieman epäselvä. Kaksi vastaajista jäi pohtimaan miksi alkuvirittäytyminen, taidetoiminta ja arvostuskierros olivat mainittu kahteen kertaan. Toinen heistä olisi vaihtanut osioiden paikkaa hieman erilaiseksi ja toinen pohti asiaa seuraavasti.

”Luettuni ensimmäisen kerran mm. alkuvirittäytymisestä, olin jo vahvasti syventynyt kyseiseen osa-alueeseen mutta luettua eteenpäin ajatukset katkesi ja jo syntyneet mielikuvat toiminaan toeauttamisesta katosivat mielestä uuden osa-alueen alkaessa. Kuitenkin samaan asiaan palataan muutaman kappaleen päässä.”

6.3.4 Lopulliset muutokset

Työstäessäni lopullista versiota oppaasta, jouduin todella pohtimaan, mitkä lisäys- ja korjausehdotuksista oli tarkoituksenmukaista, järkevää ja mahdollista toteuttaa. Ainoastaan yksi ehdotus jäi vain harkinnan asteelle, sillä muutoksen myötä oppaan rakenne olisi muuttunut liian ratkaisevasti. Muutosehdotuksista käyttämättä jäi virittäytymisen/ taidetyöskentelyn/ arvostuskierrososioiden yhdistäminen niin, että jokaisesta osiosta olisi vain yksi kappale. Ymmärsin kuitenkin, mistä kyseinen ehdotus johtui ja siksi pyrin muuttamaan otsikointia niin, että oppaan rakenne olisi selkeämpi. Lopullisessa versiossa vaihdoin osion 11. ”Mitä tarvitsen toteutukseen” otsikot ala-otsikoiksi niin, etteivät ne sekoittuisi alun pääotsikoihin. Oppaan toisessa osiossa käsittelen kuitenkin edelleen konkreettisesti niitä asioita mitä alkuvirittäytymisessä, taidetyöskentelyssä ja arvostuskierroksella on hyvä ottaa huomioon. Idea näiden osioiden yhdistämiseen oli perusteltu, mutta koin vanhan mallin myös yhtä perustelluksi; ensin yleiskatsaus Kohtaamistaiteesta ja sitten Kohtaamistaideohjaajien konkreettiset esimerkit toteutukseen. Myös käsiteltäessä Kohtaamistaidetapaamisen rakenteita, päätin pidättäytyä alkuperäisessä suunnitelmassa avata ensin yleisemmällä tasolla alkuvirittäytymistä, taidetyöskentelyä sekä arvostuskierrosta.

Pitkän pohdinnan ja monen kokeilun jälkeen päädyin lopulta laittamaan oppaaseen sisällysluettelon. Lähes loppuun asti ajattelin oppaan olevan niin lyhyt, ettei se tarvitsisi sisällysluetteloakaan, mutta vielä viimeisessä seminaarissa saamani palautteen perusteella tein tämän lisäyksen. Jokainen muutos tai lisäys liittyen oppaaseen on tarkasti harkittu ja päätöksiin ovat vaikuttaneet joko varhaiskasvattajille tehdyistä kysymyksistä saadut vastaukset tai työn tilaajatahon perustellut toivomukset.

Toinen muutos lopulliseen oppaaseen sisälsi moniaistisuusosion paikan vaihtamisen oppaan lopusta materiaalit osion viereen ennen virittäytymisosiota. Siinä se täyttää nyt paremmin tehtävänsä liittyen tiiviisti juuri alkuvirittäytymiseen ja taidetyöskentelyyn.

Kolmantena muutoksena oppaaseen tuli lopulta kuitenkin case-esimerkin lisääminen. Toiseen ja kolmanteen kyselyosioon vastanneista yhdeksästä varhaiskasvattajasta viisi (5/9) toivoi oppaaseen mukaan esimerkkiosiota selventämään yhtä kokonaista Kohtaamistaideryhmäkertaa. Ensimmäiseen teemahaastatteluun osallistuneita kolmea varhaiskasvattajaa ei voida laskea mukaan (suhteuttaa) tähän vertailuun, sillä kehittämisprosessin siinä työvaiheessa varhaiskasvattajat olettivat oppaaseen tulevan monta case-esimerkkiä. Saatua vastaukset toisen osion sähköpostikyselyyn totesimme ohjaajani kanssa, että jos loppuarvioinnin sähköpostikyselyn vastauksissa vielä joku toivoisi työskentelyyn case-esimerkkiä, se lisättäisiin oppaan lopulliseen versioon. Loppuarvioon vastanneista puolet (3/6) toivoi esimerkkiä, joten tämä toive toteutettiin. Case-esimerkkinä käytin Kohtaamistaidetehdä Anna-Kaisa Peräniityn esittelemää ja vetämää Japani-aiheista työskentelyteemaa teeseremonia-astiaa.

7 Tavoitteet ja arviointi

Tämä opinnäytetyö oli kehittämishanke, jonka tavoitteena oli tehdä opas, joka sisältää varhaiskasvatuksen ja kohtaamistaiden erityispiirteitä. Oppaan avulla oli tavoitteena viedä tietämystä Kohtaamistaideteesta päiväkoteihin ja varhaiskasvattajille, tarkoituksena innostaa varhaiskasvattajia käyttämään taiteen tekemistä hyödyksi päiväkodin arjessa. Tarkoituksena oli myös innostaa varhaiskasvattajia suorittamaan Kohtaamistaiden ohjaajan opinnot.

Arvioitaessa tavoitteiden täyttymistä, voidaan huomio kiinnittää suurimmaksi osaksi viimeisestä kyselystä saatuun palautteeseen, sillä muut haastattelemani ja kyselyyn osallistuneet kasvattajat toimivat niin sanottuna lähdemateriaalina. Vasta viimeinen kysely vastaa siihen, ovatko tavoitteeni toteutuneet. Arviointikysymyksinä toimivat seuraavat kysymykset:

1. Onko opas selkeä ja tarkoituksenmukainen?

Moniosaisen prosessin tuloksena tuotettu opas on valmiina sellainen, jonka ulkonäköön, sisältöön ja helppolukuisuuteen vastaajat olivat suurimmaksi osaksi tyytyväisiä.

2. Sainko vietyä tietämystä Kohtaamistaiteesta päiväkotimaailmaan?

Tavoitteet ovat tämän tutkimusosion osalta toteutuneet, sillä vain yksi kuudesta loppuarviokysymyksiin vastanneista varhaiskasvattajista tiesi ennestään jotakin Kohtaamistaiteesta. Muille aihe oli uusi ja muutama kertoi saaneensa paljon uutta tietoa oppaan kautta.

Varsinainen tiedon massiivisempi vieminen eteenpäin toteutuu vasta, kun opas on valmis ja se konkreettisesti viedään useampaan päiväkotiin. Kehittämishankkeen luonteeseen kuuluu, että se on jatkuva prosessi, joten vasta tulevaisuus näyttää, onko opas todella hyödyllinen.

3. Innostiko opas varhaiskasvattajia käyttämään taiteen tekemistä hyödyksi päiväkodin arjessa?

Tämän osion kohdalla tavoitteet saavutettiin osittain. Muutama jo pitkäänkin alalla toiminut varhaiskasvattaja sanoi alkaneensa oppaan luettuaan miettimään omia toimintatapojaan ohjatessa taidehetkiä. He sanoivat oppaan varmasti myös herättävän keskustelua uusista toimintatavoista päiväkodissa. Opas oli myös herättänyt muuttaman kasvattajan ajattelemaan mahdollisuutta, että lapset voitaisiin nähdä uudessa valossa, joka on yksi Kohtaamistaiteen tavoitteista. Yksi vastanneista sanoi saaneensa hieman vinkkejä toimintaan päiväkodissa ja yksi oli sitä mieltä, että oppaasta varmasti olisi hyötyä, mutta hän tiesi jo Kohtaamistaiteesta. Kaikki loput neljä vaikuttivat aidosti kiinnostuneilta ja innostuneilta käyttämään lukemiaan uusia toimintamalleja päiväkodissa.

4. Innostiko opas varhaiskasvattajia suorittamaan Kohtaamistaiteen ohjaajan opinnot?

Tavoite toteutui lähes kokonaan. Yksikään vastaus ei ollut kielteinen. Puolet vastaajista (3/6) halusi itse suorittaa Kohtaamistaiteen ohjaajaopinnot. Yhden mielestä aihe oli mielenkiintoinen. Hän ei vastannut suorittaisiko ohjaajaopinnot. Yksi vastaaja toivoi jonkun toisen innostuvan heidän päiväkodissaan aiheesta, sillä hänen vastuualueenaan oli musiikki. Yksi vastaajista olisi itse halunnut ensin kurssille kokeilemaan Kohtaamistaidetta innostuakseen mahdollisesti sen jälkeen myös ohjaajaopinnoista.

5. Ilmenikö prosessin aikana jotain muuta hyödyllistä liittyen Kohtaamistaiteeseen päiväkotimaailmassa? Mitä?

Kyllä. Tähän osioon sain vastaukset pääasiallisesti ensimmäisestä haastattelusta, jossa esiin tulivat Kohtaamistaiteen ennaltaehkäisevyys liittyen kiusaamiseen ja syrjäytymiseen, Kohtaamistaiteen käyttäminen hyväksi toteutettaessa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä Kohtaamistaiteen hyödyt kasvatuskumppanuuteen.

Aloittaessani tätä työtä, pohdin kovasti mitä uutta tämä työ ja opas todella voi tuoda varhaiskasvattajille ja päiväkotimaailmaan. Tämän suunnitteluprosessin vietyä minua kohti oppaan lopullista versiota, huomaan että tavoitteeni on tullut täytetyksi ja olen saanut tarvitsemiä vastauksia siitä, millaista hyötyä tästä oppaasta tulevaisuudessa voi olla. Kaikki loppuarvioon vastanneista olivat vaikuttuneita Kohtaamistaiteen mahdollisuuksista päiväkodin arkipäivässä ja olivat sitä mieltä, että tästä oppaasta on hyötyä varhaiskasvattajille.

Kaikkien eri vaiheessa saatujen vastausten perusteella uskon, että Kohtaamistaiteen ominaisuudet ja mahdollisuudet parempaan kohtaamiseen lasten kanssa, tuovat lisämahdollisuuksia toteuttaa sekä henkilökohtaisia, että yhteisiä varhaiskasvatussuunnitelmia ja toteuttaa rikkaampaa kasvatuskumppanuutta, jota mielestäni tämän päivän haasteissa päiväkotimaailmassa ehdottomasti tarvitaan.

7.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tämän tyyppisiä toimintatutkimuksia, kuten muitakin kvalitatiivisia tutkimuksia, on monesti kritisoitu siitä, että tutkimuksen otos on usein hyvin rajallinen ja siksi sen tuloksiakaan ei voida yleistää (Metsämuuronen 2009, 237). Tämän opinnäytetyön kohdalla tulee myös ottaa tämä osa-alue huomioon hyvin pienestä otannasta johtuen, muistaen kuitenkin sen, että tähän opinnäytetyöhön liittyvä tutkinnallinen osuus on suurimmaksi osaksi tähänny tiedon ja esimerkkien kartoittamiseen, jotta saataisiin materiaalia opasosituksen toteuttamista varten.

Arvion oppaasta sain Kohtaamistaiteesta tietämättömiltä varhaiskasvattajilta ja koko työtä arvioin laadullisen tutkimuksen tutkijan Steinar Kvalen (Heikkinen & Syrjälä 2006, 149; Institute of Education Science 1992; Forskningsdatabasen.dk 2014.) suosittelemalla toimintatutkimuksen arviointiperiaatteella, validoinnilla. Vertaan saamiani tuloksia myös laadullisen tutkimuksen metodologin Michael Quinn Pattonin ajatuksiin. Mielestäni tämän työn arviointiin soveltuvat paremmin validoinnin periaatteet oppaan tähdätessä vähitellen kehittyvään ym-

märrykseen ja muuttuvaan prosessiin, kuin pysyviin totuuksiin pohjaavaan validiteetin periaatteeseen. Validoinnin viisi perusarviointikriteeriä on historiallinen jatkuvuus, reflektiivisyys, dialektisuus, toimivuus ja havahduttavuus. Näitä kriteereitä ei kuitenkaan voida arvioida toisistaan erillään. Jokainen kriteereistä on osa kokonaisuuden arviointia. (Heikkinen & Syrjälä 2006, 149-161.)

7.1.1 Validoinnin periaatteet suhteessa Kohtaamistaiteen oppaaseen

Arvioitaessa Kohtaamistaiteen osalta historiallista jatkuvuutta, täytyy myöntää sen historian olevan vasta kovin lyhyt. Toisaalta historiallista jatkuvuutta tämän opinnäytetyön osalta voidaan tarkastella Kohtaamistaiteen osalta lähihistoriallisessa valossa. Kohtaamistaide on alun perin alkanut Japanissa Clinical Art-systeeminä, kehittyen vähitellen suomalaiseen muotoonsa ja siitä edelleen sitä on kehitetty eri asiakasryhmille nyt keskittyen lapsiin ja varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksella on tietysti oma pitkä historiansa, joten Kohtaamistaiteen opasta varhaiskasvattajille voidaan arvioida sekä historiallisen jatkumon periaatteella varhaiskasvatuksen alueella, että lähihistoriallisena jatkumona Kohtaamistaiteen osalta. Vaikka tämä toimintatutkimuksellinen osuus onkin nyt loppu, ei varhaiskasvatuksen ja Kohtaamistaiteen yhteistyö sekä kehitystyö ole vielä loppunut. (Heikkinen & Syrjälä 2006, 149-151.)

Reflektiivisyys on yksi toimintatutkimuksen syklisyyden peruskäsitteistä, sillä tutkimus hahmotetaan yleensä sykleinä. Syklit kulkevat vuorotellen havainnoinnista reflektointiin, suunnitteluun ja lopuksi toimintaan, vain alkaakseen taas vanhojen tapojen havainnoinnilla ja reflektiivisellä. Vain arvioimalla toimintaa voidaan ymmärtää sen puutteita ja kehittämisalueita ja sitä kautta kehittyä eteenpäin. (Heikkinen & Syrjälä 2006, 152-154.) Kohtaamistaiteen opasta tehtäessä, voidaan selvästi nähdä toimintatutkimuksen syklisyys ja sitä kautta myös reflektiivisyys arvioitaessa seuraavaa toimintavaihetta ja työn etenemistapoja.

Dialektisuuden näkökulmasta hyvä toimintatutkimusraportti sisältää monia erilaisia tutkimukseen osallistuneiden näkökulmia, niin sanottuja ääniä ja riitasointujakin. Tutkijan tulisi dialektisuuden näkökulmasta kuvata ihmisten äänet mahdollisimman autenttisina. (Heikkinen & Syrjälä 2006, 152-154.) Raportoidessani Kohtaamistaiteen oppaan tekoprosessia ja kyselyihin saatuja vastauksia, pyrin myös saamaan suorilla lainauksilla tutkimukseen osallistuneiden varhaiskasvattajien äänen kuuluville. Otannan ollessa kovin pieni, jäi tietysti niin sanotut riitasoinnutkin vähäisiksi. Onneksi muutama rakentava kritiikkikin löytyi lopulta vastausten joukosta.

Toimivuuden periaatetta tutkimuksessa voidaan tarkastella sen mukaan, onko työllä tai sen tuloksilla käytännön vaikutusta esimerkiksi hyödyn näkökulmasta tai ovatko osallistujat voi-

maantuneet tutkimuksen aikana. Tutkimus voi myös osoittaa, että tutkittu asia tai käytäntö ei toimi, mutta se ei tarkoita, että tutkimus olisi epäonnistunut. Pääperiaate on, että tutkimuskohteesta pystytään esittämään sen vahvuudet ja heikkoudet. Tästä näkökulmasta katsottuna toimivuusperiaatetta voidaan syventää arvioimalla tutkimuksesta aiheutuneita seurauksia eettisestä näkökulmasta, ja kuten dialektisuuden näkökulmassakin, lainaamaan mahdollisimman suoria ja autenttisia lainauksia tutkittavilta. Silloin tulee eettiseen arviointiin mukaan myös anonymiteetin näkökulma ja se, ettei tutkittavia pitäisi pystyä tunnistamaan tutkimusraportista. Toimivuusnäkökulmasta voidaan työtä arvioida myös sen osalta, onko tutkimus saanut osallistujat uskomaan omiin kykyihinsä ja taitoihinsa. Kuten laadullisen tutkimuksen metodologi Michael Quinn Patton toimivuusnäkökulman tiivistää:

”Voin näyttää sinulle, mikä on hyödyllistä. Mikä on hyödyllistä, on totta.”
(Heikkinen & Syrjälä 2006, 155–158.)

Tarkasteltaessa näitä toimivuusperiaatteen kriteereitä, oli Kohtaamistaitteen opas varhaiskasvattajille suorastaan jymymenestys, vaikka tutkimusotanta olikin melko pieni.

Toimintatutkimuksen luonteeseen kuuluu oleellisena osana tavoite osallistujien voimaannuttamisesta ja valtauttamisesta. Parhaimmassa tapauksessa tutkija on onnistunut käynnistämään muutoksen ilmapiirin ja tutkimuksen osallistuja alkaa luottaa omiin kykyihinsä, taitoihinsa, toimintamahdollisuuksiinsa sekä omaan järkeensä. Silloin voidaan todeta asioiden muuttuneen ajattelussa ja sosiaalisessa toiminnassa niin, että tutkimus on onnistunut. Usein myös toimintatutkimuksen tekijän omat ajatukset muuttuvat prosessin myötä. (Heikkinen 2006, 20; Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2006, 86; Heikkinen & Syrjälä 2006, 157.)

Arvioitaessa toimintatutkimusta havahduttavuuden näkökulmasta, kommentoi Patton puolestaan seuraavasti:

”Hyvä tutkimus havahduttaa ajattelemaan ja tuntemaan asioita uudella tavalla. Se vaikuttaa ja koskettaa kuten hyvä romaani, elokuva, näytelmä tai taidesitys.” (Heikkinen & Syrjälä 2006, 159.)

Uskottavuus tästä näkökulmasta katsottuna ei siis perustu voimallisiin väitelauseisiin ja niiden perusteluihin, vaan ennen kaikkea siihen, että tutkija pystyy luomaan lukijalle toden tuntuisen, kokonaisvaltaisen vaikutelman, kuin simulaation todellisuudesta. (Heikkinen & Syrjälä 2006, 159–160.) Tähän väitteeseen nojaten, en usko tämän tutkimusraportin yltyvän kovin korkealle uskottavuudessa ja havahduttavuudessa. Toisaalta tarkasteltaessa Kohtaamistaitteesta tietämättömien varhaiskasvattajien vastauksia ja pohdintoja oppaasta, sen sisällöstä ja

vaikuttavuudesta, voidaan selvästi nähdä havahduttavuusnäkökulman nousevan toimivuusperiaatteen kanssa kaikista selvimmin esiin.

Varhaiskasvattajat olivat selvästi aktivoituneet kyselyä tehdessään pohtimaan ketkä lapsista heidän päiväkodissaan hyötyisivät Kohtaamistaiteesta ja kuinka he voisivat sekä yksilöinä, että työyhteisönä muuttaa toimintatapoja toimivimmiksi. Osa varhaiskasvattajista oli myös innostunut kokeilemaan Kohtaamistaiteen uusia menetelmiä ryhmässään tai soveltamaan niitä erilaisiin toimintoihin päiväkodin arjessa, sekä suorittamaan Kohtaamistaiteen ohjaajan tutkinnon. Varhaiskasvattajat kokivat, että Kohtaamistaide toisi lisää menetelmiä kohdata lapsia arvostavasti ja ratkaista sosiaalisia ongelmia päiväkotiryhmissä. Lopputulosta oppaasta voidaan tässä vaiheessa luonnehtia toimivaksi ja todeksi, sillä se on luonut pohjan entistä paremmalle uudelle käytännölle lasten taidekasvatuksessa ja ongelmien ennaltaehkäisyssä päiväkodissa (Heikkinen, Huttunen, Kakkori ja Tynjälä (2006, 171). Lopullinen arvio oppaan toimivuudesta nähdään tietysti vasta myöhemmin, kun lopullinen painettu versio oppaasta on saatu painettua ja jaettu kentälle eri päiväkoteihin.

7.2 Oman oppimisen arviointi

Tämä työ on ollut haastava erityisesti sen osalta, että olen kirjoittanut aiheesta, josta en alun perin tiennyt mitään, koska en ole itse käynyt Kohtaamistaiteen ohjaajan koulutusta. Toisaalta olen joutunut pilkkomaan aiheen pieniin osasiin ja yksinkertaistamaan ammattikieltä ymmärtääkseni itse, mitä Kohtaamistaide todella on. Olen pohtinut siveltimen veto siveltimen vedolta mitä todella haluaisin tietää tästä aiheesta ja millaista opasta itse haluaisin ja jaksaisin lukea. Tältä pohjalta pohdin myös kysymykset ensimmäiseen haastatteluun ja sähköpostikyselyyn. Tavallaan tuntuu myös siltä, että ensin haasteelta ja vajavuudelta tuntunut osa-alue onkin lopulta kääntynyt hyväkseni siltä osin, että oppaasta saaduista arvioista käy hyvin selville, että opas on ollut alusta asti selkeä ja helppolukuinen.

Kohtaamistaiteen oppaan tekeminen varhaiskasvattajille ja koko opinnäytetyön tekeminen on kestänyt kauan. Sekä oppaan, että opinnäytetyön prosessinomainen tekeminen ovat kulkeneet kuitenkin käsi kädessä vähitellen vaiheesta toiseen, mutta kuten Vilkkä ja Airaksinen (2003, 67) toteavat, syntyy hyvä teksti kuten hyvä viinikin, hiljalleen kypsyen.

Aluksi ajattelin oppaasta tulevan huomattavasti laajemman, kuin se lopulta oli. Toisaalta työvaiheita siinä on ollut enemmän, kuin ajattelinkaan. En todellakaan valinnut itselleni helppoa tietä opinnäytetyön aihetta valitessani. Tosin ei se ollut kriteerinikään, vaan se, että aihe oli minusta mielenkiintoinen.

Olen itse oppinut paljon tämän prosessin aikana sekä itsestäni, että käsiteltävästä aiheesta. Oppiminen on kuitenkin haastanut minut todella pohtimaan ja refleктоimaan yleisesti ihmisten tarpeita, omia tarpeitani sekä hyvinvointia. Se ei ole ollut välttämättä helpoin osa tätä työtä. Toimintatutkimus tavoittelee osallistujan voimaantumisen lisäksi myös tutkijan emancipoitumista, eli vapautumista ulkoa tulevista säädöksistä sekä prosessinomaista itsensä löytämistä. Heikkisen ja Rovion (2006, 114 - 115) mukaan toimintatutkimuksen raportointi lähtee liikkeelle juuri tutkijan identiteettityöstä. Huomaan, että juuri näin on käynyt tämän opinnäytetyön aikana myös minulle, vaikka se ei henkilökohtaisiin tavoitteisiini edes kuulunut.

Henkilökohtaisena tavoitteena minulla oli tämän opinnäytetyön aikana kehittyä lisää varhaiskasvattajana juuri tiedollisesti, sekä mahdollisesti löytää uusi työmenetelmä tulevaisuuden varhaiskasvattajana. Nämä tavoitteet olen saavuttanut jopa aivan yli odotusten. Uskon tämän työn myötä Kohtaamistaiteen menetelmien toimivuuteen erityisesti lasten parissa. Vedän täysin yhtä köyttä Kohtaamistaiteen arvopohjan kanssa ja siksi uskonkin löytäneeni tästä mahtavan työvälineen lasten kanssa työskentelyyn missä vain ympäristössä. Uskon myös kasvaneeni kirjoittajana ja tutkijana tämän prosessin myötä, toimintatutkimuksen oltua minulle aivan uusi näkökulma tutkimukseen.

Opasta kootessani pääsin myös itse samaan aikaan osallistumaan Kohtaamistaiteen työpajoihin, mikä oli valtava onnenpotku. Kyseisten ryhmien aikana minulle vasta todella avautui Kohtaamistaiteen "hoitavuus" yllätyksineen, arvostuksineen ja flow-tuntemuksineen. Tulen varmasti työssäni varhaiskasvattajana käyttämään soveltavasti Kohtaamistaiteen oppeja ja toivon vielä joskus saavani mahdollisuuden itsekin suorittaa Kohtaamistaiteen ohjaajan opinnot.

8 Eettisyys

Sosiaalialan työn tavoitteena on hyvän tekeminen, ihmisten auttaminen, puutteen ja kärsimyksen vähentäminen, muutos sekä kehitys. Alan ammattilaisten eettisissä ohjeissa mainitaan sosiaalialan hyvin tiivis suhde etiikkaan sekä ihmisoikeuksiin (Talentia 2013, 5-6, 29) ja erityisesti siksi halusin tehdä tämän opinnäytetyön myös tässä hengessä. Sitouduin jo heti alussa noudattamaan näitä eettisiä ohjeita, sekä hyvää tieteellistä käytäntöä tutkijana. Tässä luvussa käsitellään näitä aiheita liittyen sekä tämän opinnäytetyön tekemiseen, että sen osana tehdyn oppaan tekemiseen.

Eettinen pohdinta ja hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen lähtee jo tutkimusaiheen valinnasta ja tutkimuksen tekijän eettisistä pohdinnoista. Aiheen opinnäytetyölleni sain tilauksena Kohtaamistaiteen Kehittämishankkeesta ja se täytti mielestäni heti alusta alkaen eettisen näkökulman vaatimukset. Koska eettisiin kysymyksiin ei yleensä löydy yksioikoisia vasta-

uksia, jouduin tietysti pohtimaan tarkasti kenelle, miksi ja kuinka työni toteutan. Halusin, että kaikkia kehittämishankkeen osapuolia kunnioitetaan ja opinnäytetyön tekeminen on mahdollisimman läpinäkyvää koko prosessin ajan. (Vilka2005, 29-31.)

8.1 Toiminnan etiikka opinnäytetyössä

Aluksi suurimpana toiminnan eettisenä ongelmana näin oman tietotaitoni puuttumisen tutkitavasta aiheesta. Vaikka Kohtaamistaiteen alalta ei vielä ole tehty kovin paljon tieteellistä tutkimusta, sain ilokseni kuitenkin käsiini viimeisimmät alan teokset ja ammattikorkeakoulutasoiset opinnäytetyöt. Sain myös haastateltavikseni joukon kokeneimmista varhaiskasvatuksen ja Kohtaamistaiteen yhdistäjistä Suomessa, sekä tukea läpi työn yhdeltä kokeneimmista alan konkareista. Lisäksi minulla oli onni saada osallistua muutamaan Kohtaamistaiteen työpaajaan, jotka osoittautuivat sekä itseni, että tutkimukseen kannalta ratkaiseviksi tekijöiksi. Ne avasivat ymmärtämystäni Kohtaamistaiteesta ja auttoivat reflektomaan paremmin myös eettisiä valintojani tämän työprosessin aikana. Se on helpottanut henkisiä paineita, joita työn tekeminen yksin on tuonut.

Koska olen tehnyt tämän opinnäytetyön yksin, en ole pystynyt syvällisiin ammatillisiin tai eettisiin keskusteluihin ja arviointeihin aiheeseen liittyen. Se on ollut toinen toiminnan eettisistä ongelmakohdista tämän työn aikana ja huomaa kaivanneeni reflektointiseuraa. Ohjaajani on onneksi tämän alan asiantuntija ja hänen kanssaan olen pystynyt pohtimaan joitakin näkökulmia. Kuten sosiaalialan ammattilaisen eettisissä ohjeissa (Talentia 2013) todetaan, kuuluu tälle alalle yhtenä tärkeänä osa-alueena kuitenkin jatkuva arviointi ja avoin keskustelu työn arvoista ja periaatteista, olivatpa ne sitten ongelmia tai työn huippukohtia. (Talentia 2005, 28-29)

Näihin ohjeisiin sitoutuneena otin opinnäytetyöhöni liittyvän kolmannen eettisen ongelman esiin ohjaajani kanssa. Aihe liittyi opinnäytetyöohjaajani rooliin ja oli siksi minun näkökulmastani arka, mutta mielestäni erittäin keskeinen mietittäessä tutkimuseettisiä asetelmia. Aiheesta piti mielestäni mainita. Avoin keskustelu ja puheeksi ottaminen liittyivät tämän aiheen tiimoilta toiminnan eettisyyteen, mutta itse aihe tutkimuksen etiikkaan, joten käsittelen sitä lisää alaluvussa 9.2.

Opinnäytetyöprosessiini liittyi vielä minua henkilökohtaisesti koskettava eettinen ongelma. Tämä osa-alue oli oma jaksamiseni sekä omien henkilökohtaisten ja ammatillisten rajojeni tunnistaminen, jotka kuuluvat olennaisena osana sosiaalialan työntekijän ammattiosaamiseen. (Talentia 2005, 31.) Pysin aloittamaan opinnäytetyön hyvissä ajoin opintojani, jotta voisin rauhassa ja omassa henkilökohtaisessa tahdissa tehdä sitä niin, että haastava ja juuri muuttanut elämäntilanteeni ei söisi tehokkuuttani tutkijana. Tämän tavoitteen toteuttaminen on

kuitenkin ajoittain ollut hyvin haastavaa ja olen välillä tietoisesti yrittänyt tehdä työtä rauhallisemmassa tahdissa, etten työn ohessa palaisi täysin loppuun. Minulle on tärkeää, että työni jälki on hyvää ja tämä on mielestäni yksi tärkeä kriteeri pohdittaessa työn tekemistä eettiseltä kannalta. Sosiaalialan ammattilaisena olen vastuussa työni jäljestä sekä työn tilaajalle, että oppaan tuleville käyttäjille. Halusin tehdä oppaasta myös niin sanotun käyntikortin itselleni ja kukapa huonoa käyntikorttia haluaisi työkentälle jakaa.

8.2 Tutkimusetiikka opinnäytetyössä

Tutkimusetiikan yhtenä osa-alueena nähdään kaikkea tutkimusta tehdessä osallistujien oikeus anonymiteettiin. Tästä johtuen haastateltaville kerrottiin jo heti alkuvaiheessa, että he pysyvät koko tutkimuksen ajan anonyymeina, eikä valmiissa oppaassakaan mainita ketään haastateltua nimeltä. Kohtaamistaiteen kentän ollessa vielä kuitenkin hyvin pieni, ei täydellistä anonymiteettiä voida varmasti taata. Haastateltaville selvittiin tämä ja heiltä pyydettiin myös kirjallinen suostumus allekirjoituksineen (Liite 5.). (Mäkinen 2006, 114-116.)

Haastateltavien anonymiteettiä lukuun ottamatta, pyrin pitämään koko tutkimuksen ja sen tulokset mahdollisimman läpinäkyvinä. Tämä pohjaa sekä tutkimusetiikkaan ja hyvään tieteelliseen käytäntöön, että sosiaalialan ammattieettisten ohjeiden kohtaan, jossa mainitaan mahdollisimman avoin ja rehellinen lähestymistapa työkenttään. Tässä opinnäytetyössä haastateltavat varhaiskasvattajat rinnastetaan sosiaalialan ammattieettisissä ohjeissa mainittuihin asiakkaisiin ja sen pohjalta pyrin, että haastateltavat pidetään ajan tasalla siitä mitä haastatteluiden ja oppaan tekemisen suhteen tapahtuu. (Talentia 2013, 5-6; Vilkkä 2005, 29-33.) Tässä hengessä halusin myös kunnioittaa jokaista opinnäytetöyöhöni osallistunutta varhaiskasvattajaa niin, että pyrin joustamaan aikatauluasioissa tarpeen mukaan. Pyrin kuitenkin siihen, että kaikkia osallistujia kohdeltiin tasapuolisesti. Haastateltavilla oli myös tutkimuseettisen lainsäädännön nojalla oikeus missä tahansa kohdassa tutkimusta keskeyttää osallistumisensa. (Mäkinen 2006, 114 - 16, 146-147.)

Hyvä tieteellinen käytäntö pitää sisällään sen, että tutkija käyttää eettisesti kestäviä tiedonhankinta- ja tutkimusmenetelmiä. Vaatimus tiedonhankinnan eettisyydestä kohdistui näiltä osin alan kirjallisuuteen varhaiskasvatuksesta, taiteesta varhaiskasvatuksessa ja lasten hyvään kohtaamiseen. Koska tämän opinnäytetyön aiheesta eksaktisti on vielä hyvin vähän painettua tietoa, päädyin käyttämään tietolähteenäni myös ammattikorkeakoulutasoisia opinnäytetöitä, sekä teemahaastattelua (Vilkkä 2005, 29-30.) Tiedostin samalla lähdekriittisen näkökulman vajavuudet tässä työssä, voimatta kuitenkaan paljon vaikuttaa asiaan (Mäkinen 2006, 128-130).

Tutkimuksen etiikkaan liittyy olennaisena osana myös aikaisempien tutkimusten kunnioittaminen. Etsiessäni tietoa ja materiaalia liittyen tämän työn viitekehykseen sekä Kohtaamistaitteen oppaaseen, olen useaan otteeseen palannut Kati-Pupita Mattilan kirjaan Lapsen vahvistava kohtaaminen (2011) ja Tanja Hyyrysen artikkeliin Lapsen arvostava kohtaaminen (2014) teoksessa Kohtaamistaide, Käsikirja ohjaajalle sekä hänen opinnäytetyöhönsä Kaunis katse - arvostava asenne: Kohtaamistaidetta lapsille (2013). Nämä kirjoitukset ovat toimineet hyvin pitkälle ohjenuoranani Kohtaamistaitteen oppaan tekemisessä varhaiskasvattajille, sekä pohjana tämän opinnäytetyön toteutukselle. Vaikka olenkin pyrkinyt parhaani mukaan tässä työssä tuomaan esiin jokaisen käyttämäni lähteen ja sen kirjoittajan pyrkien näin kunnioittaa jokaista tutkijaa ja heidän työtään, on tahattoman plagioinnin mahdollisuus olemassa jokaisessa tutkimuksessa, kuten Mäkinenkin (2006, 158 - 159) teoksessaan Tutkimusetiikan ABC myöntää. Minun opinnäytetyössäni tämä koskee erityisesti Mattilan ja Hyyrysen tekstejä, jotka ovat innoittaneet ja opettaneet minua paljon tämän työn aikana.

Tutkimusotannan ollessa hyvin pieni, oli tahattomien tutkimuksellisten virheiden minimoimiseksi erittäin tärkeää, että sain useamman arvion asiantuntijoilta, sekä viimeisessä sähköpostikyselyssä ulkopuolisen näkökulman oppaan toimivuudesta ja tarkoituksenmukaisuudesta. Tämä kuuluu olennaisena osana tutkimuseettisen, hyvän tieteellisen tavan noudattamiseen. Sitä luonnehtivat myös mittaustulosten tarkkuus, joiden toteutumista tässä tutkimuksessa tukevat asiantuntijoina työn tilaajataho ja opinnäytetyön ohjaaja. Vertaisarviointinäkökulman aiheeseen tuo Kohtaamistaitteen ohjaajakoulutuksen suorittanut opponentti. Läpi työn olen pyrkinyt tarkastelemaan ja raportoimaan mahdollisimman rehellisesti keräämääni aineistoa, jotta hyvä tieteellinen tapa toteutuisi. (Hallamaa, Lötjönen, Launis & Sorvali 2006, 406-408; Vilka 2005, 229-33.)

Alaluvussa 9.1. mainitsemani eettinen ongelma, opinnäytetyöohjaajani rooli, mietitytti minua usein ja paljon tutkimusta tehdessäni. Vaikka ohjaajani onkin sosiaalialan asiantuntija ja eettisesti hyvin tarkka, jäi minua työn tekijänä mietityttämään onko tutkimuksen, tulevien oppaan käyttäjien sekä itseni kannalta onko eettisesti oikein se, että opinnäytetyöohjaajani on myös työn tilaaja ja arvioija. Lisäksi olen työni viitekehyksen teoriaosuuksissa lainannut paljon ohjaajani tekstejä työkentän ollessa vielä hyvin nuori ja painettu materiaali vähäistä.

Tämä on ehdottomasti yksi tämän työn heikkouksista ja se on voinut tahattomasti vaikuttaa myös työn suunnitteluun, toteutukseen, tuloksiin ja lopputulokseen. Tämä osoittaa mielestäni selvästi jokaisen tutkijan ja ohjaajan inhimillisyyden, vaikka pyrkimyksenä olisikin mahdollisimman optimaalinen työympäristö ja -asetelma. Tämä antaa mahdollisuuden myös parantaa tulevaisuudessa laatunäkökulmaa ja järjestää ohjaus samankaltaisissa tilanteissa jotenkin toisin. Tärkeä askel on myös se, että tämä epäkohta huomattiin, siitä keskusteltiin ja nyt on mahdollisuus muutokseen.

Keskusteltuani ohjaajani kanssa, uskon kuitenkin, että olemme molemmat pyrkineet mahdollisimman objektiivisesti osallistumaan tähän prosessiin, vaikka toimintatutkimusta usein leimaakin juuri tutkijan subjektiivisuus. Keskustelumme jälkeen ohjaajani kehotti minua pohtimaan vielä enemmän tätä aihetta eettisyyden näkökulmasta. Kuten Heikkinen ja Syrjälä teoksessa Toiminnasta tietoon toteavatkin, on hyvän tutkimuksen kriteerikeskiössä aina se, että tutkija pystyy myöntämään ja kuvaamaan kehittämisprojektin vahvuudet ja heikkoudet (Heikkinen & Syrjälä 2006, 155-157). Ensikertaa toimintatutkimusta tekeväälle tutkijalle tämä on ollut haasteellista, mutta olen pyrkinyt reflektoidaan mahdollisimman objektiivisesti ja avoimesti sekä aihetta, että työtapoja koko prosessin ajan.

9

Pohdinta

Varhaiskasvattajat ovat erittäin tärkeässä asemassa tulevaisuuden rakentajina, sillä tulevaisuus ei synny itsestään. Se tehdään ja tuotetaan. Tulevaisuudessakin tarvitaan kykyä olla vuorovaikutuksessa, rakastaa ja ottaa vastaan rakkautta - ei riitä, että osataan kaikki teknologian koukerot. Kohtaamistaide, sekä yleensäkin taide varhaiskasvatuksessa rakentaa kokonaisvaltaisesti taitoja rakentaa vuorovaikutusta, kykyä oppia, hyvää itsetuntoa, terveyttä ja optimismia. Vaikka varhaiskasvatuksessa ja sen suunnittelussa puhutaan eri orientaatioista, varhaiskasvattajan ensisijainen tehtävä on lapsen itsetunnon ja -tuntemuksen lisääminen sekä lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi. Myös myönteisen näkemyksen lisääminen oppimisesta, antaa valmiuksia hahmottaa ja jäsentää todellisuutta. Pyrkimys havainnoida ja muokata omia toiminta- ja oppimisstrategioita, rohkeus kohdata uusia asioita ja kyky oppia vuorovaikutuksessa toisten kanssa ovat tärkeitä. Kasvattajan tulisi olla yhteisellä matkalla lasten kanssa tukien häitä tällä polulla. (Rintakorpi 2009, 87.)

Tänä päivänä päivähoito tavoittaa suurimman osan varhaiskasvatusiässä olevista lapsista ja heidän perheistään. Laadukkaalla päivähoitopedagogiikalla sekä taide- ja kulttuurikasvatuksella voitaisiin siis vaikuttaa lapsen taustoissa ilmeneviin kulttuurieroihin ja tasoittaa sosio-ekonomisenkin taustan vaikutusta lapsen oppimisessa. (Ruokonen & Rusanen 2009, 11.) Varhaiskasvatus on näin ollen mielestäni erittäin ratkaiseva paikka ajatellen ihmisen koko elämänsäkaarta ja suuntaa, johon se alkaa kallistua. Uskon, että laadukkaalla varhaiskasvatuksella ja taiteella varhaiskasvatuksessa - tämän opinnäytetyön näkökulmasta Kohtaamistaiteella, voitaisiin ehkäistä myös sitä tosiasiaa, että nyky-yhteiskuntamme nuoriso voi todella huonosti ja sen ongelmat ovat räjähtämässä päättäjien käsiin. Jotain uutta on siis tehtävä, jotta tulevaisuuden suuntaa voitaisiin muuttaa parempaan.

Uskon, että nyky-yhteiskunnan ongelmien keskellä olisi erittäin tärkeää saada käyttöön taiteen ja kulttuurin mahdollisuudet yhteisöllisenä voimavarana ja ennaltaehkäisevänä terapia-

muotona. Kansakunnan sivistyksen pohjana toimii taide ja kulttuuri, ja ne ovat merkityksellisessä roolissa henkisen kasvun edistäjinä myös meidän yhteiskunnassamme (Ruokonen ym. 2009, 5).

Sinikka Rusanen mainitsee Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa kirjassa kuvataidekasvatuksen rakentavan lapsen identiteettiä, harjoittavan fyysis-motorisia taitoja ja tarjoavan mahdollisuuden kognitiiviseen kehittymiseen sekä sosiaalisen että tunne-elämän kohtaamiseen ja jäsentämiseen (Rusanen 2009, 52). Tämän opinnäytetyön tulosten perusteella uskon kaiken taiteen, mutta erityisesti Kohtaamistaiteen varhaiskasvatuksessa toimivan tällä tavalla. Taiteen ja kulttuurin merkitystä yhteisöllisenä voimavarana ei siis tulisi missään nimessä unohtaa. Yhdyn tässä Ruokosen ym. (2009) mielipiteeseen siitä, että varhaiskasvattajien, vanhempien ja luovan työn ammattilaisten yhteistyö voi parantaa myös varhaiskasvatuksen laatua ja korostaa sen mahdollisuuksia muovatessa uudenlaista, parempaa yhteiskuntaa. (Ruokonen ym. 2009, 5.)

Lähteet

- Ahava, R. & Vuorio, S. 2014. Virittäytyminen ryhmään ja taidetyöskentelyyn. Teoksessa Pusa, T. 2014, Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy. Vantaa.
- Anttila, E. 2009. Tanssii tähtien kanssa - luova liikunta ja tanssi varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L (toim.). 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Yliopistopaino Oy. Helsinki.
- Bardy, M. 2007. Taiteen paluu arkeen. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.
- Cavén-Pöysä, O. 2014. Arvostuksen osoittaminen. Teoksessa Pusa, T. 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy. Vantaa.
- Institute of education Science 1992. Kvale Steinar. Ten Standard Responses to Qualitative Research Interviews. Viitattu 12.5.2015
<http://eric.ed.gov/?id=ED348376>
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Jyväskylä.
- Forskningsdatabasen.dk 2014. Interview : Introduktion til et håndværk. Danish National Research Database. Viitattu 12.5.2015
<http://forskningsbasen.deff.dk/Share.external?sp=Seed3d310-f430-11dd-83f3-000ea68e967b&sp=Saau>
- Girard, L. 2009. Teetä ja alkemiaa. Terapiaseremonia. Vieraan kohtaamisesta kuvataideterapiassa. Teoksessa Girard, L., Ihanus, J., Laine, R. & Ropponen, M. (toim.) 2009. Suhteessa kuvaan -kuvataideterapian teoriaa ja käytäntöä. 2. painos. Redfina Oy. Espoo
- Halkola, U., Mannermaa, L., Koffert, T. & Koulu, L. 2009. Valokuvan terapeutinen voima. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2006. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. Teoksessa Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. 2006. Etiikkaa ihmis-tieteille. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Heikkinen, M. L. T. 2006. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. Syrjälä, L. (toim.) 2006. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Dark Oy. Vantaa.
- Heikkinen, M. L. T., Rovio, E. & Kiilakoski, T. 2006. Toimintatutkimus prosessina. . Teoksessa Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. Syrjälä, L. (toim.) 2006. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Dark Oy. Vantaa.
- Heikkinen, H.L.T. & Syrjälä, L. 2006. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa Heikkinen, H. L. T., Rovio, E. Syrjälä, L. (toim.) 2006. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Dark Oy. Vantaa.
- Heinimaa, E. Reggio Emilian kunnalliset päiväkodit - pedagoginen suunnannäyttäjä maailmalla. Teoksessa Paalasmaa J. (toim.) 2011. Lapsesta käsin. Kasvatuksen ja opetuksen vaihtoehtoja. Bookwell Oy. Juva.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino. Helsinki.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. Kariston Kirjapaino Oy. Hämeenlinna.

Hujala, E. & Turja, L. 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Bookwell Oy. Juva.

Hyrynen, T. 2014. Lapsen arvostava kohtaaminen. Teoksessa Pusa, T. 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy. Vantaa.

Interdisciplinary Studies Journal 2012. Volume 2. Number 1. Special Issue on Encountering Art Promoting Wellbeing. Kohtaamistaide hyvinvointia edistämässä. Edita Prima Oy. Helsinki.

Kimura, S., Oshiro, T., Musha, T., Kaneko, K., Nishida, K. & Sekine, K. 2012. Clinical art in the light of research findings. Teoksessa Interdisciplinary Studies Journal 2012. Volume 2. Number 1. Special Issue on Encountering Art Promoting Wellbeing. Kohtaamistaide hyvinvointia edistämässä. Edita Prima Oy. Helsinki.

Koivunen, P-L. 2009. Hyvä Päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: WS Bookwell Oy

Leinonen, A. & Koistinen, K. 2014. Taidetyöskentelyn ohjaaminen. Teoksessa Pusa, T. 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajille. Hansaprint Oy. Vantaa.

Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Bookwell Oy. Juva

Metsämuuronen, J. 2009. Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 4. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Gummerus Kirjapaino Oy. Vaajakoski.

Niiniö, H. 2010. Innostuksesta toimintaan. Teoksessa Pusa, T. 2010. Kohtaamisen iloa! Active art-pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Edita Prima Oy. Helsinki.

Norton, C. L. 2011a. Reinventing The Wheel, From Talk Therapy to Innovative Interventions. Teoksessa Norton, C. L. 2011. Innovative Interventions In Child And Adolescent Mental Health. Routledge. Taylor and Francis Group. New York and London.

Norton, C. L. 2011b. The Three As. Teoksessa Norton, C. L. 2011. Innovative Interventions In Child And Adolescent Mental Health. Routledge. Taylor and Francis Group. New York and London.

Pusa, T. 2009. Taide kestää elämän - taiteen terapeuttisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L (toim.). 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Yliopistopaino Oy. Helsinki.

Pusa, T. 2010a. Esipuhe. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2010. Kohtaamisen iloa! Active art-pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Edita Prima Oy. Helsinki.

Pusa, T. 2010b. Osio I. Active Art -projektin taustat. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2010. Kohtaamisen iloa! Active art-pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Edita Prima Oy. Helsinki.

Pusa, T. 2010c. Taidelähtöinen vuorovaikutuksellisuus Active Art-työskentelyssä. Teoksessa Pusa, T. (toim.) 2010. Kohtaamisen iloa! Active art-pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Edita Prima Oy. Helsinki.

Pusa, T. 2012. Taiteinen tieto. Taide tietämisenä ihmisten välillä. Teoksessa Interdisciplinary Studies Journal 2012. Volume 2. Number 1. Special Issue on Encountering Art Promoting Wellbeing. Kohtaamistaide hyvinvointia edistämässä. Edita Prima Oy. Helsinki.

Pusa, T. (toim.) 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy. Vantaa.

- Puurula, A. 2001. Kohti kokonaisvaltaista, kulttuurista taidekasvatusta: lapsi luovuuden lähteellä. Teoksessa Karppinen, S., Puurula, A. & Ruokonen, I. 2001. Taiteen ja leikin lumous : 4-8-vuotiaiden lasten taito- ja taidekasvatus.
- Rankanen, M., Hentinen, H. & Mantere, M-H. 2007. Taideterapian perusteet. 1. painos. Karisto Oy. Hämeenlinna.
- Rauste-von Wright, M., von Wright, J. & Soini, T. 2003. Oppiminen ja koulutus. WS Bookwell Oy. Juva.
- Reggio Children Identità. Reggio Emilia Approach. Viitattu 11.11.2014.
<http://www.reggiochildren.it/identita/reggio-approach/>
- Rintakorpi, K. 2009. Dokumentointi toiminnan kehittämisen välineenä. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L (toim.). 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Yliopistopaino Oy. Helsinki.
- Ruokonen, I. & Rusanen, S. 2009. Esteettinen kasvattaja kulttuurisena kasvattajana. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L (toim.). 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Yliopistopaino Oy. Helsinki.
- Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L (toim.). 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Yliopistopaino Oy. Helsinki.
- Rusanen, S. 2007. Taidekasvattajaksi varhaiskasvatukseen. Gummerus kirjapaino Oy. Vaajakoski.
- Rusanen, S. 2009. Lapsen kuvista kulttuurin kuviin. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L (toim.). 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Yliopistopaino Oy. Helsinki.
- Sava, I. 2007. Katsomme - näemmekö? Luovuudesta, taiteesta ja visuaalisesta kulttuurista. WS Bookwell Oy. Juva.
- Sava, I. & Vesanen-Laukkanen, V. 2004. Taiteeksi tarinoitu oma elämä. WS Bookwell Oy. Juva.
- Sederholm, H. 2007. Taidekasvatus - samassa rytmissä elämän kanssa. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) Taide keskellä elämää. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2002. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallista linjauksista. Julkaisuja 2002:29. Viitattu 16.7.2014
<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/julkaisu0209.htm>
- Stakes Oppaita 56. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2. tarkistettu painos. Gummerus kirjapaino Oy. Saarijärvi.
- Strandman, P. 2007. Taiteen soveltavaa käyttöä. Teoksessa Bardy, M., Haapalainen, R., Isotalo, M. & Korhonen, P. (toim.) 2007. Taide keskellä elämää. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.
- Talentia 2013. Arki, arvot, elämä, etiikka - Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Ammattieettinen lautakunta. Helsinki.
- Toivanen, T. 2009. Draamakasvatuksen mahdollisuudet varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L (toim.). 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Yliopistopaino Oy. Helsinki.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009, Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. 6. uudistettu painos. Livonia Print. Latvia

Unicef. YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 2.6.2014.
http://www.unicef.fi/Lapsen_oikeuksien_sopimus_koko

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Gummerrus Kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Voutilainen, R. 2012. Kohtaamistaide hyvinvoinnin tukena. Teoksessa Interdisciplinary Studies Journal 2012. Volume 2. Number 1. Special Issue on Encountering Art Promoting Wellbeing. Kohtaamistaide hyvinvointia edistämässä. Edita Prima Oy. Helsinki.

OPINNÄYTETYÖT:

Grönholm, M. 2010. Kohtaamistaidetta lapsille. Tunteiden tunnistaminen ja niiden ilmaisun tukeminen. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010113016295>

Hyyrynen, T. 2013. Kaunis katse - arvostava asenne : Kohtaamistaidetta lapsille. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013060613207>

Liitteet

Liite 1.

Liite 1. Saatekirje

Hei,

Olen viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Laurea-ammattikoulusta, Tikkurilasta. Teen opinnäytetyötäni aiheesta Kohtaamistaiteen opas varhaiskasvattajille. Tavoitteenani on haastatella muutamaa Kohtaamistaiteen ohjaajaopinnot tehnyttä varhaiskasvattajaa heidän kokemuksestaan ja näkemyksistään siitä, mitä kyseisen oppaan tulisi sisältää. Opinnäytetyöohjaajani Tiina Pusa suositteli sinua yhdeksi haastateltavakseni ja sähköpostiosoitteesi sain Hannele Niiniöltä Laureasta.

Olisiko sinun siis mahdollista olla yksi haastateltavistani? Olen ajatellut myös 2-3 muuta haastateltavaa. Teitä tähän kategoriaan uppoavia varhaiskasvattajia ei vain tässä maassa kovin paljon ole :) Haastateltavien on tarkoitus pysyä alusta loppuun anonymeinä, vaikka hyvänä vaihtoehtona haastattelulle näenkin ryhmähaastattelun. Se toimisi siis enemmänkin rentona ideointiriihenä. Joustamisen varaa kuitenkin on. Tutkimuslupa-asioihin liittyen kysyisin vielä, että oletko tällä hetkellä päiväkodissa töissä? Eli pitääkö minun hakea tutkimuslupaa työnantajaltasi vai riittääkö sinun henkilökohtainen suostumuksesi?

Minut saa kiinni tästä sähköpostiosoitteesta.

Mukavaa alkanutta uutta vuotta ja yhteydenottoasi odotellen,

Saskia Farin

Sosiaali

Laurea-ammattikorkeakoulu

Liite 2.

Liite 2. Saatekirje Väliarviokyselyyn

Hei,

Olen viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Laurea-ammattikoulusta, Tikkurilasta. Teen opinnäytetyötäni aiheesta Kohtaamistaiteen opas varhaiskasvattajille. Tavoitteenani on haastatella muutamaa Kohtaamistaiteen ohjaajaopinnottaneita varhaiskasvattajaa heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään siitä, mitä kyseisen oppaan tulisi sisältää. Haastattelujen pohjalta tarkoitukseni on kirjoittaa alustava versio oppaasta ja sen jälkeen haastatella myös muutamaa asiantuntijaa oppaan toimivuudesta ja mahdollisista lisä-ideoista. Opinnäytetyöohjaajani Tiina Pusa suositteli sinua ja sähköpostiosoitteesi sain Hannele Niiniöltä Laureasta.

Olisiko sinun siis mahdollista olla yksi toisen osan haastateltavistani, eli arvioimassa alustavaa versiota ja sen toimivuutta? Olen ajatellut myös 3-4 muuta haastateltavaa. Teitä tähän kategoriaan uppoavia varhaiskasvattajia ei vain tässä maassa kovin paljon ole :) Haastateltavien on tarkoitus pysyä alusta loppuun anonyymeinä ja tämän toisen osan haastattelut voisi hoitaa sähköpostin välityksellä. Joustamisen varaa tietysti on. Tutkimuslupa-asioihin liittyen kysyisin vielä, että oletko tällä hetkellä päiväkodissa töissä? Eli pitääkö minun hakea tutkimuslupaa työnantajaltasi vai riittääkö sinun henkilökohtainen suostumuksesi?

Minut saa kiinni tästä sähköpostiosoitteesta.

Mukavaa alkanutta uutta vuotta ja yhteydenottoasi odotellen,

Saskia Farin

Sosiaali-

Laurea-ammattikorkeakoulu

Liite 3.

Liite 3. Saatekirje Loppuarviointikyselyyn

Hei,

Olen viimeisen vuoden sosionomiopiskelija Laurea-ammattikoulusta, Tikkurilasta. Teen opin-
näytetyöni aiheesta Kohtaamistaiteen opas varhaiskasvattajille. Oppaan tarkoituksena on in-
nostaa ja tukea varhaiskasvattajia käyttämään taiteen tekemistä vuorovaikutuksen ja koh-
taamisen tukena päiväkotiryhmässä. Tätä kautta pyritään ennaltaehkäisevästi tukemaan las-
ten hyvinvointia ja osallistumismahdollisuuksia ryhmässä sekä edistämään lasten kokonaisval-
taista kasvua, kehitystä ja oppimista. Oppaan tavoitteena on myös innostaa varhaiskasvattajia
hankkimaan kohtaamistaiteen ohjaajan tutkinto. Oppaan tekeminen liittyy tiiviisti Laurea-
ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan yksikössä, tehtävään Kohtaamistaiteen kehittämishank-
keeseen.

Materiaalin työstäminen oppaaseen tapahtuu lähdekirjallisuuden, teemahaastatteluiden sekä
sähköpostikyselyn pohjalta. Haastattelut kartoittavat Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksen
suorittaneiden varhaiskasvattajien kokemuksia ja mielipiteitä siitä, mitä oppaan tulisi sisäl-
tää. Väliarviona oppaan kehitystyössä toimii sähköpostin kautta tehtävä kysely Kohtaamistai-
teen ohjaajaopinnot suorittaneille varhaiskasvattajalle oppaan sisällöstä ja mahdollisista lisä-
yksistä. Oppaan onnistumista ja tarkoituksenmukaisuutta arvioin lopuksi sähköpostin kautta
tehtävällä teemahaastattelulla pääkaupunkiseudun alueella eri päiväkotien varhaiskasvattajil-
le, jotka eivät vielä tiedä Kohtaamistaiteesta.

Työelämän yhteyshenkilönä toimii Tiina Pusa, Lehtori TaT, Kohtaamistaiteen Kehittämishank-
keesta, Laurea-ammattikorkeakoulusta. Laurea-ammattikorkeakoulu, Ratatie 22, FI-01300
Vantaa, Finland.

Olisiko sinulla mahdollista olla mukana tämän oppaan viimeistelyvaiheessa ja antaa arvokas
mielipiteesi oppaasta ja sen sisällöstä? Kaikki oppaan haastateltavat pysyvät alusta loppuun
anonyymeinä.

Minut saa kiinni tästä sähköpostiosoitteesta.

Mukavaa kevättä lasten ja linnunviserrysten parissa,
Saskia Farin
Sosiaaliala
Laurea-ammattikorkeakoulu

Liite 4. Tutkimuslupa 1.

Tutkimuslupahakemus

Haen lupaa haastatella päiväkotia työntekijää, opinnäytetyötäni varten. Haastattelu ei liity päiväkodin työtapoihin, muihin työntekijöihin tai lapsiin, vaan omiin näkemyksiin ja kokemuksiin Kohtaamistaiteesta varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyöni tavoitteena on tehdä Kohtaamistaiteen opas varhaiskasvattajille. Tarkoituksena on saada kohtaamistaiteen ja varhaiskasvatuksen erityispiirteet kohtaamaan yhdessä kirjallisessa tuotoksessa sekä innostaa varhaiskasvattajia hankkimaan kohtaamistaiteen ohjaajan tutkinnon. Oppaan tarkoituksena on innostaa ja tukea varhaiskasvattajia käyttämään taiteen tekemistä vuorovaikutuksen ja kohtaamisen tukena päiväkotiryhmässä. Tätä kautta pyritään ennaltaehkäisevästi tukemaan lasten hyvinvointia ja osallistumis-mahdollisuuksia ryhmässä sekä edistämään lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista.

Materiaalin työstäminen oppaaseen tapahtuu lähdekirjallisuuden, teemahaastatteluiden sekä sähköpostikyselyn pohjalta. Teemahaastattelujen ja sähköpostikyselyjen avulla kerätään aineisto Kohtaamistaiteen ohjaajakoulutuksen suorittaneilta varhaiskasvattajilta. Haastattelu kartoittaa heidän kokemuksiaan ja mielipiteitään siitä, mitä oppaan tulisi sisältää. Väliarviona oppaan kehitystyössä toimii sähköpostin kautta tehtävä kysely. Oppaan onnistumista ja tarkoituksenmukaisuutta arvioin lopuksi teemahaastatteluina kohtaamistaiteesta tietämättömille varhaiskasvattajille pääkaupunkiseudun alueella.

Oppaan tekeminen liittyy tiiviisti Laurea-ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan yksikössä, tehtävään Kohtaamistaiteen kehittämishankkeeseen. Opinnäytetyön ohjaajana toimii Tiina Pusa, Lehtori TaT, Kohtaamistaiteen Kehittämishankkeesta, Laurea-ammattikorkeakoulusta. Tiina.Pusa@laurea.fi, Laurea-ammattikorkeakoulu, Ratatie 22, FI-01300 Vantaa, Finland.

Vantaalla 28.1.2015

Saskia Farin
Sosiaaliala
Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurilan yksikkö
saskia.farin@laurea.fi

Hyväksyn tutkimuslupahakemuksen ja myönnän luvan, että päiväkotia työntekijä voi osallistua haastatteluun liittyen opinnäytetyöhön Kohtaamistaiteen opas varhaiskasvattajille.

Liite 5. Tutkimuslupa 2.

Sopimus osallistumisesta haastatteluun

Osallistun Laurea-ammattikorkeakoulun sosiaali-alan opiskelijan tekemään haastatteluun liittyen hänen opinnäytetyöhönsä aiheesta Kohtaamistaiteen opas varhaiskasvattajille. Suostun siihen, että haastattelu nauhoitetaan analysointia varten, mutta työn valmistuttua, nauhoite tuhotaan. Haastateltavat pysyvät anonyymeinä koko työn ajan. Tätä sopimusta on tehty kaksi kappaletta.

Vantaalla

Liite 6. Valokuvaus- ja julkaisulupahakemus

VALOKUVAUS- JA JULKAISULUPAHAKEMUS

Teen opinnäytetyönäni Kohtaamistaiteen opasta varhaiskasvattajille. Tarkoituksena on saada kohtaamistaiteen ja varhaiskasvatuksen erityispiirteet kohtaamaan yhdessä kirjallisessa tuotoksessa sekä innostaa varhaiskasvattajia hankkimaan kohtaamistaiteen ohjaajan tutkinnon. Oppaan tarkoituksena on innostaa ja tukea varhaiskasvattajia käyttämään taiteen tekemistä vuorovaikutuksen ja kohtaamisen tukena päiväkotiryhmässä. Tätä kautta pyritään ennaltaehkäisevästi tukemaan lasten hyvinvointia ja osallistumismahdollisuuksia ryhmässä sekä edistämään lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista.

Oppaan tekeminen liittyy tiiviisti Laurea-ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan yksikössä, tehtävään Kohtaamistaiteen kehittämishankkeeseen. Opinnäytetyön ohjaajana toimii Tiina Pusa, Lehtori TaT, Kohtaamistaiteen Kehittämishankkeesta, Laurea-ammattikorkeakoulusta. Tiina.Pusa@laurea.fi, Laurea-ammattikorkeakoulu, Ratatie 22, FI-01300 Vantaa, Finland.

Suostun, että lastani voidaan kuvata ja kuvat julkaista Kohtaamistaiteen oppaassa varhaiskasvattajille, sekä Saskia Farinin tekemässä opinnäytetyöraportissa Laurea-ammattikorkeakoululle. Lasten nimet eivät tule näkyviin oppaassa, eivätkä opinnäytetyössä. Kuvateksteissä mainitaan vain kuvaaja ja kuvien ottoajankohta.

Huoltajan allekirjoitus ja nimen selvennys

Päivämäärä

Liite 7.

Liite 7. Haastattelukysymykset - Teemahaastattelu

OSIO 1: YLEISTÄ

1. Milloin kävit Kohtaamistaitteen ohjaajan koulutuksen?
2. Käytätkö tällä hetkellä Kohtaamistaidetta työvälineenäsi? Miten?
3. Miten koet, että Kohtaamistaide sopii lasten kanssa työskentelyyn päiväkodissa?

OSIO 2: OPAS

4. Mitä mielestäsi varhaiskasvattajille tehdyn Kohtaamistaitteen oppaan tulisi sisältää?
5. Mitä tulisi huomioida materiaalien suhteen tehtäessä Kohtaamistaidetta päiväkodissa?
6. Mitä tulisi huomioida tilojen suhteen tehtäessä Kohtaamistaidetta päiväkodissa?
7. Mikä on mielestäsi sopiva ryhmäkoko tehtäessä Kohtaamistaidetta päiväkodissa?
8. Paljonko aikaa ja henkilökuntaresursseja Kohtaamistaitteen ryhmän toteutus vaatii?
9. Miten kohtaamistaide sopii erityislasten kanssa työskentelyyn?
10. Onko jotain estettä, miksi Kohtaamistaide ei soveltuisi joillekin lapsille?
-> Miksi ja miten?
11. Pitääkö eri-ikäisten lasten kanssa huomioida eri asioita tehtäessä Kohtaamistaidetta?
(esim. miten luodaan turvallinen ilmapiiri?)
12. Mikä on erityisen tärkeää tehtäessä Kohtaamistaidetta lasten kanssa/päiväkodissa?
13. Mitä erityistä pitää huomioida...
-toiminnan suunnittelussa
-virittäytymisessä
-taidetyöskentelyssä
-arvostuskierroksella
14. Mitä erityistä pitää huomioida ohjaajan roolista ja parityöskentelystä Kohtaamistaitteessa päiväkodissa?
15. Miten toteutat moniaistisuutta Kohtaamistaitteen ryhmässä? Täytyykö moniaistisuudessa huomioida jotain erityistä tehtäessä töitä lasten kanssa päiväkodissa?

OSIO 3: HYÖTY PÄIVÄKODIN ARJESSA

16. Miten Kohtaamistaitteella voidaan tukea Vasun toteutumista niin ryhmätasolla kuin henkilökohtaisellakin tasolla?
17. Miten Kohtaamistaide voi mielestäsi toimia ennaltaehkäisevänä työmuotona päiväkodissa, jos ajatellaan lasten henkistä hyvinvointia?
18. Miten lasta voi tukea Kohtaamistaideryhmässä?
19. Tulevatko lapset todella kohdatuiksi Kohtaamistaitteen ryhmässä? (ohjaaja/muut lapset)

Liite 7.

-> Miten se näkyy ja miten sitä voi arvioida?

20. Miten Kohtaamistaiteen ryhmiä tulisi mielestäsi dokumentoida?
21. Miten lapsilta voi kerätä palautetta Kohtaamistaiteen toimivuudesta/ryhmästä?
22. Mitä hyötyä olet nähnyt Kohtaamistaiteen tuovan lapsille/lapsiryhmään?
23. Millaista hyötyä Kohtaamistaiteesta voisi olla kasvatuskumppanuuteen?
24. Miten tavallinen varhaiskasvattaja, jolla ei ole Kohtaamistaiteen ohjaajan tutkintoa, voisi käyttää Kohtaamistaiteen keinoja päiväkodissa?

OSIO 4: TYÖKALUPAKKI

25. Millaisia erilaisia taidetyöskentelymenetelmiä olet käyttänyt Kohtaamistaiteen ryhmissä lasten kanssa? Kerro kolme mielestäsi parhaiten toimivaa teemaa ja työskentelytapaa (työkalupakkiin).
 - 1.
 - 2.
 - 3.
 - 1.
 - 2.
 - 3.
26. Mitä haluaisit vielä lisätä?

Liite 8. Sähköpostikyselyn kysymykset - väliarvio

OSIO 1: YLEISTÄ

1. Milloin kävit Kohtaamistaiteen ohjaajan koulutuksen?
2. Käytätkö tällä hetkellä Kohtaamistaidetta työvälineenäsi? Miten?
3. Miten kohtaamistaide sopii lasten kanssa työskentelyyn?
4. Miten tavallinen varhaiskasvattaja, jolla ei ole Kohtaamistaiteen ohjaajan tutkintoa, voisi käyttää Kohtaamistaiteen keinoja päiväkodissa?

OSIO 2: OPAS

5. Onko oppaan rakenne mielestäsi selkeä vai muuttaisitko sitä jotenkin?
6. Miten kommentoisit oppaan sisältöä?
 - ulkonäkö
 - helppolukuisuus
 - sisältö / aiheet
 - tarkoituksenmukaisuus
 - käytännöllisyys / käytännönläheisyys
7. Haluaisitko lisätä johonkin oppaan aiheeseen liittyen vielä jotain? Mitä?
8. Haluaisitko lisätä vielä jonkin uuden aiheen oppaaseen? Minkä?
(Kerro oma mielipiteesi ja kokemuksesi tästä aiheesta.)
9. Mitä haluaisit vielä lisätä?

Liite 9. Sähköpostikyselyn kysymykset - loppuarvio

OSIO 1: YLEISTÄ

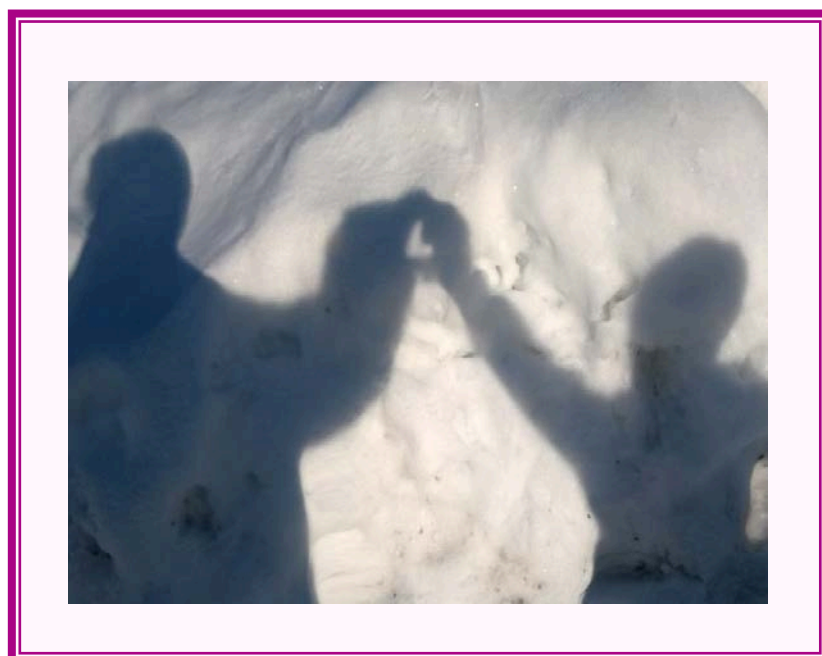
1. Kauanko olet toiminut päiväkodissa varhaiskasvatustehtävissä?
2. Käytätkö työssäsi taidelähtöisiä menetelmiä?
3. Oletko kuullut ennen Kohtaamistaiteesta tai tehnyt sitä?

4. OSIO 2: OPAS

5. Onko oppaan rakenne mielestäsi selkeä vai muuttaisitko sitä jotenkin?
6. Miten kommentoisit oppaan sisältöä?
 - ulkonäkö
 - helppolukuisuus
 - käytännöllisyys / käytännönläheisyys
 - tarkoituksenmukaisuus
7. Onko tämäntyyppisistä oppaista varhaiskasvattajille mielestäsi hyötyä? Millaista?
8. Saitko oppaasta jotakin uutta informaatiota? Mitä?
9. Rohkaiseeko opas mielestäsi tekemään taidetta päiväkodissa?
10. Millaisia vinkkejä opas antoi sinulle tehdä taidetta päiväkodissa lasten kanssa?
 - Mitä niistä haluaisit kokeilla käytännössä?
11. Kiinnostaisiko sinua oppaan informaation perusteella tehdä Kohtaamistaidetta lasten kanssa päiväkodissasi?
12. Luuletko oppaan informaation perusteella, että Kohtaamistaiteesta voisi olla hyötyä päiväkodissasi?
13. Haluaisitko oppaan informaation perusteella suorittaa Kohtaamistaiteen ohjaajaopinnot?
14. Mitä haluaisit vielä lisätä liittyen oppaaseen?

Liite 10. Kohtaamistaitteen opas

KUULE NÄE KOE LAPSEN KANSSA

Kuva: Farin 2015.

Kohtaamistaitteen opas varhaiskasvattajille

Saskia Farin

Sisällys:

1. Kuule näe koe lapsen kanssa	3
2. Kohtaamistaide	5
3. Historia	7
4. Lapsen kohtaaminen	9
5. Lasten suusta kuultua	11
6. Taidetoiminta	13
7. Ryhmätapaaminen	15
8. Alkuvirittäytyminen	17
9. Taidetyöskentely	19
10. Arvostuskierros	21
11. Japanilainen teeastia	23
12. Mitä tarvitsen toteutukseen	25
-Erityisen tärkeää	26
-Tilat	27
-Suunnittelu ja valmistelut	28
-Materiaalit	29
-Moniaistisuus	29
-Virittäytyminen	31
-Taidetyöskentely	33
-Arvostuskierros	35
-Ohjaajuus	37
-Hyöty arjessa - vasu	38
-Hyöty arjessa - kasvatuskumppanuus	38
-Hyöty arjessa - sopii kaikille	39
-Koulutus	43
-Työkalupakki	45
-Lähteet	47
-Valokuvat	48

KUULE NÄE KOE LAPSEN KANSSA

Kohtaamistaitteen opas varhaiskasvattajille

Tämä opas käsittelee Kohtaamistaidetta ja sen tarkoituksena on innostaa ja tukea varhaiskasvattajia käyttämään taiteen tekemistä vuorovaikutuksen ja kohtaamisen tukena päiväkotiryhmässä. Kun päiväkodissa aloitetaan Kohtaamistaitteen ryhmä, voidaan opasta jakaa myös koteihin, jotta myös vanhemmat voivat perehtyä asiaan.

Kohtaamistaitteen kautta pyritään ennaltaehkäisevästi tukemaan lasten hyvinvointia ja osallistumismahdollisuuksia ryhmässä sekä edistämään lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Oppaan tekeminen liittyy tiiviisti Laurea-ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan yksikössä, tehtävään Kohtaamistaitteen kehittämishankkeeseen.

Oppaan materiaalina toimivat Kohtaamistaitteen ohjaajan tutkinnon suorittaneiden varhaiskasvattajien haastattelut, Kohtaamistaitteesta tehdyt julkaisut sekä aiheesta tehdyt opinnäytetyöt, jotka sisältävät myös Kohtaamistaitteen ryhmissä työskennelleiden lasten kommentteja.

Kuva: Farin 2015.

KOHTAAMISTAIDE

Ihmisen kokonaisvaltaista arvostamista taiteen äärellä

Kohtaamistaiteen pohjana toimivat juuri samat motivaattorit, kuin valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman; lapsen oikeus luovaan itseilmaisuun, esteettiseen moniaistisuuteen sekä kokemukselliseen työskentelyyn. Niiden kautta Kohtaamistaiteessa voidaan luontevasti toteuttaa kaikki varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteet ja orientaatiot (Holmikäri 2015).

Kohtaamistaide on tavoitteellista ryhmässä toteutettavaa taidetoimintaa, joka lähtee ihmisen hyväksymisestä sellaisena kuin hän on, oman elämänsä asiantuntijana. Keskeinen eettinen periaate on kokonaisvaltainen arvostaminen. (Pusa 2010, 10-15; Voutilainen 2012, 63.) Tämä puolestaan pohjautuu sellaisen kauneuden näkemiseen sekä ihmisissä, että taiteessa, jota ei mahdollisesti ole aikaisemmin edes huomattu.

Toimintaperiaatteina kohtaamistaiteessa ovat moniaistisuus, kokemuksellisuus, tekemisen ilo, arvostus ja sydäimestä sydämeen tapahtuva vuorovaikutus. Näiden kautta pyritään tukemaan ihmisen toimintakykyä, merkittävimpänä osa-alueena sosiaalinen toimintakyky. (Pusa 2010, 5-11.) Tavoitteet ryhmässä vaihtelevat yksilöiden ja ryhmän tarpeiden mukaan, mutta lähtökohdina toimii kuitenkin aina ihmisen hyväksyminen juuri sellaisena kuin hän on. Kaikki tunteet sekä kokemukset hyväksytään ja jokainen ihminen nähdään oman elämänsä asiantuntijana. (Pusa 2012, 49.)

Etsittäessä Kohtaamistaiteen ja varhaiskasvatuksen liittymäkohtia, on ollut helppo nojautua Kohtaamistaiteen isoveljen, japanilaisen Clinical Art systeemin kehitystyöhön, jossa on havaittu hyväksi moniammatillisuus ja yhteistyö myös hoidettavan läheisten kanssa. Peilauspintaa on haettu myös Reggio Emilia -pedagogiikasta, jossa koko päiväkodin henkilökunta vanhempien avustuksella pyrkii lapsilähtöiseen, jokaista lasta henkilökohtaisesti kunnioittavaan lähestymistapaan. (Reggio Children 2014; Heinimaa 2011, 281.)

Clinical Artin ja Reggio Emilia -pedagogiikan näytettyä jo osittain suuntaa, kuinka Kohtaamistaide ja varhaiskasvatus voisivat luonnollisella tavalla kohdata suomalaisessa päiväkotimaailmassa, on hyvin luonnollista käyttää Kohtaamistaiteen keinoja edistettäessä esimerkiksi kasvatuskumppanuuden toteutumista ja moniammatillisuutta suomalaisessa päiväkotimaailmassa. Varhaiskasvattajat kokivat Kohtaamistaiteen soveltuvan erityisen hyvin juuri päiväkotiin. Tässä ympäristössä ryhmät koostuvat usein jo toisilleen tutuista lapsista, joten ryhmäytyminen helpottuu ja nopeutuu. Ryhmäytymisen kautta luottamus kasvaa ja rohkeus uudenlaiseen toimintaan helpottuu. Tämä auttaa myös ryhmän tavoitteiden toteutumisessa.

Kuva: Hyyrynen 2011. Lasten yhteinen maalaus.

HISTORIA

Juuret Kohtaamistaiteella on 1990-luvulla kehitetyssä japanilaisessa ikääntyneille muistisairaille ja heidän omaisilleen tarkoitettussa Clinical Art kuntoutusmuodossa, joka rantautui Suomeen Laurea-ammattikorkeakoulun, Vantaan kaupungin ja japanilaisen Tohoku Fukushi Universityn yhteistyön tuloksena vuonna 2006. Siitä lähtien on kehitetty suomalaista sovellusta nimeltä Active Art, joka pilotointivaiheen jälkeen vuonna 2010, sai nimekseen Kohtaamistaide. (Pusa 2010, 5.)

Samana vuonna, Laurea-ammattikorkeakoulun aloitettua Kohtaamistaiteen erikoistumisopinnot, alkoi toiminta laajeta. Enää ei keskitytty vain vanhustyöhön, vaan kuvaan tulivat mukaan myös muut sosiaali- ja terveysalan työalueet, kuten lastensuojelutyö, vammaistyö, työhyvinvointi sekä muut ihmiselämän haasteet. Tätä kautta toiminta levisi myös Vantaan rajojen ulkopuolelle. (Pusa 2010, 5.)

Kuva: Farin 2015.
Kohtaamistaiteen kirjat.

LAPSEN KOHTAAMINEN

Hyvän kohtaamisen ratkaisevina tekijöinä ovat nöyryys, rohkeus ja hyväksyvä katse. Siinä vaaditaan sekä rohkeutta asettaa itsensä näkyväksi ja haavoittuvaksi, että rohkeutta katsoa kauniisti kohdattavaa ihmistä nähdessä hänen ainutkertaisuutensa. Tämä onnistuu kuitenkin vain silloin, kun ihminen ymmärtää oman ja toisen ihmisen yhtäläisen arvon. Tästä kumpuaa asenne toisen ihmisen tärkeydestä. Se voidaan nähdä kauniina ja arvostavana katseena kohtaamisissa. (Mattila 2011, 16–18, 27.)

Lapsen kohtaamisessa on kuitenkin vielä jotakin aivan erityistä. Aikuisen vastuulle kohtaamisessa jää paljon. Hänen tulee kohdata lapsi jatkumona kauniisti, tehdä tämän olo turvalliseksi kunnioittaen lapsen persoonaa ja toimia arvostavana sekä kauniina peilinä. Tällainen kohtaaminen on vahvistavaa sekä ennaltaehkäisevää ja aktivoi lasta elämään rohkeasti omaa tarinaansa. Jokainen kohtaaminen lapsen kanssa on tärkeä, sillä hän etsii jatkuvasti viestiä siitä, onko hän hyväksytty ja rakastettu. Tämän kautta lapsi rakentaa kokonaiskäsitystä itsestään ja ympäristöstään. (Mattila 2011, 18–19, 23, 27.)

Lasten Kohtaamistaiteen ryhmässä ohjaajien tehtävänä on luoda turvallinen ilmapiiri, jossa lasta kannustetaan osallistumaan, jakamaan, kokemaan sekä ilmaisemaan itseään. Lähtökohdaksi toimii lapsen kohtaaminen niin, että hän kokee itsensä arvokkaaksi juuri sellaisena kuin hän on ja sitä kautta uskaltautuu itsekkin kohtaamaan muita. Lähtökohdaksi toimii näkökulma siitä, että ihminen tuntee elämänsä merkitykselliseksi vasta yhteydessä muiden kanssa. (Hyyrynen 2014, 60; Mattila 2011, 51.)

Kohtaamistaiteen ryhmän avulla voidaan luoda kiireetön hetki kohdata lapsi arvostavasti ja kauniisti. Ryhmätapaamisten ollessa viikoittain, varmistetaan Mattilan (2011) kaipaama jatkuva kokemus hyväksytyksi ja kohdatuksi tulemisesta silloinkin, kun päiväkodin arki on hektinen ja ryhmäkoot suuret.

Kohtaamistaiteen ryhmissä voidaan harjoitella myös vaihtoehtoisia tapoja sanalliselle vuorovaikutukselle esimerkiksi kuvallisen ilmaisun, tarinoiden, värien, liikkeiden, eleiden ja ilmeiden avulla.

Ryhmätapaamisissa eivät ainoastaan aikuiset kohtaa kauniisti lapsia, vaan myös lapset saavat harjoitella toistensa kohtaamista arvostavasti. Lapsia autetaan kohtaamisten kautta löytämään omat vahvuutensa, joita tuetaan taiteen ja ryhmämuotoisen toiminnan avulla. (Hyrynen 2013, 16.)

Kuva: Farin 2015.

Kaunis kohtaaminen kuvan äärellä.

LASTEN SUUSTA KUULTUA

"Tässä on mun lempivärit,
ne saavat minut iloiseksi" kuvasi Mikko Iloa tuottavaa asiaa.
(Hyrynen 2013, 39.)

"Ensin tuntui pahalta kun lempipaikka peittyi, mutta ei se sitten
haitannut, väreillä leikkiminen oli kivaa!": Viola 8v.
(Grönholm 2010, 51.)

"Miltä omenan tekeminen tuntui?" "Ihan tavalliselta", kertoi Elina ja Sanna jatkoi: " ja haus-
kalta. Vaikka omena oli aluksi vaikea, niin lopuksi oli hyvä mieli." (Hyrynen 2013, 56.)

"Haluaisin joskus käydä tuollaisella rannalla,
jossa ei ole paljon ihmisiä, eikä meteliä" kertoi Kerttu.
Hän oli valinnut lasten tekemistä kuumailmapalloista sen,
jossa oli tyyni hiekkaranta ja kirkkaansininen meri ja joka oli
maalattu hopealla värillä. (Hyrynen 2013, 31.)

"Näyttää sekasotkulta!" huudahti Sanna.
"Ei, kun taiteelta." vastasi Kerttu.
(Hyyrynen 2013, 26 .)

Kuva: Farin 2013

TAIDETOIMINTA

Kohtaamistaiteen ryhmät toimivat kohtaamisen ja arvostamisen paikkoina. Työkaluna niissä toimii taide, jossa ei ole oikeita tai vääriä valintoja. Koska toiminta ei luo paineita toimia oikein, helpottuu oman työn ja itsensä hyväksyminen. Tätä kautta, ohjaajien arvostavan katseen avulla, Kohtaamistaiteen on mahdollista luoda turvallinen ilmapiiri sekä pohja yhteistyölle ja näin ollen osallistujien on helpompi antautua yhteiseen aikaan ja paikkaan. Siitä syntyy kohtaamisen perusedellytys. Tällaisessa ilmapiirissä myös valintojen tekeminen helpottuu, mikä voimauttaa taiteen tekijää ja saa tukea vielä arvostavasta palautteesta sekä muilta osallistujilta että ohjaajilta.

Kohtaamistaiteessa korostuu myös se, että tekemisestä, taideprosessista ja jakamisesta nautitaan. Työskentelyssä tärkeään osaan nousevat juuri itse matka ja taiteen tekeminen. Ohjaajan tehtävänä on kuitenkin ammattilaisena viedä osallistujaa myös kohti taiteellista lopputulosta. Tavoitteena on myös ryhmäläisten erilaisten lähtökohtien tasoittuminen niin, että apaattiset sekä yliaktiiviset yksilöt voivat kohdata toisensa tasavertaisina ja samalle aaltopituudelle virittäytyneinä. (Pusa 2010, 12, 15.)

Yksilölle antoisana osana Kohtaamistaiteen ryhmässä toimii itse taidetyöskentely, jonka aikana tehdyt esteettiset päätökset heijastavat osallistujan sisäistä dialogia. Työskentelyn aikana osallistuja joutuu kohtaamaan valintoja tehdessään itsensä. Päätösten ja valintojen tekeminen, sekä jokaisen yksilön ainutkertaisuuden tunnistaminen vahvistavat osallistujan omaa käsitystä itsestään. Ryhmätapaamisen lopussa pidettävä arvostuskierrros toimii vuorovaikutuksen ja kohtaamisen paikkana muiden osallistujien ja ohjaajan kanssa.

Arvostuskierroksen tarkoituksena on tehdä näkyväksi jokaisen osallistujan työ ja sitä kautta antaa hänelle tunnustusta, korostaa hänen kykyään, taitoaan ja erityisyyttään. Tämä vaikuttaa positiivisesti myös osallistujan Kohtaamistaideryhmän jälkeiseen oloon, päätöksen tekoon ja sosiaaliseen toimintakykyyn. (Pusa 2010, 11-15.)

Kohtaamistaitteen ryhmässä ohjaajan rooli korostuu, mutta ei ryhmän keskipisteenä tai taiteilijana, vaan esimerkkinä kuinka kohdata itsensä ja muut.

Kuva: Lehtikunnas & Sasaki 2014.

RYHMÄTAPAAMINEN

Suomalainen versio pyrkii noudattelemaan japanilaista Clinical Artin rakennetta, jossa tärkeänä turvallisena osana toimii toistuva, strukturoitu ja vaiheistettu ryhmäprosessi.

Kohtaamistaidejaksoon sisältyy aina 8-10 toimintakertaa, jotka noudattavat samaa kaavaa noin 20 minuutin alkuvirittäytymisestä varsinaiseen 60 minuutin taidetoimintaan ja lopun 40 minuutin arvostuskierrokseen. Suositeltava ryhmäkoko vaihtelee 5-8 osallistujaan. (Niiniö 2010, 20; Pusa 2014, 48.) Päiväkoti-ikäisten lasten kanssa työskenneltäessä voivat tuokiot olla lyhyempiäkin, esimerkiksi alkuvirittäytyminen 10-15 minuuttia, taidetyöskentely 30-50 minuuttia ja arvostuskierros noin 20 - 30 minuuttia.

Kohtaamistaiteen erityisessä ominaisuudessa, moniaistisuudessa keskitytään intensiivisesti tutkimaan piirrettävää kohdetta (esimerkiksi omena) tunnustellen, haistellen, maistellen ja pohtien mikä voisi olla esimerkiksi maun tai hajun väri (Niiniö 2010, 20; Pusa 2014, 48). Hedelmää tunnustellaan ja tutkitaan sekä sisältä, että ulkoa. Samat keinot ovat pienille lapsille hyvin tuttuja tapoja tutustua ympäröivään maailmaan sekä tehdä, että kokea taidetta (Stakes 2005, 23-24). Kohtaamistaide sopiikin erityisen hyvin lasten kanssa työskentelyyn. Osasyynä on myös se, että lapsi ei ole vielä kadottanut taitoaan heittäytyä tilanteisiin ja mielikuvituksen vietäväksi.

Tuukka totesi esikoululaisten loppuhaastattelussa
että: "Kaikista kivointa oli olla koko ryhmän kanssa"
ja Ida kertoi: " Et kun kaikki kaverit on paikalla, on kivaa".
(Hyyrynen 2013, 58.)

Kuva: Lehtikunnas & Sasaki 2014.

- 8-10 toimintakertaa
- 5-8 osallistujaa
- 10-15 min. alkuvirittäytyminen
- 30-50 min. taidetoiminta
- 20-30 min. arvostuskierros

ALKUVIRITTÄYTYMINEN - 10-15 min.

Virittäytyminen toimintaan kohtaamistaiteen ryhmissä on aina tavoitteellista ja tärkeää. Tarkoituksena on asteittain lisätä motivaatiota, spontaaniutta ja turvallisessa ilmapiirissä vähitellen heittäytyä luovaan työskentelyyn, kohtaamisen tilaan sekä itsensä että toisen arvostamiseen. Virittäytymistä leimaa aina vahva vuorovaikutuksen ilmapiiri, vaikka tekniikat voivatkin vaihdella kuulumisten vaihtamisesta, visuaaliseen työskentelyyn, draamaleikkiin, tanssiin ja liikkeeseen, sanataiteeseen ja keskusteluun, musiikkiin sekä aistimusharjoituksiin. Ryhmän ohjaajat huolehtivat siitä, että virittäytyminen linkittyy tulevaan taidetyöskentelyyn. Parhaimmillaan osallistuja saavuttaa virittäytymisessä sellaisen spontaaniuden tilan, jossa arjen haasteet ja velvollisuudet on jätetty taakse ja mieli on halukas tarttumaan taidetyöskentelyyn. (Ahava & Vuorio 2014, 44-46.)

Kuva: Hyyrynen 2013.
Tunnelmaa alkupiirissä.

Lasten Kohtaamistaiteen ryhmässä virittäytyminen korostuu erityisen paljon. Monilla on voimakas nähdäksi tulemisen tarve, sekä myös aikuisen huomion kohteena olemisen tarve. On tärkeää, että aikuinen on itsekin virittäytynyt ryhmään jo ennen ryhmän yhteistä alkuvirittäytymistä huomatakseen paremmin lasten erilaiset tavat ilmaista nähdäksi tulemisen tarvettaan. Osa lapsista hakeutuu mielellään syliin toisten kertoessa elävästi ja juuria myöten menneiden päivien tapahtumista. Vastatessaan lasten tarpeisiin kuunnellen, nähden sekä sylitel-
len varhaiskasvattaja välittää viestin, että hän on kiinnostunut lapsesta ja että tämä on tärkeä. Kun varsinainen virittäytymisosoitus vielä tämän lisäksi on elämyksellinen ja innostava, koskettaa se lasten tunnemaailmaa niin, että he innostuvat myös itse taidetyöskentelystä. (Hyyrynen 2014, 61.)

- ➔ Linkittyy tiiviisti tulevaan taidetyöskentelyyn
- ➔ Lisätään asteittain motivaatiota ja spontaaniutta
turvallisessa ilmapiirissä
- ➔ Ryhmän ohjaajan virittäytyminen ryhmään jo etukäteen
- ➔ Elämyksellinen ja innostava
koskettaa lasten tunnemaailmaa niin,
että he innostuvat myös itse taidetyöskente-
lystä

TAIDETYÖSKENTELY – 30-50 min.

Taidetoiminta Kohtaamistaiteen ryhmissä on strukturoitua ja etenee vaiheittain kahden ohjaajan johdolla, jotka suunnittelevat jokaisen ohjauksen teemat ja työskentelyn eri vaiheiden toteutuksen. Taidetyöskentely tukee aina näitä tavoitteita. Jokaiselle uudelle ryhmälle asetetaan oma yhteinen tavoite kohderyhmän mukaan sekä jokaiselle ryhmäläiselle oma tavoite henkilökohtaiseen varhaiskasvatussuunnitelmaan pohjautuen. (Leinonen & Koistinen 2014, 48-53.)

Vaiheittain etenevä työskentely voi aluksi tuottaa stressiä osallistujille, jos he eivät saa riittävän selvää kuvaa siitä, mitä tehdään missäkin vaiheessa ja että tulevat vaiheet tuovat työhön uusia mahdollisuuksia. Huoli tuotoksesta kuitenkin väistyy hyvin nopeasti ja ryhmäläiset oppivat nauttimaan työskentelyn yllätyksellisyydestä. Ohjaajan tulee luoda kiireetön ja johdonmukainen jatkumo vaiheesta toiseen sekä tukea ja kannustaa osallistujia antamaan tilaa omalle luovuudelleen. Tärkeää on myös tukea osallistujaa niin, että hän voisi nauttia koko taidetoiminnasta aina lähtö-tilanteesta valmiiseen tuotokseen asti. (Leinonen & Koistinen 2014, 48-53.)

Ohjaajan näkökulmasta työskentely Kohtaamistaiteen ryhmässä jakautuu kahteen pääteemaan; taideprosessin ohjaamiseen ja reflektiiviseen ohjaajuuteen. Taideprosessin ohjaamisen teemat ovat struktuuri ja vaiheistus, ohjeistus ja havainnollistaminen, materiaalien ja tekniikoiden hallinta sekä moniaistisuus. Refleksiiviseen ohjaajuuteen kuuluvat vuorostaan arvostus ja kannustus, havainnointi ja hiljainen läsnäolo, toiminnan muuttaminen tarpeen mukaan ja vuorovaikutus. Tärkeää ohjaajan roolissa on jatkuvasti luoda ja ylläpitää turvallista ilmapiiriä koko ryhmässä, sekä huomioida yksittäisten ryhmäläisten henkilökohtaisia haasteita. Vaikka ohjaajan rooli ryhmässä onkin huomattava, on kuitenkin tärkeää, että jokaisen ryhmäläisen omille valinnoille jää riittävästi tilaa. (Leinonen & Koistinen 2014, 48-53.)

Kuva: Farin 2014.
Taidetyöskentelyä.

- Kaksi ohjaajaa
- Ryhmän tavoite ja ryhmäläisten tavoitteet
- Ohjaajan rooli on jatkuvasti luoda ja ylläpitää turvallista ja kiireetöntä ilmapiiriä
- Huomioida yksittäisten ryhmäläisten henkilökohtaisia haasteita kannustaen luovuuteen

ARVOSTUSKIERROS – 20-30 min.

Arvostuskierros on tärkeä osa Kohtaamistaiteen ryhmissä, joten sille tulee varata tarpeeksi aikaa jokaisen ryhmätapaamisen lopuksi. Arvostus-kierroksessa korostuu jokaisen osallistujan huomioon ottaminen koko-naisvaltaisessa tasa-arvoisuuden tunnelmassa, joka kumpuaa hyvästä ja huolellisesta ohjauksesta. Siinä erittäin tärkeää on juuri positiivinen tunnelma. Tällaisessa ilmapiirissä sekä arvostuksen saaminen, että antaminen tuottavat voimaantumisen tunteen, joka kantaa myös arkielämän haasteisiin. Tärkeänä osana korostuu kuitenkin se, että jokainen saa tasa-arvoisesti sekä saada, että jakaa arvostusta muille. (Cavén-Pöysä 2014, 54-57.)

Kuten Inkeri Sava teoksessa Taiteeksi tarinoitu oma elämä toteaa, korostuu oikeastaan kaikkien terapeuttisten ryhmien lopun jakamisosuudessa se, että jokaisella ihmisellä tulisi olla joku, joka välittää niin paljon, että haluaa kuulla juuri hänen tarinansa. Identiteetin rakentumisen ja persoonallisuuden kehittymisen elinehto on, että olemme suhteissa muihin ihmisiin. Suhteissa ja vuorovaikutuksessa muihin muotoutuu jokaisen oma tulkinta siitä, kuka hän on ja millainen hänen elämänsä on. Toisten ihmisten puuttuminen ja oman elämän jakamattomuus tekee ihmiselämästä kuin kuivan autiomaan. (Sava & Vesanen-Laukkanen 2004, 24-25, 54-55.) Näin ollen myös huolimattomasti hoidettu arvostuskierros voi pahimmassa tapauksessa tuottaa jonkin tunneperäisen pettymyksen, joka voi olla paljon vakavampi ja syvempi, kuin ensi näkemältä uskotaankaan. Kelpaamattomuuden tai torjutuksi tulemisen tunteet erityisesti jo lapsuudessa niitä kokeneille henkilöille voivat olla hyvin lamauttavia ja vahingollisia. (Cavén-Pöysä 2014, 54-57.)

”Tää on kasvanut jossain varmaan jossain aurinkoisessa paikassa, koska se on niin punainen ja mehukas” kuvaili Veera arvostuskierroksella kaverin työtä. (Hyyrynen 2013, 34.)

Kuva: Hyyrynen 2013.
Valmiit työt arvostuskierroksella.

- ➔ Korostuu jokaisen osallistujan huomioon ottaminen kokonaisvaltaisena ja tasa-arvoisena
- ➔ Jokainen saa tasa-arvoisesti sekä saada, että jakaa arvostusta muille
- ➔ Arvostuksen saaminen ja antaminen positiivisessa tunnelmassa tuottavat voimakkaan voimaantumisen tunteen
- ➔ Huolimattomasti hoidettu arvostuskierros voi tuottaa vakavan ja lamauttavan tunneperäisen pettymyksen

JAPANILAINEN TEEASTIA - 茶碗

Anna-Kaisa Peräniitty - Tohoku Fukushi University, Japan

1. Alkuvirittäytyminen

Katsellaan kuvia erilaisista teeastioista, joita käytetään japanilaisessa teeseremoniassa. Samalla on mukava maistella matcha- tai vihreää teetä sekä japanilaisia makeisia. On tärkeää näyttää, että teeastioiden variaatioita on monenlaisia; myös epäsymmetrinen ja rosoinen voi olla kaunista, etenkin japanilaisen kauneuskäsityksen mukaan. Alkuvirittäytymisen aikana voi laittaa rauhallista japanilaista musiikkia soimaan hiljaa taustalle.

2. Tekniikkaan tutustuminen

Tutustutaan öljypastelliliituihin piirtämällä pieneen kokeilupaperiin erilaisia viivoja ohjaajan kanssa yhtäaikaaisesti. Kokeillaan "tavallista" suoraa vetoa, sitten nopeaa tai kaarevaa, paksua, hentoa jne.

3. Ensimmäinen vaihe

Valitaan kaksi väriä, ensimmäinen perustuen esimerkiksi teen makuun ja toinen sen tuoksuun. Kolmannen värin voi ottaa kahden muun kaveriksi oman valintansa mukaan. Työskentely aloitetaan A4 paperille vaaleimmalla värillä ja ohjaaja näyttää, miten työtä lähdetään kasvattamaan keskeltä ulospäin pyörivinä liikkeinä, mutta ei spiraalimaisesti. Samalla haetaan kynän jäljellä oman teeastian muotoa. On hyvä muistuttaa, että käytössä on koko paperi ja teeastiaa on mahdollista kasvattaa suuremmaksi reunoja kohti. Teeastiaan kuuluu myös jalka ja siitä on hyvä sanoa tässä vaiheessa.

4. Toinen ja kolmas väri

Teeastialle haetaan kolmiulotteisuutta ottamalla seuraavaksi käyttöön toinen väri. Ohjaaja näyttää omalla esimerkillään, kuinka kaarevilla vedoilla sekä valon ja varjon vaihtelulla saadaan luotua kolmiulotteisuutta. Työskentelyn lomassa voi muistuttaa käytössä olevista tekniikoista, esimerkiksi värien sekoittaminen sormella.

5. Yksityiskohdat

Tässä vaiheessa voi ottaa käyttöön myös muut paletin värit, jos niin haluaa. Ohjaaja näyttää, kuinka raapekynällä voi luoda kuvioita tai erilaista pintaa työhön.

6. Talkki

Talkkia ripotellaan työn päälle ja se levitetään tasaisesti koko pinnalle käsin. Aluksi työ voi näyttää melko haalealta, mutta ylimääräisen talkin voi poistaa ja kiillotus tehdään nenäliinalla.

7. Taustapaperi ja sommittelu

Teeastian ollessa valmis, se leikataan irti paperista ja työlle valitaan värillinen taustapaperi. Väripapereiden paloja voidaan käyttää myös lisänä lopullisen työn sommittelussa. Ohjaaja näyttää omalla esimerkillä, mitä erilaisia vaihtoehtoja on ja kannustaa rohkeasti kokeilemalla löytämään oman ratkaisun.

Lopuksi teeastia ja mahdolliset väripaperit liimataan taustapaperiin.

8. Työn signeeraus

Työt signeerataan, kuten aina oikeat taideteokset.

9. Arvostuskierros

Arvostuskierroksella siirrytään pois työpöydän äärestä. Jos on mahdollista, voi arvostuskierrospaikkaan luoda tunnelmaa esimerkiksi jollain japanilaisella kankaalla tai samalla rauhallisella musiikilla.

MITÄ TARVITSEN TOTEUTUKSEEN

Kuva: Hyyrynen 2013. Värikortteja.

Tämä osio sisältää konkreettisia vinkkejä Kohtaamistaiteen ryhmien ohjaamiseen. Ne on kerätty Kohtaamistaiteen ohjaajatutkinnon suorittaneiden varhaiskasvattajien haastatteluista sekä ammatti-korkeakouluopiskelijoiden tekemistä opinnäytetöistä.

Erityisen tärkeää:

Rauhallinen ja turvallinen ilmapiiri luovat pohjan koko toteutukselle. Niiden kautta vapautuu aikaa pysähtyä jokaisen lapsen kohdalla nähden ja kuullen, kohdaten hänet henkilökohtaisesti.

Turvallista ilmapiiriä luovat perinpohjainen suunnittelu ja sitä kautta aikuisen varmuus ja rauhallisuus ohjaamisessa. Tärkeään osaan nousevat myös rutiinit läpi toiminnan, sillä usein taidetyöskentely etenee yllätyksellisesti vaiheesta toiseen.

Erityisen tärkeää on, että jokainen lapsi kokee olevansa tärkeä osa ryhmää juuri sellaisena, kuin oikeasti on. Kaikkea katsellaan ja tarkastellaan arvostavasti keskustellen sekä annetaan lapsille vapaus ilmaista itseään moniaistisesti.

Tavoitteena on tarjota lapselle mielekästä taiteellista tekemistä, jossa on mukana yllätyksellisyyttä.

Mikon väri sekoittui Villen ja Elinan kanssa.
"Hei me tehtiin ruskeeta!" iloitsi Elina Mikolle.
(Hyrynen 2013, 49.)

Tilat:

Tilan valinnassa korostuvat turvallisuus ja rauhallisuus. Seinän takana oleva kovaääninen musiikki- tai jumppatuokio voi häiritä keskittymistä ja toimintaa.

On tärkeää varata tarpeeksi tilaa virittäytymiselle, taidetyöskentelylle sekä arvostuskierrokselle.

Toiminnan voi toteuttaa ilman vesipistettä käyttäen käsienvesiuun vaikkapa vesiämpäreitä, mutta olisi hyvä, jos tilassa olisi edes yksi vesipiste.

Kuva: Hyrynen 2013. Kohtaamistaiteen tila.

Suunnittelu ja valmistelu:

Suunnittelussa ja valmistelussa tärkeää on tutustua lapsiin ja heidän henkilökohtaisiin Vasuihinsa erityisesti silloin, kun ryhmän lapsilla on erityistarpeita. Tämä auttaa myös pohdittavassa ryhmän tarkoitusta -harjoitella sosiaalisia taitoja, ehkäistä syrjäytymistä yms.

Jotta lapset kokisivat olevansa samanarvoisia, tulee ryhmä jakaa niin, että lapset ovat suunnilleen saman ikäisiä. Integroidut ryhmät toimivat hyvin tavallisissa lasten taideryhmissä, mutta Kohtaamistaiteen ryhmässä paras tulos saadaan, kun erityislapsille järjestetään oma ryhmänsä.

Toiminta on hyvä suunnitella yksinkertaiseksi, jossa ei ole liikaa eri vaiheita, jotta lapsi voi kokea osaavansa ja jaksavansa. Ethän kuitenkaan aliarvioi lasta. Pienetkin lapset pystyvät tekemään esimerkiksi grafiikkaa, jos hieman helpotetaan ja yksinkertaistetaan työskentelyä. Muista rajata ryhmä tarpeeksi pieneksi. Todella tärkeää tämä on erityislasten kanssa.

Jatkuva toiminnan arviointi on tärkeää, jotta työskentelyä voidaan kohdistaa paremmin kyseiselle ryhmälle sopivaksi.

Monet Kohtaamistaiteen elementit ovat läsnä kaikessa suunnitelmallisessa varhaisiän taidekasvatuksessa. Kun työskentelyä viedään tästä pidemmälle ja syvemmälle, tulee suunnitteluun ja tekemiseen panostaa enemmän. Silloin työskentelyä voidaan suunnata paremmin myös erityislapsille sekä ennaltaehkäisemään syrjäytymistä ja konflikteja. Kun päiväkodissa halutaan toteuttaa varsinaista Kohtaamistaidetta, tulee ryhmän vetäjien käydä Kohtaamistaiteen ohjaajan koulutus.

Kohtaamistaide voidaan kirjata etukäteen päiväkodin yhteiseen Vasuun ja kun ryhmät jaetaan osiin, menee 120 lapsen päiväkodissa suunnilleen puoli vuotta, jotta kaikki lapset ovat saaneet olla Kohtaamistaiteen ryhmässä.

Materiaalit:

Laadukkaat materiaalit, esimerkiksi kunnolliset siveltimet, maalit ja paperit ovat tärkeitä myös lapsille ja auttavat rauhallisen ilmapiirin säilymiseen.

Kokeile kaikkia materiaaleja ensin itse, jotta tiedät varmasti miten ne toimivat ja reagoivat toisten materiaalien kanssa. Muista myrkyttömät materiaalit ja mahdolliset suojavaatteet lasten kanssa työskenneltäessä.

Jos työskentely sisältää paljon materiaaleja tai väri vaihtoehtoja, pyydä lasta valitsemaan esimerkiksi kaksi, jotta työskentely ei vaikeutuisi ja loisi paineita. Varmista, että materiaalit varmasti riittävät kaikille ja ovat helposti saatavilla.

Moniaistisuus:

Moniaistisuuden hengessä voidaan tunnustella, haistella, maistella, katsella ja kuunnella. Eri-tyisesti se sopii alkuvirittäytymiseen, joka johdattaa lapset itse taidetyöskentelyyn. Toisinaan itse taidetyöskentelyn ajaksi voi laittaa soimaan myös aiheeseen liittyvää musiikkia.

Alkuvirittäytymisessä voi käyttää hyväkseen erilaisia materiaaleja ja esimerkiksi vuodenaikojen mukaan voi ulkoa kerätä helposti eri materiaaleja, katsella värejä, kuunnella ääniä tai vaikka valokuvata.

Moniaistisuuteen ja erityisesti arvostavaan kohtaamiseen liittyy myös kunnioittava kosketus. Lasten käsiä voi esimerkiksi rasvata tai heitä voi hieroa vaikka tennispallolla selästä. Herkkyys tällaisissa tilanteissa on kuitenkin tärkeää, ettei kukaan koe tilannetta ahdistavaksi. Pallo käden ja kehon välissä antaa hieman lisää omaa tilaa lapselle. Usein klassikkotyöskentelyksikin kutsutussa omena/ hedelmätyöskentelyssä tulee hienosti näkyväksi Kohtaamistaiteen moniaistisuus.

Kuva: Hyyrynen 2013. Moniaistinen virittäytyminen syksyyn, tunnustelua ja tutkimista.

Virittäytyminen:

Virittäytyminen johdattelee aina kohti teemaa ja taidetyöskentelyä. Se ei ole irrallinen leikki- tai lauluhetki.

Ryhmälle on aluksi kiva keksiä oma nimi. Tämä auttaa luomaan me-henkeä ja lapsille tulee tunne, että he kuuluvat johonkin erityiseen ja tärkeään.

Aluksi on aina tärkeää muistaa kuulumiskierros. Monesti lapsella on kova tarve tulla nähdyksi ja kuulluksi ennen kuin hän pystyy rauhoittumaan. Voit pyytää lapsia valitsemaan värikortin sen mukaan miltä tuntuu ja kertoa sitten tunteista ja kuulumisista vuorotellen.

Lasten kanssa jokaisen virittäytymisen aloitus on erityisen tärkeä. Turvallisuutta uuteen hetkeen luo jokin tuttu juttu, vaikkapa aina sama laulu tai loru. Tämä on mukava toteuttaa esimerkiksi "taikamatolla" tai "taikapiirissä" tunnelmallisesti ja moniaistisesti.

Ohjaajan oma virittäytyminen jo ennen ryhmää huomataan helposti ja se innostaa myös lapset mukaan. Aikuisen heittäytyminen ja antautuminen lasten mielentilaan on erityisen tärkeää!!!

Virittäytymisen voi aloittaa jo työskentelytilaan mentäessä. Siihen voivat osallistua molemmat ohjaajat vieden lapset tilaan esimerkiksi omien jalkojensa päällä seisten tai jonossa seuraa johtajaa -tyyliin.

Virittäytymisen voi tehdä myös ulkona käyttäen hyväksi vuodenajan värejä, tuoksuja ja makuja.

Kuva: Farin 2014. Virittäytymisen voi tehdä myös ulkona.

Taidetyöskentely:

Kaikki mahdolliset valmistelut, teippaukset yms. tulee tehdä täysin valmiiksi ennen lasten tuloa ryhmään.

Työskentelyssä tulee yleensä aina eteen yllätyksiä ja tilanteet saattavat muuttua nopeastikin. Ohjaajan tulee olla tarkkaavainen ja nopea reagoimaan muutoksiin sekä valmis improvisoimaan.

Jokaisella tulee olla oma rauha tehdä työtä, niin ettei siihen puututa –ei edes aikuinen. Lapsi päättää milloin työ on valmis ja niin pienenä tai isona kuin hän haluaa. (Paperia ei ole pakko täyttää kokonaan tai sen saa tehdä täyteen.)

Lapselle on monesti tärkeää, että hänellä on oma tila johon tehdä taidetta ja ettei kukaan pilaa sitä tekemällä päälle. Tämä on osa lapsen kunnioittamista, jonka kanssa ohjaajan tulee olla erityisen tarkkana. Isoissa töissä ohjaaja voi piirtää lyijykynällä vaikka rajat osoittamaan mikä tila on kenenkin. Näin välttyään pahalta mieleltä ja turvallisuus ryhmässä säilyy.

Joskus työskentelyssä vaihdetaan papereita. Tämä vaatii ohjaajalta myös herkkyyttä ja valmistautumista siihen, kuinka asia ilmaistaan lapsille. Joidenkin lapsiryhmien kanssa papereiden vaihtaminen ei välttämättä edes onnistu.

Huomioithan, että lapsiryhmä on tarpeeksi pieni.

”Mä valitsin tän,
koska tässä on mun ja isän värit.
Punainen ja vihreä”, kertoi Veera.
(Hyyrynen 2013,39.)

Kuvat: Hyyrynen 2013. Tunnustelua varpailla ja
Hassut värikkäät varpaat.

Arvostuskierros:

Pieni toiminnallisuus helpottaa usein siirtymätilanteissa, erityisesti taidetyöskentelystä arvostuskierrokselle siirtymisessä.

Aikuisten antamat esimerkit positiivisesta ja kauniista palautteesta, auttavat myös lapsia antamaan kaunista palautetta. Ohjaajat voivatkin olla ensimmäisellä kerralla mukana sekä taidetyöskentelyssä että arvostuskierroksella omien töittensä kanssa. Monet lapset eivät ole oppineet antamaan positiivista palautetta, joten he tarvitsevat ohjaajalta mallia.

Jos sanallisen palautteen antaminen on aluksi vaikeaa, voi apuna käyttää esimerkiksi ”taika-kiikareita” tai kauniita raameja etsimään tarkasteltavan työn kaunein kohta. Erityisesti pienimpien lasten kanssa tämä on toimiva tapa katsoa töitä arvostavasti. Heidän kanssaan voi aluksi myös vain katsoa töitä ja etsiä niistä oma lempi-väri.

Toisinaan lapset huomaavat ihania asioita, joita aikuinen ei huomaa, mutta ohjaajan tulee olla kuitenkin valppaana ja auttaa, jos jollain on vaikeuksia kertoa toisen työstä. Kohtaamistaitteessa kaikki tunteet ja mielipiteet ovat sallittuja, mutta ohjaajan vastuulle jää myös se, ettei kukaan loukkaa toista negatiivisilla kommentteilla.

Toisen työstä voi arvostuskierroksella kertoa myös tarinan. Tätä tapaa kannattaa käyttää vasta, kun lapset ovat jo tottuneet antamaan positiivista palautetta ja siltikin se vaatii ohjaajalta erityistä valppautta, jotta tarinasta kehittyy toista arvostava.

Kuva: Farin 2015.
Kultaraameilla etsitään
lempikohta yhteismaalauksesta.

Ohjaajuus:

Kohtaamistaiteen ryhmissä ohjaajia on aina kaksi. Roolijako heidän välillään tulee olla selvä ja sovittu etukäteen; toinen ohjaa ja toinen toimii samaan aikaan apukäsinä ja sitten rooleja vaihdetaan.

Ohjaajien roolien ollessa selkeät ja toiminta on perinpohjaisesti suunniteltu, keskittyvät lapsetkin levollisemmin työskentelyyn. Kahden ohjaajan työskennellessä ryhmässä, on lapsilla myös mahdollisuus saada enemmän henkilökohtaista aikaa ja huomioita aikuiselta.

Kuva: Lehtikunnas & Sasaki 2015.

Hyöty arjessa - Vasu:

Varhaiskasvatussuunnitelmassa painotetaan, että lapsella on oikeus luovaan itseilmaisuun ja esteettiseen moniaistiseen kokemukselliseen työskentelyyn. Kohtaamistaide pohjaa juuri näihin asioihin. Se on tunnekasvatusta ja ohjaa toisten lasten sekä aikuisten kohtaamiseen.

Koko varhaiskasvatussuunnitelma ja sen orientaatiot voidaan toteuttaa Kohtaamistaiteen ryhmissä tai muuten taidelähtöisesti. ”Jos Kohtaamistaide suunnitellaan etukäteen osaksi päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaa ja lapsiryhmät jaetaan pieniin osiin, menee 120 lapsen päiväkodissa suunnilleen puoli vuotta, jotta kaikki lapset ovat saaneet olla Kohtaamistaiteen ryhmässä.” kommentoi eräs Kohtaamistaiteen ohjaaja ja varhaiskasvattaja.

Hyöty arjessa - Kasvatuskumppanuus:

Dokumentoitaessa päiväkodin toteuttamaa Kohtaamistaidetta arjessaan, saadaan siitä samalla hyötyä myös kasvatuskumppanuuteen sekä mahdolliseen moniammatilliseen työskentelyyn, joka on usein tarpeellista työskenneltäessä erityislasten kanssa.

Parhaimmaksi dokumentoitavaksi yksi haastatelluista varhais-kasvattajista mainitsi videoinnin. Lapsen töistä ja toiminnasta tulisi kuitenkin tehdä vähintään kansio, jota kuljetetaan hänen koko päiväkotiaikansa läpi, kuten esimerkiksi Reggio Emilia -pedagogiikassa tehdään. Kansio voi sisältää sanallista palautetta, jota sekä vanhemmat kotona, että terveydenhoitaja neuvolassa, opettaja päiväkodissa ja koulussa voisivat hyödyntää suunniteltaessa lapsen henkilökohtaista vasua.

Haaveenaan lähes jokainen varhaiskasvattaja mainitsi vanhemmille suunnatun Kohtaamistaitien ryhmän, jossa vanhemmat saisivat kokemuksen siitä, mitä heidän lapsensa ryhmässä tekevät ja kokevat. He haaveilivat myös kaikille varhaiskasvattajille suunnatusta Kohtaamistaitien kurssista, jolla päiväkodin henkilökunta voisi kokea henkilökohtaisesti Kohtaamistaitesta saadun hyödyn ja sitä kautta innostua myös itse aiheesta.

Tässä kohdassa Reggio Emilia - tyyppinen ajattelu yhteisöllisyydestä lapsen elämässä myös korostuu. Kohtaamistaitien jakson jälkeen on mukava järjestää esimerkiksi taidenäyttely lasten tekemistä töistä ja kutsua paikalle sekä vanhemmat että kaverit. Hetkeen kuuluvat tietysti hienot diplomit tai "shampanja-lasilliset", jotka kohottavat sekä yhteishenkeä, että lapsen itsetuntoa.

Hyöty arjessa - sopii kaikille:

Kohtaamistaide sopii kaikille lapsille, sillä lapset ovat lähtökohtaisesti mielikuvituksellisia. Erityistä hyötyä Kohtaamistaitteesta on kuitenkin erityistä tukea tarvitseville lapsille. Erityisten lasten tarpeet ja haasteet pitää kuitenkin huomioida ja ryhmäkozo suunnitella sen mukaan, millaisia tarpeita heillä on. Esimerkiksi autisteilla oman tilan tarve on usein suuri ja osalla voi olla haasteita esimerkiksi upottaa käsiä väriin tai saveen yms.

Kohtaamistaide sopii parhaiten 3-vuotiaasta ylöspäin, sillä esimerkiksi arvostuskierros pohjaa paljon keskusteluun. 3-vuotiaalla myös keskittymiskyky on jo hieman parempi kahden tunnin työskentelyä ajatellen. Alle 3-vuotiailla olisi hyvä olla mukanaan oma vanhempi.

3-vuotiaiden kanssa voidaan kokonaisuutta hieman lyhentää ja yksinkertaistaa. Arvostuskieroksella voidaan myös opetella katsomaan kuvaa ja antamaan palautetta esimerkiksi hymynaamoilla tai apukehyksen avulla valita lempikohta tai lempiväri toisen työstä. Vähitellen on luonnollista siirtyä sanalliseen palautteeseen.

Jos lapsella on kovat vaatimukset itseään ja töitään kohtaan, voi työn aloittaminen olla vaikeaa, kun tavoitteena ei olekaan tehdä esittävää taidetta. Usein ihmisen sisäinen tavoite täydellisyyden tavoittelusta ja kaavamaisesta objektien jäljentämisestä omaksutaan vasta esikouluikässä tai sen jälkeen, mutta toisilla lapsilla se voi tulla vastaan jo aikaisemmin. Tässä kohdin vaaditaan ohjaajalta herkkyyttä vaistota mitä kyseinen lapsi kaipaa päästäkseen eteenpäin työskentelyssään. Vähitellen työtapaan kuitenkin tottuu ja lapsi voi oppia luottamaan itseensä enemmän.

Soveltuu erityisen hyvin juuri päiväkotimaailmaan, jossa lapset jo suurimmaksi osaksi tuttuja toisilleen. Heidän on helpompaa ryhmäytyä, luottaa ja rohkaistua, kuin aivan vieraassa porukassa.

"Aluksi ajattelin et ei kai tää
nyt oo liian huono, mut kyl tää on ihan hyvä.
Loppujen lopuksi mulla jäi tosi hyvä mieli."
Kuvasi Kerttu omaa työskentelyään.
(Hyyrynen 2013, .)

Pieni, toiminnallinen Kohtaamistaideryhmä antaa lapselle Kohtaamistaideohjaajan avustuksella mahdollisuuden tulla nähdyksi uudessa roolissa sekä aikuisten, että muiden lasten silmissä. Tämä ohjaa lasta usein uuteen rooliin myös omassa päiväkotiryhmässään ja jämähtäneet ajatusmallit sekä lapsilla, että aikuisilla muuttuvat.

Kuva: Farin 2015.

Eräs varhaiskasvattaja, joka toteutti Kohtaamistaiteen ryhmän päiväkodissaan, kertoo lapsista näin:

”Ujo lapsi avautui sekä rohkaistui puhumaan ja samaan aikaan yliaktiivinen lapsi rauhoittui omaan tekemiseen ja jaksoi odottaa omaa vuoroaan arvostuskierroksellakin”

Päiväkotiryhmässä monia vuosia toiminut varhaiskasvattaja puolestaan kertoi kokemuksistaan seuraavasti:

”Tälle hyperaktiiviselle lapselle teki erittäin hyvää olla Kohtaamistaiteen ryhmässä. Hänen omasta ryhmästään oli mukana kaksi muutakin lasta ja he huomasivat, että Antti olikin ihan kiva ja hyvä tyyppi. Oli taitava tekemään unisiepparia taidetyöskentelyssä ja sai toisenlaisen roolin niitten muitten lasten silmissä. Se muutti sitten kaikkien asennetta Antin omassa ryhmässä. Siis ennaltaehkäisi kiusaamista ja muutti muutenkin tilanteita ryhmässä. Mikään irrallinen lyhyt ryhmä ei kuitenkaa välttämättä kannu mihinkään isoon (päiväkoti) ryhmään ja (päiväkodin) arkeen asti. Joskus asenteet on sit kans kyllä aikuisten omia ennakkoasenteita lapsista ja sillon kyllä pitäis ryhmän aikuisen olla mukana, ja sitä kautta vaikuttaa häneen.”

Arvostuskierroksen voi toteuttaa helposti myös vaihtoehtoisilla kommunikaatiomenetelmillä esimerkiksi piktoilla tai tukiviittomilla.

Koulutus:

Kohtaamistaide on Laurea-ammattikorkeakoulun rekisteröity tuotemerkki. Ohjaajakoulutuksia järjestetään vuosittain Laurea-ammattikorkeakoulussa Vantaalla. Opinnot ovat 15 op laajuisia kokonaisuuksia ja kestävät suunnilleen yhden lukukauden. Seuraava koulutus järjestetään syyskuusta 2015 toukokuulle 2016 sisältäen 1-2 koulutuspäivää kuukaudessa. Koulutuksen pääsyvaatimuksena on vähintään toisen asteen koulutus ja kiinnostus ryhmämuotoiseen taide-työskentelyyn. Koulutus ei kuulu Kelan opintotuen piiriin.

Uusista alkavista kursseista ja niiden hinnoista voi tiedustella Tikkurilan yksiköstä Lehtori Tiina Pusalta osoitteesta Tiina.Pusa@laurea.fi tai projektipäälliköltä, Lehtori Hannele Niiniöltä osoitteesta Hannele.Niinio@laurea.fi.

”Koska täällä on niin kivaa
ja te kaikki olette ihania”: kertoi Alisa 7v.
omasta Kohtaamistaiderieryhmästään
(Grönholm 2010, 48.)

Kuva: Hyyrynen 2013, 36. Lasten tuottamia värejä.

Työkalupakki:

Grönholm, M. 2010. Kohtaamistaidetta lapsille. Tunteiden tunnistaminen ja niiden ilmaisun tukeminen. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Hyyrynen, T. 2013. Kaunis katse - arvostava asenne: Kohtaamistaidetta lapsille. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Leinonen, A. 1998. Kehrälintu silkkisiipi. Lapsen etu. Tampere.

Leinonen, A. 2000. Saahinkainen samettiviitta. Tuletar. Tampere.

Pusa, T. (toim.) 2010. Kohtaamisen iloa! Active art-pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Edita Prima Oy. Helsinki.

Pusa, T. (toim.) 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy. Vantaa.

Riihelä, M. 2004. Saduttamalla jakamiseen. Teoksessa Piironen, L. (toim.) Leikin pikkujättiläinen. WS Bookwell Oy. Porvoo.

Ruokonen, I., Rusanen, S. & Välimäki A-L (toim.). 2009. Taidekasvatus varhaiskasvatuksessa. Iloa, ihmettelyä ja tekemistä. Yliopistopaino Oy. Helsinki.

Rusanen, S., Kuusela, M., Rintakorpi, K. & Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Livonia Print. Riika.

Saarinen, S.L. 2014. Aistiseikkailu. Elämyksiä ja toimintaa koko vuodeksi. Bookwell Oy. Porvoo.

Setälä, P. (toim.) 2011. Vauvojen värikylpy. Kehityksen Kirjapaino. Pori

Tampereen yliopisto 2013. Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. Tammeprint. Tampere

Jernberg, A. M. & Booth, P. B. 2003. Theraplay: vuorovaikutusterapian käsikirja. Psykologien kustannus. Helsinki.

Kuva: Lehtikunnas & Sasaki 2014.

Lähteet:

- Ahava, R. & Vuorio, S. 2014. Virittäytyminen ryhmään ja taidetyöskentelyyn. Teoksessa Pusa, T. 2014, Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy. Vantaa.
- Cavén-Pöysä, O. 2014. Arvostuksen osoittaminen. Teoksessa Pusa, T. 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy. Vantaa.
- Grönholm, M. 2010. Kohtaamistaidetta lapsille. Tunteiden tunnistaminen ja niiden ilmaisun tukeminen. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2010113016295>
- Heinimaa, E. Reggio Emilian kunnalliset päiväkodit – pedagoginen suunnannäyttäjä maailmalla. Teoksessa Paalasmaa J. (toim.) 2011. Lapsesta käsin. Kasvatuksen ja opetuksen vaihtoehtoja. Bookwell Oy. Juva.
- Holmikäri, J. 2015. Haastattelu Helmikuu 2015. Vantaa.
- Hyyrynen, T. 2013. Kaunis katse - arvostava asenne: Kohtaamistaidetta lapsille. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013060613207>
- Leinonen, A. & Koistinen, K. 2014. Taidetyöskentelyn ohjaaminen. Teoksessa Pusa, T. 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajille. Hansaprint Oy. Vantaa.
- Mattila, K-P. 2011. Lapsen vahvistava kohtaaminen. Bookwell Oy. Juva
- Niiniö, H. 2010. Innostuksesta toimintaan. Teoksessa Pusa, T. 2010. Kohtaamisen iloa! Active art-pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Edita Prima Oy. Helsinki.
- Peräniitty, A-K. 2015. Kohtaamistaiteen työpaja. Teeseremonia-astia. Maaliskuu 2015. Vantaa.
- Pusa, T. (toim.) 2010. Kohtaamisen iloa! Active art-pilotoinnista Kohtaamistaide-erikoistumisopintoihin. Edita Prima Oy. Helsinki.

Pusa, T. 2012. Taiteinen tieto. Taide tietämisenä ihmisten välillä. Teoksessa Interdisciplinary Studies Journal 2012. Volume 2. Number 1. Special Issue on Encountering Art Promoting Well-being. Kohtaamistaide hyvinvointia edistämässä. Edita Prima Oy. Helsinki.

Pusa, T. (toim.) 2014. Kohtaamistaide. Käsikirja ohjaajalle. Hansaprint Oy. Vantaa.

Reggio Children Identità. Reggio Emilia Approach. Viitattu 11.11.2014.
<http://www.reggiochildren.it/identita/reggio-approach/>

Sava, I. & Vesanen-Laukkanen, V. 2004. Taiteeksi tarinoitu oma elämä. WS Bookwell Oy. Juva

Stakes Oppaita 56. 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2. tarkistettu painos. Gummerus kirjapaino Oy. Saarijärvi.

Voutilainen, R. 2012. Kohtaamistaide hyvinvoinnin tukena. Teoksessa Interdisciplinary Studies Journal 2012. Volume 2. Number 1. Special Issue on Encountering Art Promoting Wellbeing. Kohtaamistaide hyvinvointia edistämässä. Edita Prima Oy. Helsinki.

Valokuvat:

Farin, Saskia
Hyrynen, Tanja
Lehtikunnas, Anni
Sasaki, Airi

(takakansi)

Kohtaamistaidetta ja varhaiskasvatusta yksissä kansissa.

Tämän oppaan tarkoituksena on innostaa ja tukea varhaiskasvattajia käyttämään taiteen tekemistä vuorovaikutuksen ja kohtaamisen tukena päiväkotiryhmässä.

Kuva: Hyrynen 2013. Varpaanjälkiä.